

О. В. ГАЙДАР

**ВИКОРИСТАННЯ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ
ЧУЖОГО МАЙНА**

Монографія

Харків
Факт
2023

УДК 343.98 (477)
Г 96

Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 13 від 28.11.2023 року)

Рецензенти:

Чернявський С. С. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Федосова О. В. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Санаковський Д. Б. – кандидат юридичних наук, доцент.

Гайдар О.В.

Г 96

Використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусевої. Харків : Факт, 2023. 202 [2] с. ISBN 978-617-8072-96-4

У монографії обґрунтовано низку теоретичних питань і наведено вирішення практичних проблем, що виникають під час використання спеціальних знань у процесі розслідування таємного викрадення чужого майна. Сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації, які можуть використовуватися під час побудови криміналістичних методик розслідування крадіжок, а також спрямовані на вдосконалення практичної діяльності дізнавачів і слідчих щодо різноманітних аспектів використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень цього виду.

Для науковців, практичних працівників, викладачів, курсантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями протидії злочинності у правоохоронній сфері.

УДК 343.98
ББК 67.9(4УКР)623.19

ISBN 978-617-8072-96-4

© О. В. Гайдар, 2023

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
---------------------------------------	----------

ПЕРЕДМОВА.....	6
-----------------------	----------

Розділ 1

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

1.1. Поняття та класифікація таємного викрадення чужого майна ..	9
1.2. Стан наукової розробленості використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна	20
1.3. Поняття, сутність та форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна	31
1.4. Організаційні та правові засади використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна	51

Розділ 2

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

2.1. Участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій	68
2.2. Консультаційно-довідкова форма використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок	93
2.3. Інші форми залучення спеціаліста під час розслідування крадіжок	104

Розділ 3

ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ДО РОЗСЛІДУВАННЯ ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

3.1. Призначення судової товарознавчої експертизи.....	112
3.2. Призначення судових криміналістичних експертиз	127

3.3. Призначення інших видів судових експертиз	156
ВИСНОВКИ	168
ПІСЛЯМОВА	177
ЛІТЕРАТУРА.....	180

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДНК – дезоксирибонуклеїнова кислота

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

МВС – Міністерство внутрішніх справ

НС(Р)Д – негласні слідчі (розшукові) дії

ОМП – огляд місця події

СОГ – слідчо-оперативна група

С(Р)Д – слідчі (розшукові) дії

Ст. – стаття

Ч. – частина

ПЕРЕДМОВА

У соціально-побутових, економічних, технологічних та інших аспектах життя відбуваються зміни. Деякі з них, особи з антисоціальною поведінкою намагаються використовувати задля реалізації свого злочинного умислу, спрямованого на незаконне збагачення, тобто корисливих мотивів або ж мотивів помсти, що в цілому призводить до підвищення рівня злочинності. Розширюються способи вчинення кримінальних правопорушень і виключенням не є кримінальні правопорушення проти власності, зокрема крадіжки.

Незважаючи на забезпечення та захист державою права особи володіти, користуватися та розпоряджатися приватною власністю, щодня фіксуються повідомлення про вчинення протиправних посягань на власність. Крім того, в умовах вторгнення на територію України країною-агресоркою, особливо на тимчасово окупованих територіях, де органи державної влади не спроможні реалізовувати свої службові повноваження, злочинці користуються беззахисним становищем населення, зокрема доступом до предметів власності осіб і протиправно заволодівають ними, обертаючи їх на свою користь.

Так, відповідно до сформованих статистичних даних Офісом Генерального прокурора:

- за 2020 рік із облікованих 360 622 кримінальних правопорушень, тих, що посягають на власність – 189 128, а безпосередньо крадіжок – 138 466;

- за 2021 рік всього зареєстровано 221 443 кримінальних правопорушень, з них – 158 729 проти власності, а крадіжки склали 113 517 кримінальних правопорушень;

- за 2022 рік – зареєстровано кримінальних правопорушень 362 636, проти власності – 113 137, з яких крадіжок – 69 496 ¹. На

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2022 рр.) // Офіс Генерального прокурора: сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

жаль, статистика засвідчує, що кількість посягань на предмети власності займають лівову частину кримінальних правопорушень, а безпосередньо крадіжки становлять у середньому приблизно 35% від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень щорічно. При цьому із зареєстрованих кримінальних проваджень за фактом таємного викрадення чужого майна не було прийнято рішення за звітний період (про закінчення або зупинення досудового розслідування) за 2020 рік у 57% справ, у 2021 р. – 51%, у 2022 р. – 61%¹. Таким чином, значна кількість крадіжок залишається нерозкритою. Разом із тим, більш складними та різноманітнішими стають способи вчинення таємного викрадення чужого майна, що засвідчує доцільність ґрунтовного дослідження особливостей вчинення та проблем розслідування такого кримінального правопорушення як таємне викрадення чужого майна. Зважаючи на таємний спосіб учинення крадіжок, важливим аспектом розслідування досліджуваних нами кримінальних правопорушень є залучення фахівців, які володіють спеціальними знаннями, адже інші способи з'ясувати обставини, що підлягають доказуванню можуть бути недоступними.

Переважна більшість кримінальних проваджень за фактом таємного викрадення чужого майна вимагає залучення особи, наділеної спеціальними знаннями, вже від моменту отримання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення та прийняття рішення про проведення такої невідкладної слідчої (розшукової) дії як огляд місця події. Наприклад, досить часто виникає потреба у залученні інспектора-криміналіста, на якого покладаються завдання щодо виявлення, фіксації, а за можливості – вилучення слідів, які в подальшому можуть мати вагоме значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Це ж стосується з'ясованих такими суб'єктами обставин, які можуть допомогти у вирішенні низки запитань, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження.

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2022 рр.) // Офіс Генерального прокурора: сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

Негативно позначається на можливості вирішення запитань, потреба у з'ясуванні яких виникає під час розслідування кримінальних правопорушень і відсутність вагової кількості законодавчих положень, зокрема щодо поняття «спеціальні знання», форм спеціальних знань, у яких вони можуть використовуватися, порядку залучення спеціаліста тощо.

Проблеми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень вже розглядали у своїх працях такі науковці, як: А.С. Амеліна, В.С. Березняк, Л.С. Белік, Р.С. Белкін, Г.С. Бідняк, А.В. Боднар, В.С. Бондар, Ю.В. Висотенко, А.Ф. Волобуєв, О.І. Гарасимів, М.Л. Грібов, В.О. Гусєва, В. А. Журавель, В.В. Кікінчук, А.А. Коваль, Н.В. Копча, І.О. Крепаков, М.В. Кривонос, В.С. Кузьмічов, А.М. Лазебний, О.А. Лопата, П.М. Маланчук, Н.В. Павлова, І.В. Пиріг, Ю.О. Пілюков, А.І. Плосконос, Ю.П. Поляк, Є.В. Полякова, В.В. Пясковський, О.А. Рівчаченко, Н.З. Рогатинська, Б.В. Романюк, О.В. Ряшко, К.А. Садчікова, А.А. Саковський, М.В. Салтевський, О.А. Самойленко, В.В. Самсонова, Л.В. Свиридова, М.Я. Сегай, Г.О. Спіцина, Р.С. Степанюк, А.М. Таранова, Г.К. Тетерятник, О. В. Федосова, С.С. Чернявський, Г.Л. Чигрина Ю.М. Чорноус, О.М. Шрамко, В.Ю. Шепітько, М.Г. Щербаковський, В.О. Яремчук та інші автори.

Окремі криміналістичні методики розслідування таємного викрадення чужого майна, що стали підґрунтям для проведення цього дослідження, були розроблені В.С. Бондарем, Є.О. Даніч, В.Ю. Дрозд, М.В. Капустіною, Ю.Є. Ковалем, В.С. Кузьмічовим, І.В. Пирогом, Д.О. Хомич та ін. При цьому для проведення швидкого, всебічного й обґрунтованого досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактом таємного викрадення чужого майна, з урахуванням стрімкого розвитку інноваційних технологій, необхідним стає застосування не тільки розроблених вченими окремих криміналістичних методик розслідування крадіжок, але і науково-методичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень цього виду.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

Поняття та класифікація таємного викрадення чужого майна

Таємне викрадення чужого майна (крадіжка) є найпоширенішим кримінальним правопорушенням. На жаль, стати жертвою крадіїв можна незважаючи на місце перебування цінного майна, а сума завданої матеріальної шкоди може сягати усіх здобутих протягом життя заощаджень. Розглядаючи зазначене кримінальне правопорушення, варто наголосити, що механізм його вчинення охоплює в собі досить різноманітні способи вчинення, сліди та інші елементи. Досить широким є спектр предметів посягання, тому важливо визначити специфічні ознаки досліджуваного нами кримінального правопорушення, що відрізняє його з групи однорідних і здійснити криміналістичну класифікацію за відповідними підставами.

Проблеми поняття та класифікації крадіжок вже розглядалися провідними науковцями в галузі кримінального права і криміналістики, однак до класифікації вчені підходять по-різному, адже криміналісти здійснюють класифікацію за криміналістичними ознаками, а у кримінальному праві – за кримінально-правовими. Цю проблематику у криміналістичному аспекті досліджували О. О. Алексєєв¹, А. Ф. Волобуєв²,

¹ Криміналістика : підручник. / В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

² Волобуєв А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 Харків. 2002. 42 с.

О.І Жеребко¹, В. А. Журавель², А. В. Іщенко³, В.О. Маркусь⁴, В. В. Пясковський⁵, Ю. М. Чорноус⁶, В. Ю. Шепітько⁷, а у кримінальному – В. Я. Тацій⁸, Н. М. Ярмиш⁹ та інші вчені. Проте, ураховуючи особливості вчинення таємного викрадення чужого майна, деякі питання потребують окремого аналізу.

Поняття крадіжки варто розглядати з позиції як кримінального права, так і криміналістики. Адже кримінальне право надає чітке поняття та підкреслює особливості, що відмежовують крадіжку від інших діянь, а криміналісти здійснюють криміналістичну класифікацію цих кримінальних правопорушень, задля урахування її під час побудови науково-обґрунтованих методичних рекомендацій щодо розслідування цих кримінальних правопорушень.

Відповідно до статті 185 Кримінального Кодексу (далі – КК) України, крадіжкою є таємне викрадення чужого майна¹⁰. Законодавцем визначено, що викрадення чужого майна

¹ Жеребко О.І. Судово-експертна діяльність: сутність, принципи, організаційні основи: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2010. 236 с.

² Журавель В.А. Теорія та методологія криміналістичного прогнозування: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1999. 391 с.

³ Іщенко А.В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1996. 415 с.

⁴ Маркусь В. О. Криміналістика. Навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 558 с.

⁵ Пясковський В.В. Методика розслідування торгівлі людьми. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 24 с.

⁶ Чорноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 245 с.

⁷ Шепітько В.Ю. Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1996. 30 с.

⁸ Конституційне право України: підруч. для студ. Вищ. юрид. закладів і фак. /В.Я.Тацій та ін.; Акад. наук України, Укр. Правн. Фундація. Київ : Український центр правничих студій, 1999. 376 с.

⁹ Ярмиш Н.М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2003. 40 с.

¹⁰ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

відбувається таємно. Це кримінальне правопорушення, як слушно відмічають у юридичній літературі, є одним із найбільш поширених і потенційно небезпечних злочинів проти власності. Ступінь суспільної небезпеки крадіжок значно підвищується в тих випадках, коли вони вчиняються особами, що заздалегідь об'єдналися в організовані групи, та поєднані з проникненням у житло, або якщо вони завдали значної шкоди потерпілому чи вчинені в умовах правового режиму воєнного стану. У випадку, коли крадіїв своєчасно не встановлюють і не притягують до відповідальності, це породжує у них почуття безкарності та як наслідок активізує злочинну діяльність¹. Вищевказане свідчить, що крадіжка вчиняється як з раптово виниклим умислом, так і може плануватися заздалегідь. Зазначені обставини впливають на рівень суспільної небезпеки досліджуваного нами кримінального правопорушення.

Деякі вчені вважають, що крадіжка – це корисливий злочин проти власності, пов'язаний з вилученням чужого майна та оберненням його на свою користь або на користь інших осіб², інші наголошують – таємне викрадення означає, що майно вилучається непомітно для інших: за відсутності власника чи інших осіб або в їх присутності, але за умови, що потерпілий або інші особи не здатні усвідомлювати факт викрадення (наприклад, на очах у людей, які відпочивають на пляжі і не усвідомлюють, що винний викрадає чужі речі; у присутності малолітніх тощо)³.

Своєю чергою, як законодавець, так і науковці наголошують, що головна особливість, що відрізняє крадіжку від інших корисливих злочинів є таємність, непомітність учинення правопорушення від сторонніх осіб, або не усвідомлення такими особами небезпечності діяння.

У розрізі науки криміналістики, вчені також розглядають поняття крадіжки, що використовують під час розроблення

¹ Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. С. 68.

² Проблеми кримінально-правової кваліфікації. Навч. посіб. М.Г. Арманов, О.О. Книженко, Н.М. Ярмиш та ін. Київ : Національна академія прокуратури України. 2017. С. 176-177.

³ Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 4-те вид. переробл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 151.

методики розслідування цього виду кримінального правопорушення.

О.О. Алексєєв наголошує, що поняттям «крадіжка» охоплюється вагомий перелік різновидів кримінально-караних правопорушень, що відрізняються один від одного предметом посягання, способами вчинення і приховування, місцем реалізації злочинного задуму¹. Таким чином, науковцем перераховано суттєві ознаки, що, на його думку, вирізняють це кримінальне правопорушення від подібних.

Зважаючи на вагому кількість характерних ознак досліджуваного нами виду кримінального правопорушення, важливо розробити криміналістичну класифікацію досліджуваних нами видів злочинів, що дозволить у подальшому її використовувати під час побудови відповідних методичних рекомендацій, зокрема й щодо визначення особливостей використання спеціальних знань у процесі їх розслідування².

Доречно зазначає В. О. Гусєва, що кримінальні правопорушення вивчають різні науки кримінально-правового циклу, тому варто їх класифікувати окремо кожною наукою з урахуванням притаманних кожній специфічних завдань. Однак, під час розроблення таких класифікацій важливо враховувати класифікації суміжних наук, оскільки науки кримінально-правового циклу пов'язані спільною метою, якою може бути визнана протидія кримінальним правопорушенням. Так, криміналістичні класифікації, які створені з урахуванням кримінально-правових, кримінальних процесуальних, кримінологічних наук дозволяють детально вивчити об'єкт, що класифікується, враховуючи поставленні завдання та визначені методи криміналістики. Такий дослідницький підхід цілком узгоджується із завданнями криміналістики³.

¹ Криміналістика : підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – Київ : «Центр учбової літератури», 2015 С. 477.

² Гайдар О. В. Поняття та класифікація таємного викрадення чужого майна. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (93). С. 233-241. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.2.20>.

³ Гусєва В. О. Криміналістична класифікація злочинів, сучасний стан наукового забезпечення та перспективи подальших досліджень. *Jurnalul juridic national: teorie si practica* : науч.-практ. журнал. 2019. Вип. №

Отже, вітчизняні вчені крадіжку класифікують за різними підставами. Відповідно до статті 185 КК України таємне викрадення чужого майна (крадіжка) розглядають за кваліфікуючими ознаками, як таємне викрадення чужого майна (крадіжка), що вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, поєднане з проникнення в житло, інше приміщення чи сховище або що завдало значної шкоди потерпілому, вчинене у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою¹.

Спеціалісти Офісу Генерального прокурора, на відміну від інших правопорушень проти власності, класифікують крадіжку за формою власності: стосовно державної та приватної власності, та окремо виділяють види: в особливо великих розмірах; зі складів, баз, магазинів та інших торговельних точок; худоби (птиці); у пасажирів; з квартир; з дач, садових будинків; з автомобілів; кишенькові крадіжки².

Науковцями наведені різні класифікації крадіжок. О.О. Алексєєв наголошує, що з огляду на поняття крадіжки варто розділити крадіжки на: крадіжки з приміщень (квартир, будинків, дач, гуртожитків, крамниць, кіосків, складів, готелів тощо); крадіжки матеріальних цінностей з підприємств, організацій; крадіжки вантажів на транспорті (залізничному, річковому, морському і повітряному, автомобільному); крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, з купе поїздів тощо; кишенькові крадіжки; крадіжки транспортних засобів³. Наведений перелік

3 (37). С. 151–156; Гусєва В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Правові горизонти: наук.-практ. юрид. журнал Сумського держ. ун-ту*. 2019. № 16. С. 69-75; Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. дис. ... док-ра юрид. наук. 12.00.09. Харків, 2021. С. 56-59.

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2022 рр.) // Офіс Генерального прокурора: сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

³ Криміналістика : підручник. / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. С. 477.

крадіжок, хоч і об'єднаний таємністю, проте представленні різні підходи до вчинення кримінальних правопорушень, тому під час розслідування кожного виду крадіжки необхідно підходити, як до самостійного злочину. Методика розслідування крадіжок з приміщень, суттєво відрізняється від кишенькових крадіжок, як і методика крадіжок на транспорті від крадіжок особистих речей осіб на вокзалах, хоча всі види перелічених кримінальних правопорушень є різновидами досліджуваного нами виду злочину.

За рахунок іншої криміналістичної класифікації, виділяються три різновиди крадіжок за характером зв'язку злочинних дій з особливостями місця їх вчинення: 1) залежно від власника і характеру предмета посягання: крадіжки державного, колективного або особистого майна (матеріальних цінностей, вантажів, особистих речей, транспортних засобів тощо); 2) залежно від способу вчинення і приховання злочину: крадіжки, поєднані з проникненням у житло чи сховище (зі зломом замків і запірних пристроїв чи без такого); без проникнення, коли потерпілий пускає злодія до свого помешкання, зокрема через зловживання довірою; крадіжки-"підсадки", коли пасажир довіряє своє майно малознайомій особі та ненадовго відлучається; кишенькові крадіжки тощо; 3) залежно від місця реалізації злочинного задуму: крадіжки з приміщень - крамниць, кіосків, складів, готелів, санаторіїв, гардеробів, гуртожитків, квартир, будинків, дач тощо; крадіжки матеріальних цінностей із цехів промислових підприємств, підприємств агропромислового комплексу, комунального господарства та будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті тощо; крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, із купе поїздів та ін.; кишенькові крадіжки на базарах, у громадському транспорті; крадіжки з автоматичних камер зберігання, із транспортних засобів тощо¹. Наведена класифікація надає можливість розробити більш детальний та чіткий план слідчих (розшукових) дій, який доцільно провести щодо кожного конкретного виду крадіжки.

¹ Криміналістика. Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. В.М. Глібо А.Л. Дудніков В.А. Журавель. 2-ге вид. переробл. і допов. Київ : Ін Юре, 2004. С. 559-567.

В. О. Маркусь розкриваючи особливості розслідування злочинів проти власності, пропонує розглядати крадіжки, як види розкрадання майна, крім того окремо виділяє:

1. Крадіжки із приміщень, тобто посягання на: гроші; речі із дорогоцінних металів; предмети, що коштують дорого чи користуються підвищеним попитом (фото, аудіо, відеотехніка); твори мистецтва, антикваріат; вироби з кришталю, хутра; книги; продукти споживання; промислові товари.

2. Автомотовелокрадіжки: автомобілі, мотоцикли, мопеди, велосипеди в зборі; комплекти різноманітних агрегатів і деталей (колеса, скло, акумулятори, радіо магнітоли та ін.).

3. Кишенькові крадіжки: гроші; цінності; документи¹.

Одночасно В. О. Маркусь наголошує на різноманітності способів учинення крадіжок, та класифікує їх за способом скоєння:

1. Крадіжки шляхом довіри: а) з проникненням у приміщення; б) без проникнення у приміщення.

2. Крадіжки, не пов'язані з проникненням в приміщення: а) всі кишенькові; б) із портфелів, сумок, поліетиленових пакетів; в) чемоданів, корзин, велосипедів, різних предметів без достатнього догляду або під відкритим небом.

3. Крадіжки автомобілів і з автомобілів.

4. Крадіжки з автоматичних камер схову.

5. Крадіжки з проникненням у житло чи інше сховище. Вони поділяються вченим на дві основні групи: а) крадіжки, які скоєні з подоланням перешкод – із зламуванням; б) крадіжки, скоєні шляхом вільного проникнення в житло чи сховище – без зламування. У першому випадку злочинці підбирають ключі, використовують відмички або зламують замикаючі пристрої і перепони (в основному, це бувають замки, двері, стіни, вікна, підлога, дах та ін.). У другому випадку злочинці потрапляють у житло чи сховище: а) через залишені відкритими вікна, квартирки або двері; б) використовуючи родинні, товариські чи інші зв'язки і відносини з потерпілими, наприклад, шахрайство; в) використовуючи спільне проживання з потерпілим².

Схожої класифікації крадіжок за предметом посягання, способом вчинення і приховування, місцем реалізації злочинного

¹ Маркусь В. О. Криміналістика. Навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. С. 419.

² Там само. С. 422.

здуму дотримується О.І. Жеребко. Автор виокремлює крадіжки: – з приміщень: магазинів, кіосків, складів, санаторіїв, гуртожитків, готелів, квартир, будинків, дач тощо; – особистих речей громадян у потягах та вокзалах тощо; – матеріальних цінностей з цехів промислових підприємств, підприємств агропромислового комплексу, комунального господарства і будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті; – кишенькові (у громадському транспорті, на базарах); – транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів, мопедів тощо)¹.

На нашу думку, цілком доречно класифікувати крадіжки за способом скоєння, проте виділенні В. О. Маркусем способи викликають деякі заперечення. Так викрадення чужого майна, учинене шляхом довіри, підпадає під кваліфікацію за статтею 190 КК України «Шахрайство», тому доцільніше розглядати правопорушення із зазначеними ознаками окремо. На додаток не зрозуміло, що має на увазі автор ототожнюючи шахрайство зі способом проникнення правопорушником у житло чи сховище, використовуючи родинні, товариські чи інші відносини з потерпілими. Крім того, авторами згадані «крадіжки автомобілів», які хоч і в широкому розумінні є таємно викраденим чужим майном, проте оскільки законодавцем у примітці до статті 289 КК України чітко визначено, що протиправне вилучення транспортного засобу з будь-якою метою, у власника чи користувача всупереч їх волі слід розуміти, як незаконне заволодіння транспортним засобом та кваліфікувати за відповідною частиною статті 289 КК України, вважаємо за потрібне розглядати «крадіжки автомобілів» окремо.

Отже, використовуючи наведені класифікації можна розмежувати крадіжки за схожими критеріями, що своєю чергою допоможе швидко, усебічно та обґрунтовано провести досудове розслідування, установити істину та прийняти законне рішення.

Проте, у зв'язку з розвитком технологій варіанти вчинення крадіжок, набувають нового вигляду. Можливість використовувати різні пристрої для вирішення фінансових питань, породжує виникнення принципово нових видів крадіжок. Тож, до досліджених класифікацій крадіжок, доречно додати способ

¹ Жеребко О.І. Методика розслідування крадіжок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 153-160.

вчинення, що здійснюється через електронно-обчислювальні машини, комп'ютерні мережі тощо.

Варто вирізнити окремий вид таємного викрадення чужого майна: крадіжки з банківських рахунків. Існує безліч способів вчинення таких крадіжок, що потребує неоднакового підходу до розслідування, залучення спеціалістів із різних сфер знань, тож можна розділити вказаний вид на підвиди.

1) Втручання в роботу банкомату з метою вилучення грошових коштів. Банківський автомат (Bank Automated Teller Machine) – програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю спеціального платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання коштів у готівковій формі, внесення їх для зарахування на відповідні рахунки, одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу¹. Банкомат вміщає значну суму грошових коштів, що спокушає злочинців. Практика показує, що правопорушники вдаються до різних способів викрадення грошей з банкомату.

Своєю чергою такий варіант крадіжок варто розділити на категорії за способом вчинення: втручання в програмне забезпечення банкомату (через шкідливе програмне забезпечення, програмування системи банкомату на виконання необхідних дій, установлення спеціальних пристроїв на банкомати, що зчитують інформацію з банківської картки під час роботи з банкоматом тощо); механічне пошкодження банкомату, спеціального контейнера, де розміщені грошові кошти тощо.

Одним з прикладів механічного втручання є кримінальне провадження, що розглядалося Луцьким міськрайонним судом Волинської області. Під час розслідування встановлено, що обвинувачений, шляхом пошкодження передньої панелі, зверху над монітором, де знаходиться інженерна частина банкомату спеціально пристосованим засобом - газовим балончиком із автоматизованою газовою запальничкою, намагався отримати доступ до інженерної частини банку та за допомогою спеціально пристосованих засобів, несанкціоновано втрутитись у роботу банкомату, що призвело б до спотворення процесу обробки

¹ Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. ЦЕД НБУ. Знання : Київ, 2011. С. 52.

інформації та порушення встановленого порядку її маршрутизації, отримання можливості змінювати режим роботи банкомату, а саме: налаштувати систему на видачу грошових коштів з банкомату, та викрасти грошові кошти, однак його дії були виявлені іншими особами, які викликали поліцію. Підозрюваний зазначив, що йому стало відомо про такий спосіб втручання в роботу банкомату, через мережу – Інтернет¹.

2) Інтернет-банкінг (незаконне отримання даних до доступу Інтернет-банкінку та списання грошових коштів). Інтернет-банкінг (e-banking) – діяльність банку із надання комплексу послуг клієнтам щодо електронного управління своїми рахунками через Інтернет з будь-якого комп'ютера в будь-який час². Інтернет-банкінг надав кожній людині швидкий доступ до вирішення повсякденних питань, пов'язаних з послугами банку, при цьому витрачаючи мінімум часу в будь-яку годину дня замість довгих черг в установах банків. Разом з тим, з'явилися нові види правопорушень, винятком не стало таємне викрадення чужого майна. Усе частіше злочинці користуються подібними технологіями з метою збагачення.

Так, можна навести як приклад судову справу, в якій встановлено, що обвинувачений, скориставшись спільним проживанням у гуртожитку з потерпілим отримав його паспортні дані та інформацію щодо банківської картки і пін-коду до неї. Далі, за допомогою Інтернет – банкінгу, прив'язав до банківської карти на ім'я потерпілого, свій мобільний номер, після чого через банкомат обготівкував грошові кошти з банківської карти потерпілого. Більш того, продовжуючи свій корисливий умисел маючи доступ через Інтернет – банкінг до карткового рахунку потерпілого дізнався про отриманий кредит потерпілим та обготівкував додатково кредитні кошти отримані потерпілим³.

¹ Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 10.12.2019 у справі № 161/9110/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86250671> (дата звернення: 15.05.2022).

² Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. ЦЕД НБУ. Знання : Київ, 2011. С. 199.

³ Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23.09.2019 р. у справі № 335/7212/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84471980> (дата звернення: 15.05.2022).

Тобто злочинці не тільки незаконно використовують для власної вигоди Інтернет-банкінг сторонніх, а й користуються необізнаністю осіб, створюють Інтернет-банкінг для керування банківськими рахунками для власної вигоди. Під час розслідування таких крадіжок, варто залучати спеціалістів, які б могли вказати через який пристрій здійснювалось онлайн керування банківським рахунком.

Підсумовуючи наведені приклади, варто зазначити, що крадіжки, які вчиняються із застосуванням новітніх технологій вчиняються у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, характеризуються тим, що підозрювані під час вчинення цих злочинів керуються корисливими мотивами, а їх умисел направлений на викрадення чужих грошових коштів, тому доречним буде виділити окремий вид крадіжок з банківських рахунків, карток, банкоматів.

Отже, крадіжка – це таємне викрадення чужого майна, головною ознакою якої є таємний спосіб учинення кримінального правопорушення. Зважаючи на багато варіативність способів учинення зазначеного кримінального правопорушення, їх криміналістичну класифікацію доцільно розширити. Зокрема, сформовані науковцями класифікації потребують доповнення, у вигляді крадіжок з банківських рахунків, карток, банкоматів. Так, з урахуванням запропонованих класифікацій крадіжок провідними науковцями та розглянутих вище крадіжок з банківських рахунків, карток, банкоматів пропонуємо класифікувати крадіжки таким чином:

За формою власності:

- крадіжки об'єктів державної власності;
- крадіжки об'єктів комунального господарства;
- крадіжки об'єктів приватної власності.

За об'єктами, з яких скоюються крадіжки:

- крадіжки, поєднані з проникненням до житла, іншого сховища;
- кишенькові крадіжки;
- крадіжки з автомобілів;
- крадіжки з банківських рахунків, карток, банкоматів;
- крадіжки вантажів на транспорті;
- крадіжки особистого майна осіб на вокзалах, з потягів тощо;

- крадіжки майна з підприємств, установ, організацій.

За просторовою територією, де вчиняються:

- крадіжки, вчинені у містах та селищах міського типу;
- крадіжки, скоєні в сільській місцевості;
- крадіжки, учинені за межами населених пунктів;
- крадіжки, скоєні у громадських місцях.

1.2. Стан наукової розробленості використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна

Науковцями в сфері криміналістики вже неодноразово досліджувались особливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних проваджень. Питання дослідження спеціальних знань під час розслідування крадіжок вже розглядали у своїх працях науковці, а саме: В.С. Бондар¹, Ю.В. Висотенко², А.Ф. Волобуєв³, Є.О. Даніч⁴, В.Ю. Дрозд⁵, Ю.Є. Коваль⁶, І.О. Крепаков⁷, В.С. Кузмічов¹, П.М. Маланчук²,

¹ Бондар В.С. Проблеми теорії практики використання спеціальних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 23 с.

² Висотенко Ю.В. Розслідування крадіжок вчинених злочинними групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. 23 с.

³ Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. А. Ф. Вообуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. 312 с.

⁴ Даніч О.Є. Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 22 с.

⁵ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. с. 237

⁶ Коваль Ю.Є. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. 322 с.

⁷ Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. 312 с.

І.В. Пиріг³, В.В. Самсонова⁴, Г.О. Спіцина⁵, М.Г. Щербаковський⁶ та інші вчені.

Проте з часом крадії реалізують нові способи, знаряддя та засоби вчинення кримінальних правопорушень, а в свою чергу особи, які володіють спеціальними знаннями вдосконалюють свої навички та розвивають здібності, тому варто зазначити, що проблеми використання спеціальних знань потребують ретельного дослідження.

Під час розслідування таємного викрадення чужого майна, оскільки головною ознакою крадіжок є таємний спосіб учинення, покладатися тільки на свідків та очевидців події недоцільно. Показання свідків та очевидців, навіть потерпілих, частіше за все не наділені інформацією про час, спосіб вчинення правопорушення, особу правопорушника, проте для проведення всебічного розслідування, знань слідчого, дізнавача недостатньо, адже вирішення деяких запитань під час розслідування потребують застосування спеціальних знань відповідних галузей науки.

Як зазначають А.Ф. Волобуєв та І.О. Крепаков, для успішного розслідування кримінальних правопорушень слідчим необхідна допомога спеціалістів під час проведення слідчо-розшукових дій, та судових експертиз. Спеціаліст, за допомогою професійних знань, якими володіє, може допомогти слідчому виявити, закріпити й вилучити докази, дає пояснення зі

¹ Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Діпропетровськ, 2008. 168 с.

² Маланчук П.М. Функція захисту в кримінальному процесі України : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 19 с.

³ Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Діпропетровськ, 2008. 168 с

⁴ Пиріг І.В., Самсонова В.В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2017. 152 с.

⁵ Спіцина Г.О., Філіпенко Н.Є. Криміналістична діяльність судово-експертних установ: Концепція впровадження в Україні. *Teisė*. 2022. Т. 124. С. 67-80.

⁶ Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

спеціальних питань, що виникають під час проведення слідчих дій, надає допомогу слідчому у підготовці судових експертиз¹. Тобто залучення спеціалістів до проведення досудового розслідування зокрема під час розслідування крадіжок, хоч і мають допоміжний характер, проте відіграють важливу роль для збору інформації, що має значення по суті кримінального провадження.

У своїй роботі О.А. Гуменський зазначає, що діяльність експерта спрямована на отримання нової інформації про фактичні обставини справи, а спеціаліста – на сприяння надання консультативно-довідкової та технічної допомоги при встановленні обставин справи. Різними є способи застосування спеціальних знань експертом і спеціалістом. Експерт здійснює спеціальне дослідження, сутність якого знаходиться поза межами процесуальної регламентації, своєю чергою спеціаліст бере участь у здійсненні слідчим, прокурором, судом процесуальної дії, а експертного дослідження не проводить². Отже, від початкового етапу розслідування крадіжок до прийняття рішення по суті використовуються спеціальні знання.

Вагому увагу дослідженню крадіжок вантажів на залізничному транспорті свого часу приділили В.С. Кузьмичов та І.В. Пиріг. У своєму дослідженні науковці наголосили на тому, що при розслідуванні крадіжок вантажів на залізничному транспорті слідчим і спеціалістами використовуються трасологічні (в тому числі дактилоскопічні) знання при проведенні таких слідчих дій: огляду місця події; огляду предметів, що могли бути знаряддями зламу; обшуку. Експерт використовує знання в галузі трасології при проведенні наступних судових експертиз: замикаючих пристроїв; слідів знарядь зламу та інструментів, виробничих механізмів чи обладнання; контрольно-запобіжних пристроїв, запірно-пломбувальних пристроїв і plomb; слідів частин тіла та одягу людини, транспортних засобів. Для виявлення, вилучення, фіксації та дослідження слідів використовуються трасологічні

¹ Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. С. 21-22.

² Гуменський О.А. Використання спеціальних знань у кримінальному та адміністративному судочинстві. *Міжвідомчий науковий збірник. Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 116-127. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.13>.

знання¹. Авторами виділена необхідність застосування трасологічних знань не тільки під час першочергових заходів, таких як огляд місця події, а й інших – огляд предметів, обшук тощо.

Особливостям розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, учинених на залізничному транспорті, ретельну увагу приділив Ю. С. Коваль. У своєму дослідженні автор проаналізував і окремі аспекти використання спеціальних знань, що мають місце під час розслідування злочинів досліджуваного нами виду. Серед основних тез науковця, слід відмітити те, що необхідно дактилоскопіювати потерпілого і громадян, що перебували поряд з ним при цьому застосовувати технічні новинки «дактилоскопічний сканер», що надасть змогу провести експрес дослідження одразу на місці скоєння правопорушення². У такий спосіб можливо отримати сліди пальців рук правопорушника, виокремивши їх від інших слідів, що були залишені потерпілим чи іншими непричетними до скоєння правопорушення особами.

Розслідуючи крадіжки з транспортних засобів варто звернути увагу на доводи, що викладає В.Ю. Дрозд, а саме на необхідність залучення спеціаліста до проведення огляду місця події, оскільки така слідча (розшукова) дія є невідкладною і спрямована на збір доказової інформації, що відобразилася на місці вчинення крадіжки з автотранспортних засобів. Під час розслідування крадіжок з транспортних засобів актуальними залишається призначення трасологічної, в ході якої можна вивчити матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому та дактилоскопічної для визначення ідентифікаційних чи діагностичних завдань³. Крім того В.Ю. Дрозд наголошує на призначенні низки судових експертиз залежно від способу вчинення крадіжки з транспортного засобу, предмету крадіжки та чи встановлено особу правопорушника. Так, інформативними є висновки експертів, складені за результатами

¹ Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Дніпропетровськ, 2008. С. 20-21.

² Коваль Ю.С. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. С. 145.

³ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 173.

проведення судових експертиз нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів при крадіжці паливно-мастильних матеріалів з автотранспортних засобів. Призначення експертизи матеріалів, речовин і виробів, яка допоможе встановити однорідність (чи неоднорідність) викрадених речовин, призначення комплексної експертизи за участю трасолога, хіміка, біолога чи інших фахівців, якщо ж на об'єктах виявляються сліди-відображення, сліди-відшарування чи сліди-нашарування речовини, для вирішення питання чи мала місце контактна взаємодія між даними об'єктами, призначення експертиз волокон і волокнистих матеріалів, лакофарбових матеріалів і покриттів, ґрунтів, тощо¹. Погоджуючись з викладеним варто підкреслити, що під час розслідування крадіжок з транспортних засобів варто враховувати особливості притаманні лише такому виду крадіжок та за можливості провести додаткові дослідження.

Під час розслідування крадіжок, поєднаних з проникненням у житло, слушною виявляється думка В.С. Бондара, який поділяє спеціальні криміналістичні знання на знання, які використовуються під час проведення слідчих (розшукових) дій та призначення судових експертиз. Зокрема виділяє завдання спеціаліста-криміналіста під час проведення огляду та обшуку під час розслідування квартирних крадіжок. Також В.С. Бондарем встановлено, що при проведенні досудового слідства в розглянутих категоріях справ недостатньо використовуються можливості обшуку, а спеціалісти-криміналісти майже не залучаються до його проведення. При цьому виявлені суттєві недоліки в тактиці використання спеціальних криміналістичних знань². Погоджуючись з наведеним, важливо підкреслити, що використовувати спеціальні знання варто не тільки під час огляду місця події, а і під час інших слідчих (розшукових) дій – це може покращити ефективність проведення досудового розслідування крадіжок, поєднаних з проникненням до житла. Підсумовуючи викладене, можемо акцентувати, що огляд місця події відіграє значну роль у розслідуванні крадіжок.

¹ Там само. С. 174-176.

² Бондар В.С. Проблеми теорії практики використання спеціальних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. С. 14.

І.В. Пиріг та В.В. Самсонова наголошують, що під час розслідування крадіжок, учинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів важлива взаємодія слідчого з інспекторами-криміналістами та працівниками експертно-криміналістичних підрозділів. Дослідження матеріальних об'єктів безпосередньо на місці події та надання за результатами дослідження оперативної інформації, що може бути негайно використане для розшуку та затримання злочинців, пошуку викраденого майна. Такі дослідження відбуваються в польових умовах із застосуванням нескладного обладнання, однак мають іноді вирішальне значення в організації розшуку злочинця за «гарячими слідами». Важливою умовою успішності розслідування крадіжок є активне застосування сучасної оперативної, криміналістичної техніки й ефективних наукових методів розслідування. Технічна озброєність слідчого, спеціаліста-криміналіста та інших учасників розслідування значно розширює можливості досудового слідства, забезпечує успішне виявлення, фіксацію, вилучення та збереження матеріальних та ідеальних слідів¹. Науковці констатують, що злагоджена робота та кваліфіковане використання спеціальних знань можуть суттєво покращити виявлення та збір інформації, що підлягає з'ясуванню під час розслідування крадіжок, учинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів.

Аналізуючи стан дослідження проблем використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна, слід наголосити, що вагому увагу приділено розслідуванню кишенькових крадіжок. Вчені наголошують на обов'язковому проведенні огляду місця події під час розслідування останніх. Зауважують на необхідності проведення огляду місця події не лише при затриманні злочинця в момент вчинення кишенькової крадіжки, а і якщо він встиг викинути викрадене або зник із місця вчинення злочину². Погоджуючись, доречно підкреслити, що важливо провести огляд місця події

¹ Пиріг І.В., Самсонова В.В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 59-60.

² Фецин М.А. Особливості проведення огляду місця події при розслідуванні кишенькових крадіжок. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 С.168-172.

якщо кишеньковий крадій зміг втекти з місця правопорушення чи викинув викрадений предмет, проведення такої слідчої (розшукової) дії надасть можливість оглянути, виявити та вилучити сліди, вилучити предмет злочинного посягання у рамках чинного законодавства. Виявлені та вилучені сліди, предмети тощо можуть стати в подальшому доказами по суті. Проте слідчі, дізнавачі нерідко під час розслідування кишенькових крадіжок стикаються з тим, що потерпілий не може вказати місце, час вчинення правопорушення, або імовірно, що кишенькова крадіжка вчинялась в місцях великого скупчення людей, а потерпілий виявив крадіжку через великий проміжок часу, за таких умов проведення огляду місця події може бути вже недоцільним.

Слушною є думка Ю.В. Висотенко, яка наголошує, що серед заходів, спрямованих на покращення результатів, отриманих під час огляду місця крадіжки є обов'язковим залучати до проведення огляду місця крадіжки спеціаліста-криміналіста для запобігання втрати слідової інформації внаслідок непрофесійних дій¹. Варто підкреслити, що спеціаліст за допомогою спеціальних знань, якими володіє, може зафіксувати сліди які слідчий, дізнавач не в змозі виявити неозброєним оком.

Крім того, у криміналістичній літературі доречно зауважено, що розслідуючи крадіжки, які були вчинені з проникненням у приміщення детально має бути оглянуто місця проникнення: вхідні двері, «чорний» вихід, вікна, балкони, димоходи, покрівлі, стелі, підлоги, засувні пристрої, їх розміщення і стан. Проводиться пошук слідів злочинців, сліди знарядь злому. Уважно мають бути оглянуті предмети з видимими слідами злочину. Щоб розшукати та виявити особу, яка вчинила злочин потрібно приділити увагу пошуку слідам, які могли бути залишені². У таких випадках огляд без залучення спеціаліста може призвести до втрати важливих слідів, які можуть прояснити обставини, що відбулися.

Відповідно до пункту 10 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні

¹ Висотенко Ю.В. Розслідування крадіжок вчинених злочинними групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. С. 13.

² Малачук П.М., Молчанова А.П. Особливості розслідування крадіжок. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 6. С. 72.

кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), який входить до складу слідчо-оперативної групи на місці події: 1) надає консультації слідчому (дізнавачу) з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок; 2) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей; 3) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; 4) проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення; 5) відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених про це даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього¹.

Підсумовуючи викладене, необхідно наголосити на тому, що участь спеціаліста під час огляду місця події відіграє значну роль у розслідуванні крадіжок. Зокрема, залучення інспектора-криміналіста під час огляду місця події забезпечує більш продуктивну роботу слідчо-оперативної групи, що може позитивно вплинути на подальший хід досудового розслідування².

Доцільно погодитися з М.Г. Щербаковським, який виділяє дві типові експертно-слідчі ситуації, що вимагають проведення експертних досліджень на місці події, а саме:

1. Експертне дослідження окремих об'єктів речової обстановки місця події, які поділяються на два підвиди: а) об'єкти не транспортабельні, а тому не можуть бути доставлені до

¹ Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

² Гайдар О. В. Сучасний стан наукового забезпечення використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (94). С. 224-233. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.3.20>.

експертної установи. б) місце події, як система, являє собою сукупність певних взаємопов'язаних елементів, кожен з яких не можна вичленити для окремого дослідження експертом.

2. Експертне дослідження огляду місця події в цілому. Оскільки зміни, пов'язані зі вчиненням злочином, знаходяться у взаємному причинно-наслідковому та часовому зв'язку між собою, з навколишнім середовищем і подією злочину, для встановлення обставин якого необхідне проведення експертного дослідження всієї матеріальної обстановки, то вирішується ситуаційне завдання¹. Отже, експертні дослідження об'єктів речової обстановки на місці правопорушення надає змогу дати оцінку слідам, що неможливо було б дослідити в інший спосіб, а експертне досліджене місце події в цілому створює можливість не впустити слідчим ключових деталей під час розслідування.

Важливим аспектом під час розслідування крадіжок є визначення завданої матеріальної шкоди злочинним діянням. Від оцінки завданої матеріальної шкоди залежить кваліфікація крадіжки за статтею 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення² чи за відповідною частиною статті 185 Кримінального Кодексу України³.

Розкриваючи необхідність проведення товарознавчих експертиз під час розслідування крадіжок, варто приділити увагу наведеному прикладу співавторами монографії В.С. Кузьмічова та І.В. Пирога, що шляхом проведення товарознавчої експертизи, на яку були надані вилучені речі під час обшуку з квартири підозрюваного у скоєнні крадіжки з вантажа залізничного транспорту було не лише оцінено матеріальну шкоду завдану злочином, а і встановлено приналежність їх до викраденої партії товару. Після пред'явлення підозрюваному висновку судової

¹ Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. С. 193-194.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

експертизи, він зізнався у вчиненні крадіжки¹. Це свідчить, що висновок експерта товарознавця, сприяє не тільки матеріальній оцінці товару, а і допомагає в ототожненні досліджуваного об'єкту з іншим товаром.

Важливе значення під час розслідування крадіжок відіграє використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту. У своїй роботі Є.О. Даніч розкриває використання спеціальних знань на трьох етапах проведення слідчого експерименту: під час підготовки до слідчого експерименту; на робочому етапі слідчого експерименту; під час фіксації та оцінювання результатів слідчого експерименту. Зокрема Є.О. Даніч зазначає, що для належної підготовки до проведення слідчого експерименту, якщо в ньому буде приймати участь спеціаліст, то останній може долучатися до вивчення зібраних під час досудового розслідування матеріалів кримінального провадження². Своєю чергою на робочому етапі вищевказаної С(Р)Д в кримінальних провадженнях за фактом крадіжок за допомогою залучення спеціаліста можемо підтвердити механізм вчинення певних дій, механізм утворення слідів, учинення дії за певний проміжок часу, для перевірки спеціальних і професійних навичок особи³. Тобто на думку О.Є. Даніч, спеціаліст під час фіксації слідчого експерименту надає допомогу слідчому: у складенні протоколу та додатків до нього; фіксації відтворюваних дій, обстановки, обставин певної події, проведення дослідів чи випробувань; фіксації та вилучення слідової інформації; застосування відеозапису, фотозйомки⁴. Можна зробити висновок, що використовуючи спеціальні знання під час проведення слідчого експерименту у кримінальних провадженнях за фактом крадіжки можна провести слідчу (розшукову) дію якісніше й охопити вирішення ключових питань по кримінальному провадженню. Обізнана особа, яка залучається під час слідчого експерименту,

¹ Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Дніпропетровськ, 2008. С. 24.

² Даніч О.Є. Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. С.9.

³ Там само. С. 10.

⁴ Там само. С. 11.

впливає на всебічність та чіткість встановлення обставин, які з'ясовуються під час проведення слідчої (розшукової) дії.

Окремо варто виділити крадіжки вчинені неповнолітніми, оскільки законодавець передбачає залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та прийняття процесуальних рішень з останніми. Так відповідно до частини 1 статті 227 КПК України при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь педагога, психолога, а за необхідності лікаря¹. Такі вказівки з боку законодавця забезпечують отримання інформації від малолітньої або неповнолітньої особи більш об'єктивно, не порушуючи психічний стан останніх. Більш детально особливості участі спеціалістів у процесуальних діях, проведених за участю неповнолітніх, будуть розглянуті у наступних розділах.

Отже, проведені наукові дослідження доводять, що проблеми використання спеціальних знань є структурним компонентом методики розслідування таємного викрадення чужого майна. Особи, які володіють спеціальними знаннями залучаються як для проведення слідчих (розшукових) дій, так і для надання експертних висновків. Варто виділити такі проблеми, що превалюють у наукових дослідженнях: обов'язкове залучення спеціаліста до проведення огляду місця події в кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, необхідність використання трасологічних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна, особливості залучення спеціалістів до проведення слідчого експерименту під час розслідування таємного викрадення чужого майна, обов'язкове залучення спеціалістів під час розслідування крадіжок у випадку участі малолітньої чи неповнолітньої особи, важливість проведення товарознавчої експертизи. Різноманітність та широта поняття крадіжок потребує використання спеціальних знань у різних галузях знань, перелік яких не є вичерпним.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

1.3. Поняття, сутність та форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна

Істотним аспектом, що потребує дослідження під час аналізу особливостей проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень є особливості збирання фактичних даних (доказів), що можливе шляхом використання спеціальних знань, які відіграють важливу роль у виконанні завдань кримінального провадження.

Для надання чіткої оцінки отриманих даних, слідів, вилучених об'єктів матеріального світу, визнання та допустимості в подальшому їх доказами, регулярно залучають осіб, які володіють спеціальними знаннями. Отже, необхідно визначити поняття, сутність та форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна.

Питання дослідження поняття, сутності та форм спеціальних знань, що використовуються під час розслідування кримінальних правопорушень вже розглядали у своїх працях науковці, а саме: А.С. Амеліна¹, Т.Ф. Безсона², Г.С. Бідняк³, А.В. Боднар⁴, В.О. Гусєва⁵, В.А. Дрозд⁶, В.С. Кузьмічов¹,

¹ Жила А.С. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Одеса, 2009. 16 с.

² Домедична підготовка : навч. посіб. / В. В. Кікінчук, С. О. Книженко, Т. І. Савчук та ін. Харків : ХНУВС, 2021. 176 с.

³ Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. 152 с.

⁴ Боднар А.В. Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 205 с.

⁵ Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. дис. ... док-ра юрид. наук. 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

⁶ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. с. 237.

І.В. Пиріг², Ю.О. Пілюков³, Б.В. Романюк⁴, К.А. Садчікова⁵, О.А. Самойленко⁶, Л.В. Свиридова⁷, Г.О. Спіцина⁸, Р.С. Степанюк⁹, А.М. Таранова¹⁰, Д.О. Хомич¹¹, О.М. Шрамко¹² та інші вчені.

Ми вважаємо, що при тлумаченні визначення спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна, слід розглядати таке поняття з позиції кримінального судочинства. У Кримінальному процесуальному

¹ Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Діпропетровськ, 2008. 168 с.

² Там само.

³ Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

⁴ Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 20 с.

⁵ Садчікова К.А. Використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування (процесуальних аспект) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 233 с.

⁶ Самойленко О.А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі : монографія. Одеса : ТЕС, 2020. 372 с.

⁷ Особливості підготовки матеріалів для призначення судових експертиз: навч. наоч. посіб. для працівників правоохоронних органів/ уклад. О.П. Угровецький, В.В. Аброськін, І.Р. Шинкаренко, та ін. Харків : ХНІСЕ. Промінь. 2019. 180 с.

⁸ Спіцина Г. О., Бідняк Г. С. Форми використання спеціальних знань. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. №. 18. С. 240-248.

⁹ Степанюк Р.Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2012. 240 с.

¹⁰ Таранова А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Київ, 2020. 21 с.

¹¹ Хомич Д.О. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 195 с.

¹² Шрамко О.М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2021. 272 с.

кодекси України відсутнє визначення «спеціальні знання», проте законодавець роз'яснює хто з учасників володіє такими знаннями.

Відповідно до статті 71 КПК України особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок є спеціаліст¹. Також законодавець виділяє такого учасника як експерт, що згідно з статтею 69 КПК України є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення судової експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань².

Вживає законодавець досліджуване нами поняття і в Законі України «Про судову експертизу». Зокрема у ст. 1 визначено, що судовою експертизою є дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду³.

На підставі таких визначень можна скласти враження, що законодавством дозволено тлумачити як «спеціальні знання» – знання в будь-якій сфері. Пропонуємо з'ясувати яких підходів дотримуються вчені під час визначення поняття «спеціальні знання»⁴.

Багато науковців досліджували поняття «спеціальні знання». Так Р.Л. Степанюк визначає, що спеціальні знання – це

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

² Там само.

³ Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 №4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed19940225#Text>.

⁴ Гайдар О.В. Поняття спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : тези доповідей учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки. (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків, ХНУВС, 2021. С. 44-46.

будь-які професійні знання, необхідні для розв'язання питань, що постають під час здійснення досудового розслідування та судового провадження¹.

В.С. Кузьмічов та І.В. Пиріг наголошують, що спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів².

Також в юридичній науці визначають, що спеціальні знання – це категорія, яка охоплює досить широку сукупність знань у різних галузях науки і техніки, у більшості яких учасники процесу доказування не мають глибоких знань. Варто розуміти спеціальні знання як такі, що не є загальновідомими та не мають масового поширення, однак, обмежене коло осіб досконало обізнано щодо них, що й визначає їхню фаховість і професійність. Такі обізнані особи є фахівцями, які мають спеціальні знання, беруть участь у процесі та набувають різних процесуальних статусів, наприклад: експерта, спеціаліста, перекладача тощо³.

Ю.М. Комар указує, що спеціальні знання – це система професійних знань, вмінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, що необхідні для розв'язання питань, які виникають у ході досудового розслідування кримінальних проваджень та розгляду їх матеріалів у суді. Крім того авторка наголошує, що спеціальні знання не можуть бути загальнопоширеними, загальновідомими, та підкреслює, що

¹ Степанюк Р.Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Спецвипуск. С. 38–42.

² Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Дніпропетровськ, 2008. С. 15.

³ Фесюнін В. М., Курдес Е. П., Свиридова Л. В. Поняття спеціальних знань і межі їх застосування у цивільному та господарському процесі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 21. С. 218-233.

зазначені знання можливо здобути в результаті професійної підготовки та практичного досвіду¹.

Грунтовно до формулювання поняття спеціальних знань підійшов М.Г. Щербakovський, наголосивши, що спеціальні знання – це систематизована інформація з різних галузей теоретичної та практичної діяльності, крім права, котру набувають в результаті професійного або самостійного навчання й досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок у процесуальній або непроцесуальній формах із метою збирання (формування), дослідження, перевірки доказів, установлення підстав для прийняття уповноваженими особами процесуальних, організаційних і тактичних рішень у судочинстві². Погоджуючись з вище викладеним варто підкреслити, що спеціальні знання – це знання, отриманні особою в певній сфері на підставі поєднання теоретичних знань і практичних умінь. Такі знання не є загальновідомими, потребують професійної підготовки та досконалих знань у певній галузі наукового знання.

Неосяжність спеціальних знань, які можуть бути використанні під час розслідування кримінальних правопорушень проявляються в різноманітних формах.

Питання визначення та класифікації форм спеціальних знань під час розслідування та розгляду кримінальних справ жваво обговорюється серед науковців. Варто наголосити, що визначення форм спеціальних знань, які використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна, певний розподіл таких форм значною мірою впливають на встановлення алгоритму проведення досудового розслідування та можуть не тільки покращити виявлення, фіксацію та збір доказів, а і підвищити інформативність слідчих дій, що проводяться під час розслідування крадіжок. Та попри відсутність розподілу спеціальних знань на законодавчому рівні, класифікувати спеціальні знання необхідно, оскільки різноманітність таких знань, що можуть використовуватись під час досудового розслідування

¹ Комар Ю.М. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні. *Теорія та практика судово - експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвід. Конф. (27 листопада 2019 року). Київ, 2019. С. 213-216.

² Щербakovський М.Г. Сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 184-193.

важко досягнути, а їх вивчення необхідно для проведення якісного та ефективного досудового розслідування¹.

Аналіз висловлених дослідниками позицій щодо форм спеціальних знань, які використовуються під час досудового розслідування свідчить, що думки науковців з цього приводу різняться, і кожне твердження стосовно форм має власне підґрунтя.

Розпочати огляд слід з позиції Б.В. Романюка, який присвятив свою роботу дослідженню саме використанню спеціальних знань, в тому числі їх формам під час проведення досудового розслідування. Так, автор, виходячи з поняття, що надають мовознавці, наголошує, що під формою застосування спеціальних знань у кримінальному процесі слід розуміти те, чим саме виражається їх сукупний продукт, а носіїв цих знань відносить до суб'єктів їх застосування. Крім того, підкреслює, що форма реалізації спеціальних знань залежить насамперед від суб'єкта, виду діяльності та мети їх застосування².

Своєю чергою О.М. Шрамко надає визначення формам використання спеціальних знань у кримінальному процесі наголошуючи, що форма - це зовнішній прояв їх суті, що обумовлена їх змістом та знаходить свій практичний вираз при розслідуванні злочинів³. Таким чином, форма спеціальних знань – це вираження обізнаності спеціалістів, експертів, фахівців в різноманітних галузях знань різними способами.

З огляду на багатоманіття спеціальних знань, що можуть бути використані під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, доречно дослідити такі знання з урахуванням форм їх прояву.

О.М. Шрамко доречно зауважує, що постійні зміни та доповнення, що зазнає чинний Кримінальний процесуальний кодекс України безумовно відзначається на використанні

¹ Гайдар О. В. Форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Право і безпека*. 2022. №2 (85). С. 30-39. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.03>.

² Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. С.8.

³ Шрамко О.М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2021. С. 86.

спеціальних знань у кримінальному процесі, що веде до необхідності ретельного наукового обґрунтування. Безпосередньо, це відноситься до питань удосконалення форм використання спеціальних знань у рамках розслідування кримінальних проваджень¹. Оскільки кримінальне процесуальне законодавство поступово змінюється, а отже і наукові розробки мають розвиватися, зокрема у контексті дослідження форм спеціальних знань. Такий підхід має позитивно впливати на покращення якості досудового розслідування.

Г.С. Бідняк вдало підкреслює, що форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень є значно ширшими за ті, що встановлені чиним законодавством. Вченою досліджується структура, суть, мета, класифікація використання спеціальних знань на різних стадіях кримінального процесу². Така позиція обумовлюється відсутністю чіткого переліку форм спеціальних знань, що пов'язано з потребою постійного розвитку і удосконалення цієї ланки.

У зв'язку з тим, що класифікація спеціальних знань за формами законодавством не урегульована, думки стосовно зазначеного питання різняться. Пропонуємо розглянути форми використання спеціальних знань, які підтримали більшість науковців. Вони дотримуються позиції розподілу спеціальних знань під час розслідування кримінальних проваджень на процесуальні та непроцесуальні форми. Така думка має своє підґрунтя. Прибічники такої точки зору в першу чергу орієнтуються на чинне законодавство, тому виділяють форми використання спеціальних знань, які прописані в КПК України окремо від форм, що використовуються відповідно до ситуації, та прямо КПК України не передбачені.

В.С. Кузьмічов та І.В. Пиріг підтримують позицію розподілу форм спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні, та пропонують трактувати «непроцесуальні» форми використання спеціальних знань, як ті спеціальні знання, що прямо не передбачені законом. Вчені наголошують, що варто виділити такі основні процесуальні форми використання спеціальних знань: використання таких знань безпосередньо

¹ Там само. С. 76-77.

² Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 44.

слідчим, прокурором, судом; залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій; проведення судових експертиз. Також, авторами окремо виділено в якості основних процесуальних форм: залучення судово-медичного експерта до огляду та ексгумації трупа, участь перекладача; залучення сурдоперекладача до допиту німої або глухої особи; участь педагога під час допиту неповнолітнього свідка. Своєю чергою, науковці відносять до непроцесуальних форм використання спеціальних знань: проведення ревізій, консультації, що надаються фахівцями для вирішення питань, які потребують використання спеціальних знань; довідкову допомогу; перевірки та розслідування, які проводяться працівниками різних відомств та інспекцій (приміром технічного стану); кваліфікована допомога, що надається під час підготовки технічних засобів, виконанні трудомістких робіт; допомога від обізнаних осіб, що буде в нагоді при проведенні оперативно-розшукових заходів¹. Процесуальна форма спеціальних знань передбачає використання спеціальних знань безпосередньо під час процесуальних дій, що передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, інструкціями, якими керується слідчий, дізнавач під час розслідування, а непроцесуальні форми спеціальних знань передбачають використання спеціальних знань, які, хоч прямо і не прописані нормативно-правовими актами, проте використовуються у встановленому законом порядку.

Разом з тим, В.С. Кузьмічов і І.В. Пиріг підкреслюють, що не можна виключити непроцесуальні форми використання спеціальних знань з кримінального процесу, бо вони існують й успішно застосовуються для об'єктивного та всебічного дослідження обставин кримінального провадження. Крім того, автори дотримуються позиції, що непроцесуальне використання спеціальних знань у кримінальному процесі неможливе². Необхідно розмежувати, що непроцесуальні форми використання спеціальних знань не може ґрунтуватись на непроцесуальному використанні спеціальних знань, та кожний прояв таких форм застосовується на підставі чинного законодавства.

¹ Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Діпропетровськ, 2008. С. 28.

² Там само. С. 29.

А.С. Амеліна поділяє думку більшості науковців та наголошує, що під «процесуальними» формами використання спеціальних знань варто трактувати спеціальні знання, що прямо передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством. Науковиця виділяє основні процесуальні форми використання спеціальних знань, зокрема: використання спеціальних знань під час досудового розслідування безпосередньо слідчим; проведення судових експертиз; залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій¹. Дослідниця визначає, що під процесуальними формами спеціальних знань варто розуміти використання спеціальних знань, які прописані в КПК України.

О.А. Самойленко доречно стверджує, що нині неможливо проводити досудове розслідування, під час якого не було б використано спеціальні знання хоча б в одній прямо передбаченій КПК України формі їх реалізації. У теоритичному підґрунті кримінального процесу і криміналістики вони мають різні умовні назви, проте спосіб їх реалізації, передбачений чинним законодавством, від цього не змінюється. Науковиця також поділяє форми використання спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні та наголошує на трьох процесуальних формах використання спеціальних знань під час досудового розслідування, зокрема: 1) надання письмової консультації спеціалістом; 2) участь спеціаліста під час проведення процесуальних дій з метою надання безпосередньої технічної допомоги; 3) залучення експерта до проведення судової експертизи й виконання обов'язків судового експерта. Зважаючи на слідчу практику О.А. Самойленко визначає такі непроцесуальні форми використання спеціальних знань: 1) усна консультація спеціалістом, що надається слідчому; 2) залучення спеціаліста до перевірки оперативної інформації про кримінальні правопорушення, що вчинені або готуються. Крім того, науковиця наголошує на користі консультації спеціаліста, як форми використання спеціальних знань, водночас підкреслюючи, що отримані від спеціаліста пояснення не будуть джерелом доказів. Їх

¹ Амеліна А.С. Поняття та форми використання спеціальних знань. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*. мат. міжн. наук.- практ. конф. (м. Київ, 5.11.2019 р.) Київ : КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С.20-13.

отримання буде мати тактичне значення, їх братимуть до уваги під час формування версій, при подальшому проведенні судових експертиз та інших слідчих дій¹. Дослідниця зосереджує увагу на розмежуванні форм на процесуальні та непроцесуальні, крім того розкриває консультативний характер форм використання спеціальних знань, наголошуючи, що така форма сприяє ефективному проведенню досудового розслідування.

Ширше позицію розподілу спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні форми висвітлює О.М. Шрамко, підкреслюючи, що найбільш прийнятною та такою, що в повному обсязі відповідає сучасним науковим засадам, є класифікація форм спеціальних знань – це процесуальна, непроцесуальна та змішана форми. До процесуальних форм автор відносить такі: участь спеціаліста в проведенні слідчих дій; призначення судових експертиз; допит експерта. Якщо визначати процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві загалом, то до них, на думку науковця, варто віднести залучення обізнаних осіб, що визначені кримінальним процесуальним законодавством, незважаючи на наявність у останніх процесуальних повноважень, прав і обов'язків. Також автор, після проведеного ним аналізу криміналістичної літератури, виділяє ревізії, перевірки, у тому числі аудиторські перевірки, відомчі розслідування, попередні дослідження об'єктів, перевірки вилучених об'єктів та осіб за криміналістичними обліками, консультування та письмового пояснення спеціалістів як види непроцесуальної форми використання спеціальних знань обізнаних осіб. Також автор розглядає довідково-консультативну діяльність, як змішану форму (частково процесуальну та непроцесуальну)². Тобто О.М. Шрамко розкриває форми використання спеціальних знань, що використовуються під час розслідування крадіжок. Автор детально розглядає форми використання спеціальних знань та окрім процесуальної та непроцесуальної форми пропонує розглядати, ще змішану форму використання спеціальних знань, яка поєднує в собі спеціальні

¹ Самойленко О.А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі : монографія. Одеса : ТЕС, 2020. С.285-288.

² Шрамко О.М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2021. С. 89-91.

знання елементи яких можуть відповідати одночасно процесуальним та непроцесуальним формам.

Стосовно розподілу форм спеціальних знань іншої думки дотримується Г.С. Бідняк, яка розглянувши міркування науковців, які поділяють форми використання спеціальних знань за різними підставами, підтримує думку В.В. Семенова, наголошуючи, що класифікація форм спеціальних знань за видом діяльності більш вдала, тому що спеціальні знання не мають процесуальний або непроцесуальний характер або бути зазначені чи не зазначені в законі. Крім того Г.С. Бідняк, наголошує, що форми використаних спеціальних знань цілком залежать від видів правопорушення, способу вчинення (традиційних прийомів, пристосованих до нових соціальних умов, так і нових, раніше невідомих)¹. Вказана позиція має свої підстави, адже важко сприймати законність використання у кримінальному процесі чогось непроцесуального.

На основі анкетування практичних працівників правоохоронних органів і вивчення літературних джерел Г.С. Бідняк визначено, що залежно від способу вчинення кримінального правопорушення доцільними є такі форми використання спеціальних знань як: призначення судових експертиз; довідково-консультаційна діяльність; ревізії та перевірка за обліками; участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій; допит експерта; присутність слідчого при проведенні судової експертизи². Авторка наголошує на неможливості розподілу форм за характером відображення в законі та не поділяє класифікації форм спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні, замість того виділяє окремо кожен прояв використання спеціальних знань, не поєднуючі їх за відображенням у кримінальному процесуальному законодавстві.

Розглядаючи питання форм використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок слід акцентувати на цілях, що можуть бути досягнуті під час залучення обізнаних осіб. У криміналістичних працях слушно наголошено, що визначальними цілями, які можна досягти у разі залучення експертів до

¹ Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 46-47.

² Там само. С. 47.

проведення судових експертиз, є дослідження об'єктів, явищ та процесів; отримання відповідей на конкретні питання, що потребують спеціальних знань, а у випадку залучення спеціалістів - це фіксація слідів злочину, виявлення, вилучення, упакування, збереження, попереднє дослідження речових доказів, ефективна підготовка та проведення процесуальної дії, допомога щодо правильного й ефективного застосування науково-технічних та техніко-криміналістичних засобів, отримання консультацій загального характеру стосовно події злочину та ін¹. Подібні цілі можна досягнути шляхом використання спеціальних знань і під час розслідування крадіжок.

Досудове розслідування переважної більшості вчинених крадіжок бере початок з проведення огляду місця події, де головна ціль слідчого, дізнавача полягає у встановленні події, виявленні, фіксації, можливого вилученні слідів, які відіграють вагоме значення по суті обставин, що склалися.

З цього приводу доречно зазначають В. О. Гусєва та Т.Ф. Безсонна, які підкреслюють необхідність залучення спеціалістів з різних галузей знань, що приймають участь в огляді, для виявлення слідів (передусім невидимих), які слідчий виявити не в змозі. До того ж, авторками зацентровано увагу на доцільності залучення до проведення огляду місця події спеціаліста, який має необхідні знання у вузькій галузі знань. Тобто фахівця в області балістики, дактилоскопії, біології, генотипоскопії (цитології, імунології) та ін. Залучення такого спеціаліста до огляду місця події виправдовується тим, що, з урахуванням свого досвіду, професійних навичок, він, імовірно за все, знайде і якісніше вилучить речові докази². Вираження такої форми використання спеціальних знань, як залучення спеціаліста до огляду місця події відіграє значну роль під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок, оскільки

¹ Вуйма А. Г. Поняття, сутність та форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування вбивств. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2020. № 1(89), С. 54-62.

² Гусєва В. О., Безсона Т.Ф. Деякі аспекти використання спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій в реаліях реформування правоохоронних органів України. *Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі*: Міжнар. науко-практ. конф. (м.Арад, Румунія, 25–26 січня 2019 року). Арад, 2019. С. 499-502.

виявлення, збір слідів, об'єктів можуть надати слідчому, дізнавачу відповіді на важливі питання, такі як спосіб вчинення правопорушення, можливо зовнішні характеристики особи, яка вчинила правопорушення та ін.

Одна з найпоширеніших форм спеціальних знань, що використовується під час розслідування таємного викрадення чужого майна – це судова експертиза. Вдало з цього приводу підкреслює А.С. Амеліна, наголошуючи, що проведення судових експертиз слід вважати однією з основних і найбільш поширених форм використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві, виконання яких покладається на висококваліфікованих спеціалістів державних і приватних експертних установ¹.

Необхідно наголосити, що висновок експерта - один з найважливіших джерел доказів, що впливає на проведення досудового розслідування. Призначення судової експертизи та її проведення чітко регулюється законом².

Питання судової експертизи піднімає також А.В. Боднар, яка вказує, на доволі жваві дискусії щодо такої форми використання спеціальних знань, зокрема стосовно питання допустимості її виконання до початку досудового розслідування. Авторка наголошує, що відносно часто дослідження має вирішити питання чи наявні ознаки кримінального правопорушення та встановлення механізму протиправного діяння, однак у таких ситуаціях норми чинного кримінального процесуального законодавства унеможливають ефективне застосування спеціальних знань. Науковиця зазначає, що заборона проведення експертизи до початку досудового розслідування явно суперечить принципу оперативності та логіці розслідування в цілому, змушує практичних працівників шукати інші варіанти вирішення питань,

¹ Амеліна А.С. Поняття та форми використання спеціальних знань. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*. мат. міжн. наук.- практ. конф. (м. Київ, 5.11.2019 р.) Київ : КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С.20-13.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>; Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 №4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed19940225#Text>.

з'ясування яких є підставою для прийняття рішень¹. Використання вказаної форми спеціальних знань, можливо лише після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування. Припускаємо, що виявлення, фіксація слідів, консультація спеціаліста та залучення останнього до участі у огляді місця події, що можливо до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, законодавець визначає достатнім для збереження слідової картини вчинення кримінального правопорушення та далі проведення всебічного розслідування. На наше переконання, оскільки перелік судових експертиз, що можуть проводитися під час досудового розслідування невичерпний, доцільно призначати необхідні судові експертизи після встановлення цілі, яку переслідуюмо від подальшого дослідження зібраних об'єктів. Наприклад, на місці події був виявлений предмет, що імовірно належав правопорушнику, та є підстави вважати, що виявлений предмет може зберігати на собі і сліди пальців рук, і сліди ДНК. Через це слідчий повинен оцінити всі обставини, які супроводжували виявлення та вилучення такого предмету, та прийняти рішення про проведення необхідних судових експертиз після оцінки обставин, що склалися.

Д.О. Хомич підкреслює, що для проведення судової експертизи має значення виконання вимог: до постанови про призначення експертизи стосовно порядку опису об'єктів, які надаються для проведення експертизи; у разі такої необхідності, про дозвіл на пошкодження або знищення об'єкта направленого на дослідження, до порядку пакування об'єктів та ін². Така позиція, на нашу думку, підтверджує необхідність оцінки виявлених слідів, та призначення необхідної судової експертизи слідчим після аналізу отриманих даних.

К.А. Садчікова підтримує позицію розподілу форм спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень на процесуальні та непроцесуальні форми. У той же час науковиця зазначає, що судова експертиза є кваліфікованою

¹ Боднар А.В. Форми використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх.* 2017. № 3(104). С. 46 – 56.

² Хомич Д.О. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. №10. С. 286-291.

формою спеціальних знань, що застосовується у кримінальному провадженні, а саме окремим видом діяльності обізнаних осіб, якими вважаються експерт та спеціаліст. На думку останньої до непроцесуальних форм використання спеціальних знань належать: консультаційна і довідкова діяльність фахівців, проведення аудиту, залучення обізнаних осіб до проведення С(Р)Д та НС(Р)Д, хоч і не мають доказового значення, але часто використовуються як орієнтуюча інформація в ході розшуку правопорушника, встановлення способу вчинення і приховання кримінального правопорушення, при виявленні ознак злочинного акту тощо. Особа, що проводить дослідження, має використовувати практично ті ж методи і ту ж логіку дослідження, що і під час експертизи¹. Консультаційна та довідкова діяльність, хоч і прямо не передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України, і не може бути визнана доказом, але може сприяти встановленню важливих обставин під час проведення досудового розслідування, з цих підстав можна вважати таку форму використання спеціальних знань невід'ємним їх проявом.

У літературі доречно наголошено, що консультації спеціаліста – це науково обґрунтовані пояснення і вказівки, які засновані на спеціальних знаннях спеціаліста, та надаються в усній або письмовій формі та потребують відображення у процесуальних документах. Крім того, авторка виділяє перевагу консультації спеціаліста, яка базується на швидкості отримання інформації щодо наукових та практичних положень, роз'яснення окремих інформативних аспектів, що цікавлять сторони кримінального провадження, або у виявленні нових фактів, необхідних для з'ясування обставин кримінального провадження². Слід підкреслити, що консультація, яку надає спеціаліст під час проведення слідчих (розшукових) дій слугує отриманню відомостей, які можуть поліпшити якість проведення досудового розслідування.

¹ Садчікова К.А. Використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування (процесуальних аспектів) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. С. 36-37.

² Таранова А.М. Форми використання спеціальних знань у розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. *Підприємство, господарство і право*. 2019. №10. С. 198-203.

В.Ю. Дрозд визначає основні форми використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок: 1) участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій: для допомоги збирання криміналістично значущої інформації, крім того для застосування науково-технічних засобів; у якості перекладача; як педагога чи психолога 2) надання консультації спеціалістом відносно питань, які потребують спеціальних знань; 3) призначення судових експертиз. Крім того наголошує, що судові експертизи призначаються у всіх кримінальних провадженнях. До проведення переважної більшості слідчих (розшукових) дій залучають спеціалістів. Проте для отримання консультації спеціаліста звертаються рідше¹. Здійснений аналіз, з нашої точки зору, підкреслює, що отримання консультації від спеціаліста застосовується менше у порівнянні з іншими зазначеними вище формами спеціальних знань, у зв'язку з тим, що консультацію не можна прирівнювати до висновку експерта, з цієї причини слідчими використовуються інші форми спеціальних знань частіше.

Ю.О. Пілюков слушно підкреслює, що у процесі проведення слідчих (розшукових) дій використання спеціальних знань проявляється у різних формах, зокрема: у застосуванні спеціалістами технічних засобів, для здійснення фото- та відео фіксації обстановки, допомозі слідчому під час виявлення та вилучення слідів кримінального правопорушення, носіїв комп'ютерної інформації, потрібних документів, складанні схем, виготовленні зліпків, копій та зразків окремих матеріальних об'єктів, крім того задавати питання учасникам процесуальної дії та надавати роз'яснення в письмовій формі стороні, що їх залучила, наголошувати учасникам слідчої (розшукової) дії на характерні обставини чи особливості предметів, документів або слідів.

Окрім обізнаних осіб, які володіють знаннями та практичними навичками застосування криміналістичної техніки, можуть залучатись спеціалісти з правил поведінки з вогнепальною зброєю, хімії, фізики, фармакології, економіки (в тому числі різних фінансових обліків і звітностей), товарознавства, інформаційних та комп'ютерних технологій,

¹ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С.166-167.

судової медицини, психіатрії, психології тощо. Їх залучення до слідчих (розшукових) дій залежить від виду кримінальних правопорушень, способів їх вчинення, обставин, що потребують доказування. Ю.О. Пілюков підтримує позицію, що найбільш ефективною та кваліфікованою формою використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень є призначення судової експертизи. Метою проведення судової експертизи слід вважати встановлення фактичних даних, які неможливо визначити іншим шляхом і які мають суттєве значення для кримінального провадження¹. Слідчий може залучити спеціалістів у різних галузях знань до проведення С(Р)Д. Фахівець у певній галузі зможе наголосити слідчому на важливі обставини, що виникають в процесі проведення слідчої (розшукової) дії, на які слідчий міг не помітити в силу не володіння потрібними спеціальними знаннями. Варто підкрелити, що на підставі фактів, що були визначені за допомогою спеціаліста, може бути призначена потрібна судова експертиза, що в подальшому буде мати доказове значення по суті.

Під час розбору форм використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок слід врахувати судову практику, що склалася. Вибірково розглянувши прийняті судами України рішення, необхідно підкреслити, що виправдувальні вироки в кримінальних провадженнях за фактом таємного викрадення чужого майна були винесені за недоказовістю вини обвинуваченого². Розглянемо декілька з них.

Хмельницький міський районний суд виправдав особу у скоєнні крадіжки барсетки з грошовими коштами з салону автобуса «Богдан» та крадіжки шуби з приміщення навчального закладу. Таке рішення суду ґрунтувалося на недоведеності участі особи у вчиненні інкримінованих їй правопорушень. Відповідно до зібраних доказів і обставин справи, дактилоскопічна експертиза, що була проведена по епізоду крадіжки барсетки з грошовими

¹ Пілюков Ю. О. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 240 - 245.

² Вирок Локачівського районного суду Волинської області від 23.09.2019 р. у справі 335/7212/19// Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84471980> (дата звернення 15.05.2021).

коштами не надала бажаного результату, оскільки виявлені на ній сліди були непридатні для ідентифікації¹. Проаналізувавши прийняте судом рішення, можемо підкреслити, що для крадіжки грошових коштів, які майже неможливо ідентифікувати, встановити їх місцезнаходження, використання спеціальних знань в різних формах є більш актуальним. Проведення однієї судової експертизи виявилось недостатнім для встановлення та притягнення до кримінальної відповідальності винної особи за скоєння крадіжки.

З вищенаведених виправдувальних вироків можна дійти висновку, що стороною обвинувачення під час розслідування крадіжок не були використані спеціальні знання, а обвинувачення ґрунтувались на показаннях свідків та потерпілих, що в цих випадках призвело до недоведеності вини обвинувачених.

Отже, слід звернути увагу на потребі застосування спеціальних знань під час розслідування крадіжок у різних формах. Через те, що особливостями вчинення крадіжок виступає таємність, непомітність, ґрунтувати обвинувачення на показаннях потерпілих та свідків, тим більше підозрюваних, недостатньо. Необхідно використовувати спеціальні знання з першої слідчої (розшукової) дії та впродовж усього досудового розслідування.

Отже, більшість дослідників виділяє процесуальні та непроцесуальні форми використання спеціальних знань. З огляду на розслідування такого виду кримінального правопорушення як крадіжка, на нашу думку, немає потреби у розділенні спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні форми. Так, погоджуючись з Г.С. Бідняк, В.В. Семеновим та іншими науковцями, які підтримують таку позицію, вважаємо, що до форм спеціальних знань, які використовуються під час розслідування крадіжок належать:

1. Залучення спеціаліста, до проведення слідчих (розшукових) дій. Необхідно почати саме з цієї форми використання спеціальних знань, що використовуються під час розслідування крадіжок, оскільки здебільшого розслідування таких кримінальних правопорушень починається саме з слідчої

¹ Вирок Хмельницького міськрайонного суду від 06.06.2012 р. у справі 2218/5553/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24592848> (дата звернення 15.05.2021).

(розшукової) дії - огляд місця події. Слід наголосити, що залучення спеціаліста до проведення огляду місця події впливає на якісне виявлення та фіксування слідової картини. У зв'язку з тим, що слідчий протоколює обстановку, сліди вчинення кримінального правопорушення, то допомога у виявленні та фіксуванні слідів покладається на залученого спеціаліста.

2. Проведення судових експертиз. Наголошуємо, що форма спеціальних знань має називатися «проведення судових експертиз», а не «призначення судових експертиз», у зв'язку з тим, що прийняте рішення слідчим, дізнавачем про призначення судової експертизи не є вираженням спеціальних знань, а лише засвідчує необхідність проведення дослідження фахівцем.

Розглядаючи проведення судових експертиз під час розслідування крадіжок, важливо наголосити, що законодавець передбачає обов'язкове застосування спеціальних знань під час оцінки нанесеного матеріального збитку, характерного для цього правопорушення (п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України)¹. Крім того, в ході досудового розслідування зважаючи на різноманіття способів вчинення крадіжок, може виникнути необхідність проведення як різних типових для крадіжки судових експертиз (трасологічна, дактилоскопічна, та інш.) так і нетипових, таких як вибухово-технічна, одорологічна, молекулярно-генетична експертизи тощо. Перелік судових експертиз, що можуть бути призначені у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, невичерпний.

Залучення експерта, спеціаліста під час розслідування крадіжок не закінчується на проведенні огляду місця події. Доцільно залучати експерта, спеціаліста до проведення слідчого експерименту, огляду предметів, обшуку тощо. Крім того, у процесі досудового розслідування може виникнути потреба в залученні спеціаліста у статусі перекладача, педагога, психолога. В першу чергу спеціалісти такої ланки потрібні для реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав, незалучення яких може вплинути на повноту отриманої інформації в процесі досудового розслідування.

3. Довідково-консультаційна форма використання спеціальних знань. До таких форм варто віднести надання

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

консультаційної допомоги, отримання довідкової інформації під час досудового розслідування.

4. Проведення перевірок (ревізії). У результатах проведених перевірок можуть бути встановлені факти крадіжок. Наприклад, під час проведення контрольної перевірки інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей проведеної комісією виявлено недостачу кабелю живлення. Після чого представниками потерпілого було повідомлено про крадіжку правоохоронних органам¹.

Таким чином, законодавством України не визначено поняття спеціальних знань та розподіл таких знань за формами їх використання. З урахуванням положень статті 242 КПК України, якою передбачено заборону проведення експертизи для з'ясування питань права, ми пропонуємо під поняттям спеціальних знань, що використовуються під час розслідування крадіжок розуміти знання в різних галузях, окрім права, що були отриманні в ході вивчення теоретичного матеріалу та закріплені під час практичної діяльності.

Форми використання спеціальних знань – це спосіб реалізації таких знань з певних галузей, що застосовуються обізнаною особою під час кримінальної процесуальної діяльності. У спеціальній літературі вченими сформовані форми використання спеціальних знань, що використовуються під час розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі крадіжок. Наукові погляди з цього приводу відрізняються, однак більшість поділяють форми використання спеціальних знань, що використовуються, на процесуальні та непроцесуальні. Утім, ми підтримуємо судження щодо іншої класифікації форм спеціальних знань, що використовуються під час розслідування крадіжок. Так, на наш погляд, форми використання спеціальних знань, які реалізуються під час розслідування крадіжок включають в себе:

- залучення спеціалістів до участі в слідчих (розшукових) діях. Виявлення, збирання, фіксація слідів, обставин, які мають значення для проведення якісного досудового розслідування;

¹ Вирок Новгородківського районного суду Кіровоградської області від 22.08.2017 р. у справі № 393/175/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68444620> (дата звернення 15.05.2021).

- проведення судових експертиз. Отримання висновку експерта, що може мати доказове значення по суті;
- консультативно-довідкова допомога. Отримання інформації, пояснень від фахівців, які допоможуть у становленні істини, також може бути використано для проведення необхідних судових експертиз;
- проведення перевірки контролюючими органами (ревізії). Установлення факту недостачі (відсутності облікованого на балансі майна, продуктів харчування тощо, формування характеристик викраденого майна, а на підставі отриманого висновку – проведення судових експертиз;
- попередні дослідження;
- перевірки за криміналістичними обліками.

1.4. Організаційні та правові засади використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна

Дотримання організаційних і правових засад використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна є важливим аспектом при здійсненні досудового слідства. Залучення спеціалістів, проведення судових експертиз триває впродовж всього досудового розслідування. Питання організаційних та правових засад використання спеціальних знань, що використовуються під час розслідування вже розглядали науковці, а саме: В.С. Бондар¹, М.Л. Грібов², М.В. Кривонос³,

¹ Бондар В.С. Проблеми теорії практики використання спеціальних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 23 с.

² Грібов М.Л. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини : монографія. Нац. Акад. внутр. справ. Вінниця. Київ : Твори. 2022. 351 с.

³ Кривонос М. В. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2016. 301 с.

А.М. Лазебний¹, О.А. Лопата², О.А. Рівчаченко³, Г.О. Спіцина⁴, Г.К. Тетерятник⁵, Ю.М. Черноус⁶, С.С. Чернявський⁷, В.Ю. Шепітько⁸ та інші вчені. Крім того, засади використання спеціальних знань розглядали в своїх наукових працях судові експерти: О.М. Зуєва, О.А. Косторна, Т.Л. Копйова, Я.О. Кулик.

Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок регулюється не тільки КПК України, але й іншими нормативно-правовими актами, які включають у себе положення, необхідні для проведення слідчих (розшукових) дій. Засади, які регулюють використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок лягають в основу законності, об'єктивності, обґрунтованості прийнятих рішень впродовж досудового розслідування та подальшого судового розгляду.

У юридичній літературі доречно вказано, що використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень здійснюється з дотриманням засад законності, верховенства права, рівності перед законом і судом, поваги до людської гідності тощо. Вказаних засад повинні притримуватися, всі учасники кримінального процесу в тому числі експерти і

¹ Лазебний А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2016. 227 с.

² Лопата О.А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. 234 с.

³ Рівчаченко О.А. Розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2016. 261 с.

⁴ Спіцина Г.О., Філіпенко Н.Є. Криміналістична діяльність судово-експертних установ: Концепція впровадження в Україні. *Teisė*. 2022. Т. 124. С. 67-80.

⁵ Тетерятник Г. К. Гарантії забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. Т. 1. С. 115-119.

⁶ Черноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 245 с.

⁷ Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес. 2010. С. 86-99.

⁸ Шепітько В.Ю. Довідник слідчого. Акад. прав. наук України. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. 202 с.

спеціалісти¹. Отже, засади використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок в першу чергу базуються на загальних засадах кримінального процесу.

Для встановлення засад використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна, варто визначити, засади кримінальному процесу.

Так, А.М. Лазебний дає визначення таким засадам, наголошуючи, що засади кримінального процесу – це принципи які закріплені в нормах кримінального процесуального законодавства, мають фундаментальне значення визначаючи сутність, спрямованість, побудову кримінального процесу, які формуються на моральних началах, ідеях та правових поглядах на мету, завдання та спосіб здійснення кримінального судочинства². Необхідно підкреслити, що засади використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна розкривають більш вузьку ланку кримінального процесу та криміналістики, тому потребують додаткової уваги.

Варто виділити правові та організаційні засади використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок. У криміналістиці доречно наголошено, що правові засади, які визначають діяльність експертів, визначені у Законі України «Про судову експертизу», а саме: законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження, а виходячи із організаційних засад використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень можна стверджувати про юридичну і фактичну підстави для залучення експерта до кримінального провадження. Юридичною підставою для участі експерта у кримінальному провадженні є наявність доручення сторони кримінального провадження. Фактичною підставою для участі експерта у кримінальному провадженні є необхідність з'ясування обставин, що мають значення для розслідування, якщо для цього необхідні спеціальні знання³. Так правові засади використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних

¹ Вуйма А.Г. Правові засади використання спеціальних знань під час розслідування вбивств. *Право і безпека*. 2020. № 1(76). С.107-111.

² Лазебний А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2016. С. 49-50.

³ Вуйма А.Г. Правові засади використання спеціальних знань під час розслідування вбивств. *Право і безпека*. 2020. № 1(76). С.107-111.

правопорушень, зокрема крадіжок визначені чинним законодавством України. Своєю чергою, організаційні засади включають в себе підстави для залучення експертів до проведення судових експертиз, що передбачені КПК України.

Доцільно наголосити на тому, що правові та організаційні засади використання спеціальних знань тісно пов'язані. Для того, щоб визначити основні організаційні та правові засади спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна, доречно розглядати їх безпосередньо в розрізі проведення досудового слідства.

Першочергово під час розслідування крадіжок проводиться огляд місця події, чим займається слідчо-оперативна група. Відповідно до пункту 6 «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» завданням слідчо-оперативної групи є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили¹. Під час проведення огляду місця події виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення частіше покладається на інспектора-криміналіста, що володіє необхідними спеціальними знаннями для проведення таких завдань з дотриманням вимог законодавства.

Виявленні та вилучені сліди під час огляду місця події можуть стати доказами, для цього їх необхідно дослідити після чого оцінити з точки зору належності, допустимості, узгодженості з іншими наявними доказами для прийняття відповідного

¹ Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

процесуального рішення (ст. 94 КПК України)¹. Дослідити виявлені, вилучені сліди доручають експерту в галузі відповідних спеціальних знань, оскільки під час розслідування виникають питання, які виходять за рамки знань сторони обвинувачення та захисту. Так сторони покладаються на висновок експерта в якому містяться проведенні дослідження, обґрунтовані відповіді на запитання (ст. 101 КПК України)².

Запорукою незалежного, кваліфікованого і об'єктивного висновку судової експертизи, орієнтованого на максимальне використання досягнень науки і техніки виступає Закон України «Про судову експертизу»³. Оскільки не кожен, хто володіє спеціальними знаннями може проводити судові експертизи. Про це свідчить зокрема частина 3 статті 7 Закону України «Про судову експертизу», в якій зазначено, що виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз⁴.

Крім того, згідно з частиною 3 статті 10 Закону України «Про судову експертизу» до проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності⁵. Зазначене свідчить, що судові експерти повинні мати необхідну кваліфікацію, бути компетентними у дослідженні об'єктів, явищ і процесів.

Законодавець установив, що до державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

² Там само.

³ Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 №4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed19940225#Text>.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України¹. Такі чіткі вимоги до установ, та осіб, що володіють спеціальними знаннями у проведенні судових експертиз – гарантія надання достовірного експертного висновку.

Питання організаційних засад використання спеціальних знань під час проведення досудового розслідування, що стосуються розмежування повноважень спеціалістів та експертів у своїй роботі торкається О.В. Ковальова, яка доречно підкреслює, що спеціалістом і експертом може бути одна й та сама людина, але під час здійснення різних дій та виконання різних повноважень. Авторка повідомляє, що роль спеціаліста може бути применшена у кримінальному процесуальному законодавстві, однак це пов'язано із тими його функціями, у яких потребує сторона, котра його залучила. Крім того, О.В. Ковальова наголошує, що завдяки залученню спеціаліста під час проведення досудового розслідування можна отримати певну інформацію одразу, що сприяє більш швидкому розслідуванню кримінального правопорушення². Погоджуючись з позицією науковиці, варто визначити, що під час розслідування кримінальних правопорушень, серед них крадіжок, експерт може бути залучений під час досудового розслідування в якості спеціаліста, проте не всі спеціалісти у відповідній галузі знань, умінь, навичок можуть залучатися в якості експерта для проведення судових експертиз. Законодавець визначає, що судовими експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності та внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів. (ст. 16 ЗУ «Про судову експертизу»)³.

¹ Там само.

² Ковальова О.В. Правові засади використання спеціальних знань під час інформаційного забезпечення досудового розслідування. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 168-175.

³ Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 №4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed19940225#Text>.

Продовжуючи вищевикладене, доцільно зазначає О.А. Рівчаченко, що є суттєва розбіжність у процесуальному становищі експерта й спеціаліста, оскільки спеціаліст надає слідчому лише науково-технічну та консультативну допомогу під час проведення слідчої дії. Так отримана інформація від спеціаліста, не є доказами. Водночас проведене дослідження експертом, здійснене у формі висновку, є самостійним джерелом доказів¹. Такий розподіл процесуального становища суб'єктів використання спеціальних знань обумовлюється вимогами законодавця до атестації експерта. Тільки після необхідної атестації отриманий висновок від такого експерта, може вважатися доказом. Такий суворий підхід до обізнаних осіб, які можуть бути експертами під час розслідування кримінального провадження та судового розгляду запорука об'єктивності доказів.

М.Л. Грібов розглядаючи правове регулювання використання спеціальних знань під час проведення досудового розслідування, підкреслює особливості залучення спеціаліста до кримінального провадження. Вчений наголошує, що не передбачений законодавством процесуальний порядок залучення спеціаліста виступає однією з проблем застосування спеціальних компетентностей (автор вкладає в таке поняття – знання, уміння, навички) обізнаних осіб під час досудового розслідування та судового розгляду. Крім того науковець підкреслює, що відсутність визначеної законом процедури такого залучення унеможливорює застосування спеціальних компетентностей спеціаліста в процесуальній формі, та пропонує передбачити процесуальний порядок залучення спеціаліста². М.Л. Грібов доречно зауважує, що залучення спеціалістів чітко не передбачено КПК України, у зв'язку з цим, можливо норми законодавства варто розширити з позиції залучення спеціаліста під час досудового розслідування. Однак у практичній діяльності

¹ Рівчаченко О.А. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів пов'язаних із незаконним використанням обладнання призначеного для виготовлення наркотичних засобів. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97) С. 74-84

² Грібов М.Л. Поняття та правове регулювання використання спеціальних знань, умінь і навичок у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1(110). С. 13-21.

спеціаліста, у потрібній для досудового розслідування галузі, залучають прийнятим процесуальним рішенням у порядку статті 110 КПК України. Слідчим, дізнавачем вноситься вмотивована постанова, на підставі якої під час слідчих (розшукових) дій, спеціаліст бере участь та надає необхідну допомогу у досудовому розслідуванні. Що стосується першочергової слідчої (розшукової) дії – огляду місця події, під час якої слідчий, дізнавач ще не в праві прийняти таке рішення, звертаємося до «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», яка роз'яснює участь спеціалістів під час огляду місця події. Чинним законодавством передбачено, що з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів (ч. 3 ст. 237 КПК України), проте процедура залучення спеціалістів чітко не передбачена.

Варто зазначити, що під час розслідування крадіжок експерти, спеціалісти залучаються не тільки під час проведення огляду місця події та дослідження зібраних слідів після нього. Слідчий, дізнавач за потреби можуть залучати обізнаних осіб під час будь-якої слідчої дії, яка проводиться. Це може бути огляд предметів, якщо в уповноваженої особи, яка проводить досудове розслідування недостатньо знань, зважаючи на специфіку предмету, для докладного огляду та фіксації виявлених слідів, чи закріплення інформації отриманої під час огляду. Крім того, спеціаліст може залучатись для фіксації слідчої (розшукової) дії. Під час обшуку спеціаліст може виявити необхідні об'єкти, які можуть вплинути на подальший розвиток обставин кримінального провадження. Вилучені предмети під час обшуку в імовірного правопорушника завдяки експертному дослідженню можуть вказати на спосіб вчинення правопорушення, ідентифікувати особу правопорушника, підтвердити властивість виявленого майна та ін. Залучення спеціаліста до слідчого експерименту надає змогу підтвердити чи спростувати факти, що були встановлені під час досудового розслідування. Перелік С(Р)Д під час проведення яких участь експертів, спеціалістів може допомогти у встановленні обставин кримінального правопорушення не є вичерпним.

Під час розслідування крадіжок, залучати спеціалістів актуально не тільки під час проведення С(Р)Д. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій так само потребують залучення спеціалістів, оскільки особливості проведення таких дій часто потребує додаткових навичок у особи, що їх проводить. Так специфіка застосування технічних засобів під час фіксації отриманої інформації у процесі проведення НСРД потребує допоміжних умінь.

Розглядаючи правовий та організаційний аспект використання спеціальних знань під час негласних слідчих (розшукових) дій, доречно зазначають В.С. Бондар та М.В. Кривонос, які наголошують, що чинне законодавство України чітко виділяє основного суб'єкта застосування спеціальних технічних засобів при проведенні НС(Р)Д. Автори роз'яснюють, що у структурі апарату Національної поліції України - це співробітники департаменту оперативної служби та департаменту оперативно-технічних заходів. Крім того, автори підкреслюють, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж доручається лише відповідним підрозділам НП України та СБ України¹. Так, у разі необхідності використання спеціальних знань під час проведення НС(Р)Д під час розслідування крадіжок, законодавцем передбачена чітка процедура залучення спеціалістів. Так спеціалісти в розрізі застосування спеціальних технічних засобів проводять НС(Р)Д на підставі доручення слідчого, дізнавача та прокурора. (п. 5 ч. 2 ст. 36, п. 3 ч. 2 ст. 40, п. 3 ч. 2 ст. 40-1 КПК України).

Крім того, статтею 266 КПК України передбачена участь спеціаліста при дослідженні інформації, яка була отримана в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій із застосуванням технічних засобів². Таким способом законодавець розширює інформативність отриманих відомостей під час проведення певної НС(Р)Д.

¹ Бондар В.С., Кривонос М.В. Використання спеціальних знань під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Діденка*. 2016. №3 С. 210-223.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

Важливим етапом досудового розслідування під час розслідування таємного викрадення чужого майна є проведення судових експертиз. Судова експертна діяльність регулюється Законом України «Про судову експертизу». Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень МЮ України¹, Інструкцією з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

Проте варто підкреслити, що судова експертиза, охоплює в своєму значенні цілий механізм, що складається з різних ланок діяльності експертів. Такими складовими можна назвати організованість спеціальних установ, осіб, що володіють спеціальними знаннями, методики проведення судових експертиз, формуванням баз даних, тощо.

Доцільно зазначає В.Ю. Шепітько, що з метою правового урегулювання судово-експертної діяльності запроваджують різні електронні реєстри (електронні бази даних). Міністерством юстиції України ведеться державний Реєстр атестованих судових експертів, в якому наявний перелік діючих атестованих судових експертів, а для оптимізації роботи судових експертів створений Реєстр методик проведення судових експертиз. Відповідно до статті 8 Закону України «Про судову експертизу» методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних і судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації². На нашу думку, запровадження таких реєстрів позитивно впливає на проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі крадіжок, та є проявом правових та організаційних засад використання спеціальних знань. Така прозорість та організованість проведення судово-експертної

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

² Шепітько В.Ю. Правове регулювання експертної діяльності та тенденції формування єдиного європейського простору в галузі судової експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*. Матеріали міжнародн. наук.-практ. конф.-полілог (Харків, 15 – 16.04.2021). Харків, 2021. С. 92-94.

діяльності надає сторонам кримінального провадження впевненості у достовірності висновків експертів.

Варто звернути увагу на міжнародні стандарти, які докладно в своїй роботі розкривають С.С.Чернявський та Ю.М. Чорноус. Автори підкреслюють, що відповідність національного законодавства, яке регламентує судово-експертну діяльність до міжнародного стандарту є міжнародним зобов'язанням держави. Крім того в юридичній літературі наголошують на ратифікованих міжнародних договорах, які є нормативно-правовою основою судово-експертної діяльності, а саме:

1) Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р., а також Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7, 11 до неї та ін.);

2) багатосторонні міжнародні договори з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру, які регламентують окремі питання судово-експертної діяльності під час розв'язання поставлених завдань (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. із Протоколами до неї та ін.);

3) багатосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги й інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, які визначають проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги, залучення експертів до суду іноземної держави, проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції (Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. з Другим додатковим протоколом 2001 р. до неї та ін.);

4) двосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги й інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні з окреслених вище питань¹. Дотримання вимог міжнародних стандартів наголошує на високому рівні кваліфікації судово-експертної діяльності в Україні.

¹ Чернявський С. С., Чорноус Ю. М. Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності: *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*. Матеріали міжнародно-науково-практичного конференції-поліологу (Харків, 15–16.04.2021). Харків, 2021. С. 86-88; Лопата О.А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 259-264.

Крім того С.С. Чернявський, Ю.М. Чорноус, наголошують, що важливим стратегічним напрямом розвитку вітчизняних судово – експертних установ виступає членство у судово – експертних організаціях, зокрема European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI. Таке членство забезпечує високі міжнародні стандарти судово-експертної діяльності, взаємодію із широкого кола питань з європейськими партнерами, відкриває нові й перспективні напрями розвитку. Для підтвердження відповідності судово-експертної діяльності міжнародним стандартам судово-експертні установи акредитують за міжнародними стандартами ISO/IEC 17025, ISO/IEC 17020. Така акредитація підтверджує компетентність та високий рівень професійності установи. Зокрема, сучасні лабораторії Експертної служби МВС України відповідають вимогам ДСТУ ISO/ IES 17025 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»¹. Такий підхід до правових та організаційних засад використання спеціальних знань, а саме судово-експертної діяльності, підтверджує високі вимоги до судово-експертних установ, зокрема до експертів, які можуть проводити дослідження та в подальшому формувати результати досліджень у висновок експерта.

Вищевказана спрямованість на удосконалення судово-експертної діяльності підтверджує прагнення дотримуватись правових та організаційних засад використання спеціальних знань під час досудового розслідування та судового розгляду.

Результат судово-експертної діяльності – судова експертиза несе в собі доказове значення в кримінальних провадженнях.

І. С. Сиводед підкреслює процесуальний і організаційний розподіл судових експертиз на первинні, повторні, основні, додаткові, комісійні, комплексні. Також вказує на розподіл судових експертиз за видами та підвиди, що залежить від об'єкта і завдання дослідження². Наведена класифікація дає змогу

¹ Чернявський С. С., Чорноус Ю. М. Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності: *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*. Матеріали міжнародн. конф.-поліолог (Харків, 15 – 16.04.2021). Харків, 2021. С. 86-88.

² Сиводед І. Використання спеціальних знань і проблеми призначення судових експертиз під час розслідування умисних вбивств

організувати неосяжний масштаб необхідних судових експертиз під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

У своїй праці Я. О. Кулик розкриває проблеми призначення судової експертизи у кримінальних провадженнях, що на наш погляд, прямо вказує на деякі не доопрацювання організаційних засад використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень. Так, авторка підкреслює, що судова експертиза – це процесуальна (слідча) дія, яка полягає у експертному дослідженні матеріальних об'єктів та процесів, метою якої є отримання об'єктивного висновку з питань, що потребують спеціальних знань. Проте експерти, які проводять експертні дослідження стикаються з неточними, двозначними питаннями у постановках про призначення судових експертиз. Часто питання типові, неврахована специфіка конкретного експертного завдання, питання повторюються, у разі такої потреби не вказується, чи наданий дозвіл на руйнування об'єкту під час дослідження, тощо. Такі факти призводять до збільшення терміну проведення судової експертизи, та зростанню її вартості. Авторка пояснює, що непорозуміння які виникають на шляху отримання висновку експерта з'являються у відсутності спеціальних знань у осіб, які ініціюють проведення експертного дослідження. Оскільки в законодавстві відсутній механізм, що забезпечує можливість узгодження питань з особою, яка володіє спеціальними знаннями, то пропонує допитувати осіб, які володіють спеціальними знаннями у відповідній області до етапу призначення судової експертизи, на підставі чого підвищився б якісний рівень правосуддя в цілому¹. На наш погляд, авторкою чітко розкриті організаційні засади з якими стикаються експерти під час проведення експертних досліджень. У практичній діяльності учасники кримінального процесу, які ініціюють проведення судових експертиз можуть проконсультуватися зі спеціалістом з питань які необхідно вказати в постанові про призначення судової експертизи для встановлення необхідних фактів під час дослідження певних об'єктів, а вищ.

військовослужбовців під час проведення бойових дій. *Знання європейського права*. 2021. № 4. С. 176-180.

¹ Кулик Я.О. Проблеми призначення судової експертизи у кримінальному провадженні. *International scientific e-journal logos.online*. 2020. №16. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.68.html>.

Засади проведення судових експертиз важливий аспект використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна, а з урахуванням того, що крадіжка – корисливе правопорушення, та спричиняє матеріальну шкоду потерпілому варто приділити увагу засадам, що регулюють проведення судово-товарознавчої експертизи.

Відповідно до пункту 6 частини 2 статті 242 КПК України слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення судової експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір шкоди заподіяного кримінальним правопорушенням¹. Варто підкреслити, оскільки в переважній більшості крадіжок майно, яке стає предметом злочину вже було вживане, встановити точний розмір завданої матеріальної шкоди потерпілому внаслідок крадіжки без проведення судово-товарознавчої експертизи не можливо. Так проведення судово-товарознавчої експертизи впливає на об'єктивність та обґрунтованість проведеного досудового розслідування таємного викрадення чужого майна.

Своєю чергою Т.Л. Копйова підкреслює, що висновок експерта-товарознавця сприяє об'єктивності, повноті та всебічності пізнання події і обставин кримінального правопорушення та на відміну від консультації спеціаліста в зазначеній галузі, проведена судово-товарознавча експертиза може бути джерелом доказів. Крім того, авторка наголосила на важливості збору матеріалу, пізнання його інформаційного значення, ознайомлення слідчого з нормативною базою, яка регламентує призначення і проведення судово – товарознавчої експертизи, для подальшої постановки раціональних та конкретних питань експерту. У разі труднощів, які можуть виникнути у слідчого під час формування вмотивованої постанови про призначення судово – товарознавчої експертизи, доцільно звернутися за допомогою до спеціаліста (обізнаної особи), якого він вирішив залучити до проведення судово-товарознавчої експертизи. Питання в постанові необхідно наводити в логічній послідовності і правильно їх формулювати. У разі відсутності

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

об'єктів, які можна направити на дослідження експерту, експертиза проводиться за матеріалами кримінального провадження, наприклад: рахунки фактури, товарно-транспортні накладні, технічні паспорти, копії протоколів огляду, допитів свідків та підозрюваних та ін.)¹. Якісна підготовка слідчого, дізнавача до призначення судової-товарознавчої експертизи сприяє продуктивній роботі експерта, впливає на час проведення дослідження та точності наданого висновку на поставленні питання.

Поглиблюючись в організаційні засади однієї з форм спеціальних знань, що використовуються під час розслідування крадіжок, а саме проведення судової товарознавчої експертизи, варто звернути увагу на твердження О.М. Зуєвої та О.А. Косторної, які в своїй роботі розкривають особливості пакування та зберігання об'єктів дослідження при проведенні судової товарознавчої експертизи. Так, авторки наголошують, що речові докази, які можуть бути надані для дослідження вході проведення судової товарознавчої експертизи мають бути правильно запаковані. Наданні об'єкти на дослідження повинні бути упаковані окремо один від одного, так, щоб кожний об'єкт не можливо було підмітити, пошкодити, зіпсувати, внести зміни, тощо. Продукти або промтовари, які були об'єктами злочинних дій або зберегли на собі сліди злочину, передаються для експертного дослідження повністю. Громіздкі речові докази, або інші докази, які не можливо запакувати з інших причин позначаються біркою, яку не можливо зняти, змінити або пошкодити. На упаковці (бирці) проставляються підписи осіб, які брали участь у процесуальній дії та зазначається інформація про вміст упаковки, найменування проведеної процесуальної дії, дата її проведення та номер кримінального провадження. За необхідності, судова експертиза може проводитись за фотознімками, або іншими копіями об'єкта, якщо це не суперечить методичним підходам до проведення відповідних судових експертиз. Для відібрання зразків орган, який призначив

¹ Копйова Т.Л. Особливості призначення судово-товарознавчої експертизи у кримінальному провадженні.. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 2-3 квітня 2020 року). Полтава, 2020. С. 28-30.

судову експертизу, може залучити спеціаліста¹. Так правильне пакування та зберігання об'єктів, які надаються для експертного дослідження може вплинути на якість та достовірність наданого за його результатами висновку, що в подальшому може вплинути на ході розслідування.

Варто підкреслити, що ще до проведення судово-товарознавчої експертизи, можна звернутися до спеціаліста за консультацією, наприклад, для формування більш чітких характеристик майна яке необхідно оцінити. На практиці трапляються випадки, коли надана довідка спеціалістом, наприклад, стосовно пошкоджень на викраденій техніці, може освітлити характеристики такого майна та вплинути на вартість та матеріальну шкоду завдану потерпілому. Такі тонкощі на пряму впливають на об'єктивність проведеного дослідження, а в подальшому на повноту досудового розслідування та підтримання обвинувачення.

Окрім залучення обізнаних осіб для роботи переважно з об'єктами, явищами під час проведення досудового розслідування, особи, що приймають участь у кримінальному провадженні можуть потребувати допомоги спеціалістів.

Законодавець передбачає можливість залучення перекладача у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження (ч. 1 ст. 68 КПК України).

Також важливим проявом засад використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у тому числі крадіжок варто вважати залучення педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи. (ст. 227 КПК України).

Процесуальне рішення, таке як залучення перекладача, педагога, психолога, лікаря до осіб, які приймають участь у кримінальному провадженні супроводжується в порядку статті 110 КПК України, винесенням вмотивованої постанови уповноваженою особою, яка прийняла таке рішення.

¹ Зусва О.М., Косторна О.А. Особливості пакування та зберігання об'єктів дослідження при проведенні судової товарознавчої експертизи. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 2-3 квітня 2020 року). Полтава, 2020. С. 224-226.

Отже, організаційно-правові засади використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна – це потужний механізм, який напряду впливає на виявлення, фіксацію слідів, об'єктів, які можуть мати ключове значення в ході розслідування крадіжок. Можливість сторони кримінального провадження залучити спеціаліста під час С(Р)Д та НС(Р)Д надають змогу компенсувати відсутність необхідних спеціальних знань слідчого, дізнавача. Передбаченні вимоги до експертів встановлюють чіткі шаблі відповідності обізнаних осіб до осіб, висновок яких може мати доказове значення по суті справи. Міжнародні стандарти відповідності експертних установ передбачають високу професійність підпорядкованих експертів. Запровадження різноманітних баз даних надає можливість експертам більш продуктивно та якісно проводити дослідження. Наявність методик проведення судових експертиз наголошує на неупередженості експерта під час формування експертного висновку. Дотримання правил пакування об'єктів, які надаються експерту на дослідження підтверджують об'єктивність отриманого заключення. Комплекс організаційно-правових засад використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна напряду впливає на допустимість зібраних доказів та в подальшому визнання винного у вчиненні правопорушення. Оскільки від якості виявлення, вилучення та пакування слідів, залежить чи зможе експерт надалі провести дослідження, а від точності дослідження залежить хід досудового розслідування та встановлення всіх обставин правопорушення.

Розділ 2

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

2.1. Участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій

Така характеристика як таємність вчинення крадіжок у переважній більшості залишає уповноважену особу, що проводить досудове розслідування вказаних кримінальних правопорушень, як ми вже вказували, залишає без свідків, очевидців діяння. Слідчий, дізнавач, а в подальшому прокурор покладаються на обставини, явища, сліди, які були встановлені під час розслідування кримінального провадження. Для аналізу інформації, яку отримують або можуть отримати правоохоронні органи, може стати потрібним «вихід» за межі їх знань. Участь спеціаліста під час С(Р)Д та НС(Р)Д може якісно вплинути на збирання доказів та аналіз отриманої інформації під час досудового розслідування.

Особливості участі спеціаліста під час проведення С(Р)Д та НС(Р)Д розкрито у працях: В.С. Березняка¹, Л.С. Белік², Г.С. Бідняк³, О.І. Гарасимів⁴, В.О. Гусєвої¹, В.В. Кікінчука²,

¹ Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.

² Тищенко В.В., Загородній В.Є., Белік Л.С. Тактико – психологічна засади слічої та оперативної – розшукової діяльності: навч.-метод. посіб.: для здобувачів вищої освіти ф-ту прокуратури та слідства (кримінал. Юстиції); Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Гельветика, 2019. 159 с.

³ Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. 152 с.

⁴ Гарасимів О.І. Філософсько-правовий аспект соціальної відповідальності в діяльності органів внутрішніх справ : монографія. Львів : ЛДУВС, 2012. 192 с.

А.А. Коваль³, Н.В. Копчі⁴, Н.В. Павлової⁵, І.В. Пирога⁶, Ю.О. Пілюкова⁷, А.І. Плосконоса⁸, Ю.П. Поляка⁹, Є.В. Полякова¹⁰, В.В. Пясковського¹¹, Н.З. Рогатинської¹², О.В. Ряшко¹³,

¹ Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. дис. ... док-ра юрид. наук. 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

² Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва, В. В. Кікінчук та ін. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.

³ Коваль А. А. Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 264 с.

⁴ Копча Н. В. Використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення : дис. ... докт. філософії: 081 Право. Київ, 2022. 264 с.

⁵ Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2007. 223 с.

⁶ Пиріг І.В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ : монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС. Ліра ЛТД, 2011. 312 с.

⁷ Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

⁸ Плосконос А.І. Тактика допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій : дис. ... докт. філософії: 081. Київ, 2021. 253 с.

⁹ Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. ... докт. філософії: 081 Право. Львів, 2022. 230 с.

¹⁰ Поляков Є.В. Деякі аспекти застосування спеціальних знань під час спостереження за особою, річчю або місцем. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 1 С. 86-87.

¹¹ Пясковський В.В. Методика розслідування торгівлі людьми. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 24 с.

¹² Теоритичні та практичні аспекти реформування інституту адвокатури : монографія / Н.З. Рогатинська, С.В. Банах, Н.В. Береза та ін. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 182 с.

¹³ Ряшко О.В. Проблеми законності і дисципліни та профілактики правопорушень в органах внутрішніх справ: поняття, принципи, основні засади, схеми, коментарі: навч. посіб. Львів : ЛДУВС, 2008. 140 с.

А.А. Саковського¹, Г.К. Тетерятник^{2,3}, Г.Л. Чигриної⁴, В. О. Яремчук⁵ та іншими вченими. Крім того, особливості залучення спеціалістів до проведення С(Р)Д у своїх роботах дослідили С.М. Свириденко, Ю.О. Шаповал та ін.

Розвиток науки, техніки, зокрема, криміналістичної техніки, поява нових судових експертиз, які проводяться на основі об'єктів, для виявлення, фіксації та вилучення яких необхідно застосовувати спеціальні навички та вміння є чинниками, що обумовлюють необхідність залучення спеціалістів до проведення С(Р)Д. Такі причини висвітлюють С.М. Свириденко та В.В. Пяковський⁶. Погоджуючись із зазначеним, підкреслимо, що необхідність у залученні спеціалістів під час С(Р)Д збільшується, сфери спеціальних знань, яких потребує розслідування розширюються. Вагомість участі спеціалістів під час досудового розслідування зростає.

У юридичній літературі підкреслена важливість участі спеціаліста під час проведення С(Р)Д. Так факт використання спеціальних знань спеціалістом під час С(Р)Д, сприяє проведенню всебічного, об'єктивного досудового розслідування, забезпечення прав учасників кримінального судочинства. Також завдяки їх використанню стає можливим дослідження механізму вчинення кримінального провадження, з'ясування обставин, що викривають підозрюваного або встановлюють факт непричетності до скоєння кримінального правопорушення, визначення обставин, що пом'якшують, або обтяжують покарання. До осіб, які залучаються

¹ Саковський А. А. Криміналістичні засади розслідування інсценувань злочинів: дис.... канд. юрид. наук: 12.00. 09. Київ, 2013. 202 с.

² Смірнов О.С., Тетерятник Г.К. Організаційно-правові питання фіксування обшуку технічними засобами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. №. 3. С. 176-179.

³ Тетерятник Г.К. Проведення огляду місця події в умовах надзвичайних правових режимів. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 233-239.

⁴ Чигрина Г.Л. Джерела доказів у кримінальних справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язковязкових платежів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 21 с.

⁵ Яремчук В. О. Залучення спеціаліста до проведення слідчих дій (організація і тактика) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. 20 с.

⁶ Свириденко С.М. Пяковський В. В. Щодо питання залучення до участі в слідчих (розшукових) діях працівників МВС України як спеціалістів. *Підприємство, господарство і право*. 2021. №6. С. 205-209.

в якості спеціаліста можуть висуватись вимоги, а саме: наявність відповідних знань, навичок, спеціалізація, сертифікат чи ліцензія¹. Головна роль спеціаліста, який бере участь у С(Р)Д, за допомогою спеціальних знань, якими він володіє, висвітлити всі обставини, які були встановлені, що в подальшому може вплинути на прийняті рішення в ході досудового розслідування.

Оскільки залучення спеціалістів до участі у С(Р)Д – розповсюджена практика, вважаємо доцільним розглядати кожную функцію, яку виконує залучений фахівець, окремо.

На наш погляд, для зручності вивчення Н.В. Копча доречно виділила практичну, методичну, технічну, консультативну, процесуальну форми залучення спеціалістів до С(Р)Д. Практична та технічна форми мають свій прояв безпосередньо під час участі спеціаліста у С(Р)Д. Практична форма, являє собою участь спеціаліста разом із слідчим у підготовці, організації та проведенні С(Р)Д; пошук, виявлення, фіксацію, вилучення і пакування слідів вчинення кримінального правопорушення; речових доказів; відібрання зразків для порівняльного дослідження. Технічна форма налаштована на надання технічної допомоги спеціалістом під час проведення С(Р)Д (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення судових експертизи тощо) та застосування належних науково-технічних і техніко-криміналістичних засобів, необхідних для якісного виявлення та фіксації слідів вчинення кримінального правопорушення та речових доказів². Такий поділ функцій за формами, на реалізацію яких, залучаються спеціалісти, допомагає глибше визначити роль залучених спеціалістів під час досудового розслідування, розкриває масштаби питань, які можна вирішити за допомогою спеціальних знань, крім того, підкреслює необхідність планування С(Р)Д, до участі в яких будуть залучатися спеціалісти.

¹ Харлов О.О. Особливості залучення спеціаліста під час розслідування злочинів, вчинених у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. випуск 4, том 2. С. 151-155.

² Копча Н.В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій як одна із форм використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення. *Історико – правовий часопис*. 2021. №1(16), 2021. С. 94-99.

Доцільно наголошує В. О. Яремчук, що під час планування С(Р)Д в якій буде брати участь спеціаліст важливо встановити наступні аспекти: 1) які види спеціальних знань будуть необхідні для допомоги при проведенні С(Р)Д; 2) із метою запрошення спеціаліста, виходячи із необхідних форм допомоги та функцій, що може він здійснювати під час С(Р)Д; 3) із необхідністю залучення групи або бригади спеціалістів при проведенні С(Р)Д; 4) із якої установи, підприємства чи організації доцільно залучати спеціаліста (спеціалістів); 5) із обранням доцільної форми виклику спеціаліста залежно від ситуації С(Р)Д; 6) у який спосіб буде забезпечено прибуття спеціаліста або спеціалістів, а також їх обладнання до місця проведення С(Р)Д; 7) із необхідністю ознайомити спеціаліста з окремими матеріалами кримінального провадження; 8) крім того, слідчий має враховувати графік роботи спеціаліста (спеціалістів) у разі необхідності невідкладного проведення С(Р)Д¹. Залучення спеціалістів до проведення С(Р)Д потрібно планувати чітко та заздалегідь, якщо є така можливість, ураховуючи всі наведені вище обставини. Правильна організація залучення спеціалістів впливає на якість проведення С(Р)Д.

С.М. Свириденко та В.В. Пясковський підкреслюють, що під час проведення С(Р)Д найчастіше залучають спеціалістів-криміналістів із числа органів досудового розслідування Національної поліції (далі – НП) України². Такий факт обумовлений тим, що спеціалісти згаданих органів мають відповідну підготовку, необхідну для виконання функцій спеціалістів в рамках кримінального провадження, поглиблені знання з криміналістики (виявлення, фіксація слідів, попереднє дослідження тощо), крім того, наділені практичним досвідом, постійно підвищують свою кваліфікацію, оскільки участь у С(Р)Д основний напрям їх роботи.

Думку про ефективність залучення спеціалістів-криміналістів із числа співробітників Національної поліції підтримує Г.Л. Чигрина, наголошуючи на відповідній криміналістичній підготовці останніх, яку вони використовують

¹ Яремчук В. О. Організація залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 231- 239.

² Свириденко С.М. Пясковський В. В. Щодо питання залучення до участі в слідчих (розшукових) діях працівників МВС України як спеціалістів. *Підприємство, господарство і право*. 2021. №6. С. 205-209.

при збиранні і фіксації слідів під час процесуальних дій. Авторка підкреслює, що участь спеціаліста під час проведення С(Р)Д є гарантією якісного та ефективного виконання слідчим (прокурором) своїх професійних обов'язків у конкретній слідчій ситуації, та необхідністю використання спеціальних знань у різних галузях науки і техніки. Крім того, доцільно залучати спеціаліста під час підготовки до С(Р)Д¹.

Досліджуючи досить важливе запитання фіксації С(Р)Д, доречно зазначає Ю. О. Пілюков, що у процесі проведення слідчих (розшукових) дій, застосовуючи технічні засоби, спеціалісти здійснюють фото- та відеофіксацію обстановки, крім того, беруть участь у виявленні та вилученні слідів кримінального правопорушення, носіїв комп'ютерної інформації, необхідних документів, створюють схеми, зліпки, копії та зразки виявлених матеріальних об'єктів, можуть ставити запитання учасникам процесуальної дії та в письмовій формі надати пояснення стороні, яка їх залучила, наголошувати учасникам слідчої (розшукової) дії на характерні обставини чи особливості об'єктів, документів або слідів. Також разом зі спеціалістами, які володіють знаннями та практичними навичками застосування криміналістичної техніки, можуть залучатись фахівці з правил поводження з вогнепальною зброєю, фізики, хімії, фармакології, економіки (в тому числі різних фінансових звітностей та обліків), товарознавства, інформаційних та комп'ютерних технологій, судової медицини, психіатрії, психології тощо. Їх участь у слідчих (розшукових) діях залежить від виду кримінальних правопорушень, способів їх вчинення, обставин, що потребують доказування². Варто підкреслити, що окрім спеціалістів-криміналістів, які часто залучаються до проведення С(Р)Д, можуть залучатися спеціалісти з різних сфер суспільного життя, які допомагають розкривати важливі питання, що не пов'язані зі знаннями в галузі криміналістики, але можуть надати необхідні відповіді для досудового розслідування.

¹ Чигрина Г.Л. Електронні документи: залучення спеціаліста до збирання та використання під час кримінального провадження. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. Т. 25. №. 3. С. 134-137.

² Пілюков Ю. О. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 240 -245.

Не оминати увагою криміналістичну техніку, що успішно застосовується інспекторами-криміналістами, які залучаються спеціалістами під час досудового розслідування.

До засобів криміналістичної техніки, що використовуються спеціалістами на сьогоднішній день в Україні, належать:

- засоби фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій: фотоапарати, фотокамери та відеоканери, фотоспалахи, штативи, додаткові засоби освітлення для відеоканер, квадрокоптери (квадрокоптер DJI Mavic Pro, Квадрокоптер DJI Mavic PRO Thermo з тепловізором), карти пам'яті;

- засоби виявлення невидимих і маловидимих слідів та інших об'єктів: лупи, в тому числі спеціальні криміналістичні з підсвічуванням, різні порошки, як звичайні (алюмінію, графіту, сажі, окису цинку та ін.), так і на магнітній основі (залізо, відновлене воднем, рубін, сапфір, агат та ін.), флуоресцентні магнітні та немагнітні порошки, набори засобів для виявлення слідів папілярних узорів парами йоду, розчини нінгідрина, азотнокислого срібла, алоксан, ціанокрилати, дисульфід молібдену (SPR (Small Particle Reagent)) та ін., прилади та інструменти для виявлення та вилучення мікрооб'єктів (мікропилососи, очні пінцети, липкі плівки та ін.);

- засоби закріплення (копіювання) та вилучення слідів: дактилоскопічні плівки, дактилоскопічні липкі стрічки (скотч) та гель-ліфтери (для копіювання поверхневих слідів рук, ніг та взуття, а також вилучення мікрооб'єктів), силіконові компаунди для зняття відбитків пальців з рельєфних поверхонь, оброблених дактилоскопічними порошками, гіпс (для виготовлення зліпків зі слідів взуття, протекторів шин та інших великих об'єктів), силіконові пасти для фіксації дрібних слідів (знарядь злону, невеликих ділянок слідів взуття), пластилін (для зняття зліпків зі слідів злону), лаки в аерозольному виконанні або спреї для закріплення слідів на сипких поверхнях, наприклад піску;

- засоби освітлення: ручні, налобні ліхтарі, портативні освітлювальні станції (портативна освітлювальна станція AEG, портативна освітлювальна станція «Радіус-4»), світлові вежі, стаціонарні освітлювальні лампи на штативах, LED-прожектори. Засоби освітлення, залежно від характеру спектра випромінювання, поділяють на: звичайні, ультрафіолетові, інфрачервоні та лазерні;

- пошукові засоби: металошукачі, магнітні підйомники, пошукові магніти, трали, магнітні трали (граблі), щупи, оглядові дзеркала, ультрафіолетові освітлювачі, електронно-оптичні перетворювачі, тепловізори та ін.;

- оптичні засоби: лупи різної кратності збільшення і призначення (дактилоскопічна, вимірювальна, текстильна з підсвічуванням для роботи зі слідами, бінокулярна), мікроскопи: біологічні, металографічні, порівняльні, люмінесцентні, поляризаційні, вимірювальні, стереоскопічні (5001MK.01 Мікроскоп спектральний люмінесцентний Regula, KONUS CRYSTAL PRO 7x-45x STEREO, KONUS CRYSTAL 7x-45x STEREO, SIGETA Forward 10-500x 5.0 Mpx LCD, SIGETA Expert 10-300x 5.0 Mpx, SIGETA HandView 20-200x 5.0 Mpx 3”TFT, SIGETA CAM-07 20x-200x 2.0 Mpx);

- засоби вимірювання, або вимірювальна техніка, застосовуються для виконання наступних завдань: для вимірювання довжини (лінійки, складні метри, рулетки, штангенциркулі, мікрометри, далекоміри); для вимірювання кутів (транспортир, кутомір, кутомірні сітки); для вимірювання площ (метричні сітки); для вимірювання об'єму рідких тіл (мензурки, міри); для вимірювання маси тіла (ваги різних класів); для визначення пружності тіл (твердоміри, манометри).

- додаткові допоміжні засоби: засоби упакування, огорожувальні стрічки, канцелярське приладдя, засоби індивідуального захисту, ручні інструменти (молотки, викрутки, ручні пилки, стамески, пінцети, скальпелі, кусачки, склорізи, плоскогубці тощо)

- технічні комплекси електронно-обчислювальної техніки: автоматизована інформаційно-пошукова система (АІПС) «Дакто-2000», автоматизована система портретної ідентифікації «Портрет», Програмний комплекс для ідентифікації людини за голосом та мовленням «SIVE v.8.2». Крім того, в тестовому режимі введена в дію підсистема Інформаційного порталу Національної поліції «СЛІД»¹. Ці засоби криміналістичної техніки, забезпечують зменшення шансів на втрату слідів кримінальних правопорушень, у тому числі крадіжок. Очевидно, щоб ефективно

¹ Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусева, В. В. Кікінчук та ін. Харків : ХНУВС, 2023. С. 17-28.

застосувати наведене технічне спорядження й отримувати максимально розгорнутий результат, який може надати така техніка, необхідні спеціальні знання.

Першою С(Р)Д, що проводиться під час проведення досудового розслідування крадіжок, є огляд місця події. Залучення спеціалістів, у такому разі, передбачено «Інструкцією про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», відповідно до якої передбачені дії спеціалістів під час ОМП¹. Крім того, зазначеною Інструкцією передбачено залучення пересувної лабораторії Експертної служби МВС України, що актуально під час розслідування крадіжок грошових коштів з відділень банків, банкоматів, які були вчинені шляхом вибуху.

Під час ОМП залучається інспектор-криміналіст Національної поліції, який входить до складу слідчо-оперативної групи. У юридичній літературі підкреслено, що інспектор-криміналіст Національної поліції, діє за вказівкою слідчого, несе особисту відповідальність за повноту і правильність використання всіх техніко-криміналістичних засобів, які застосовує. Крім того наголошено, що під час огляду місця вчиненого правопорушення спеціаліст повинен виявити та вилучити сліди рук; сліди рукавичок; сліди взуття; сліди тканини; сліди злому, розрізу, термічної різки, вибуху; об'єкти, супутні злому; сліди автотранспортних засобів; сліди вогнепальної і холодної зброї; текстильні волокна, інші мікрооб'єкти; сліди крові, слини, поту й інших виділень; волосся; запах; об'єкти ґрунтового, рослинного і тваринного походження; зразки матеріалів і речовин, які могли залишитися на тілі й одязі злочинця; знаряддя злому та інші знаряддя злочину; гудзики, недопалки; речі, що належать злочинцеві тощо². Пильність та компетентність інспектора-криміналіста впливає на хід досудового розслідування. Виявлення

¹ Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події: затв. Наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>

² Шульга Ю.О. Особливості залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. №1. С. 189-199.

значної кількості слідів під час ОМП залежать від уміння інспектором-криміналістом правильно користуватися спеціальними технічними засобами.

Слідча практика показала, що одним з найчастіше виявлених слідів під час проведення ОМП за фактом крадіжок є сліди папілярних візерунків рук. Не оминати увагою важливість виявлення, фіксацію та вилучення таких слідів під час розслідування таємного викрадення чужого майна¹.

У наукових працях підкреслено значення слідів папілярних візерунків людини, такі сліди є одним із найчисельніших видів слідової інформації серед тих, що вилучаються при ОМП. Потожирова речовина та кров несуть в собі ряд інформаційних полів за якими можна ідентифікувати особу. Так, окрім дактилоскопічної інформації (саме папілярного візерунку), у разі, наприклад, непридатності слідів узорів для трасологічної ідентифікації – можуть користуватися одорологічною (запаховою, ольфакторною) та біологічною (на рівні генної) інформацією. Більш того, потожирова речовина та кров, якими утворюються сліди, можуть містити вкраплення будь-яких речовин (наприклад, що утворюються при здійсненні пострілу)². Компетентні дії спеціаліста під час ОМП сприяють отриманню необхідних зразків, які можуть вплинути на розкриття крадіжки, оскільки правильно вилучені сліди рук можуть бути не лише об'єктом дактилоскопічного дослідження.

І.В. Пиріг зауважує, що в криміналістиці методи виявлення слідів пальців рук прийнято поділяти на візуальні (оптичні), фізичні та хімічні. Автор підкреслює необхідність визначення сучасних можливостей використання хімічних методів при збиранні та дослідженні слідів пальців рук при розслідуванні кримінальних проваджень, підкреслюючи, що таке визначення є

¹ Гайдар О.В. Використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.). Харків, ХНУВС, 2021. С. 445- 446.

² Полтавський А.О. Питання стандартизації збирання слідової інформації як інноваційного підходу у діяльності з оглядання місць вчинення злочинів на сучасному етапі розвитку криміналістики. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 255 – 260.

пріоритетним напрямом криміналістичних досліджень. Науковець розглядає основні сучасні хімічні методи та спеціальні хімічні речовини, що застосовуються для виявлення слідів рук при розслідуванні кримінальних правопорушень. Автор виділяє нінгідриновий метод виявлення слідів пальців рук, що є найбільш розповсюдженим та широко розглядається у науковій літературі. Крім того наголошує на методі виявлення слідів рук азотнокислим сріблом. У поєднанні з нінгідрином азотнокисле срібло можна використовувати тільки після застосування нінгідрину. За допомогою цього методу можливо виявлення слідів давністю кілька місяців. Іншим хімічним методом виявлення слідів рук є обробка поверхні розчином алоксану і DFO. Перевага DFO особливо помітна при виявленні слідів пальців на білому і багатобарвному, матовому пакувальному папері та пакетах. Крім того, автор виділяє метод ціаноакрілату. Удосконаленим різновидом ціаноакрілату є метод з використанням люміцину (Lumiscyano). Завдяки флуоресцентному барвнику – теразину, що входить до його складу, ця речовина дозволяє виявити флуоресцентні відбитки пальців в стандартних димових камерах на непористих або напівпористих поверхнях і залишає сліди придатними до подальшого дослідження ДНК. Речовина, що також використовується при дактилоскопічних дослідженнях – куркумін або діферулоїлметан. Науковець послався на вчених з Sheffield Hallam University (Велика Британія), які вважають, що ця речовина, використана під час мас-спектрометричного дослідження, може допомогти у здійсненні аналізу молекулярних складових відбитків пальців, що, у свою чергу, може допомогти встановити такі дані, як стать особи, що залишила відбитки, та виявити на сліди залишки наркотичних засобів¹.

І.В. Пиріг також зазначає, що визначені методи в багатьох випадках реалізуються у спеціальному обладнанні, в тому числі автоматичному, що значно спрощує роботу спеціалістів на місці події та в лабораторних умовах². Наявність різноманітних методів

¹ Пиріг І.В. Сучасні хімічні методи виявлення слідів рук під час розслідування кримінальних правопорушень. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 45-48.

² Там само.

та речовин виявлення слідів пальців рук надає можливість отримати сліди залишені правопорушником за різних обставин, що унеможливує їх втрату.

Поглиблюючись у використання спеціальних знань спеціалістами під час ОМП важливо підкреслити, що для продуктивного та якісного проведення подальшого досудового розслідування та встановлення істини важливо аналізувати виявлені сліди безпосередньо під час проведення процесуальної дії. Проведення попереднього дослідження інспекторами-криміналістами під час ОМП виявлених слідів може скерувати досудове розслідування у правильному напрямі, зекономити час, що далі буде витрачений на експертні дослідження¹.

Переконання щодо важливості попереднього дослідження спеціалістом виявлених слідів на місці вчинення злочину поділяє А.Д. Марушев. Автор підкреслює мету попередніх досліджень матеріальних слідів злочину, а саме: негайне одержання орієнтуючої інформації, що використовується для висування слідчих версій стосовно осіб, що причетні до вчинення злочину; визначення напрямку пошуку злочинця по гарячих слідах; визначення напрямку пошуку об'єктів, що залишили сліди на місці події; визначення напрямку пошуку очевидців, свідків та іншої розшукової інформації; визначення виду та класу виявлених предметів, речовин, матеріалів, з'ясування механізму й обставин вчиненого злочину та ін. Зазвичай для вирішення цих оперативно-тактичних завдань попередні дослідження необхідно проводити одночасно в ході проведення слідчої (розшукової) дії (наприклад, огляду місця події) або відразу після її закінчення. Попередні дослідження є важливим елементом пізнавальної діяльності спеціаліста, спрямованої на з'ясування обставин вчиненого злочину, пошук і встановлення винних осіб тощо. У проведенні попередніх досліджень зі слідами та об'єктами спеціалісту необхідно дотримуватися певних методичних обмежень, що забезпечують цілісність і незмінність досліджуваних об'єктів (слідів). У процесі попереднього дослідження не повинні

¹ Гайдар О.В. Деякі особливості використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану* : тези доповідей Всеук. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 черв. 2022 р.). Харків, ХНУВС, 2022. С. 84-86.

застосовуватися методи, що змінюють властивості речових доказів (форму, кількість, розміри, склад, колір тощо) і можуть вплинути на результати наступних експертних досліджень¹. Отже, попереднє дослідження виявлених слідів під час ОМП відіграє ключову роль у подальшому проведенні досудового розслідування. Важливість проведення попереднього дослідження обумовлена можливістю встановлення винної особи «по гарячих слідах», проте таке дослідження повинно проводитись спеціалістом методами, які не змінять початковий стан виявленого об'єкта.

Значущість попереднього дослідження вилучених на місці події слідів рук підкреслює Ю.О. Шаповал, наголошуючи на можливості зменшення інформаційної невизначеності, отримання необхідних даних для встановлення та затримання злочинців. Авторка вказує на попередні дослідження, що виконує інспектор-криміналіст під час ОМП в рамках своїх повноважень, серед яких:

1. Установлення придатності слідів рук для ідентифікації особи. Оглядаючи виявлені на місці події сліди рук, з використанням криміналістичної лупи, інспектор-криміналіст може чітко визначити ті, які безперечно відносяться до слідів непридатних для ідентифікації. Виключенням може бути впевненість спеціаліста, що залишенні сліди можуть бути в подальшому направлені на біологічну експертизу з метою встановлення групи крові особи, що їх залишила, за потожировим складом.

2. Ідентифікація особи за слідами рук. Вилучені на місці події сліди пальців та долонь рук, інспектор - криміналіст повинен перевірити із відбитками пальців рук потерпілих та тих, які не мають відношення до події злочину (працівники, які надають медичну допомогу, співробітники чи сусіди).

3. Визначення особливостей будови кисті руки особи, що залишила сліди рук. За умови повного відображення слідів пальців та долонних поверхонь на місці події можливо «прочитати» важливу інформацію, яка може бути використана для розкриття злочину «за гарячими слідами».

4. Визначення за слідами рук професійних ознак, які характеризують особливості трудової діяльності. Враховуються

¹ Марушев А.Д. Консультація як одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 307-310.

найбільш типові зміни шкіряного покриву, обумовлені хворобами шкіри у людей певних професій, і локалізація їх у осіб різних спеціальностей¹. Проведення попереднього дослідження інспектором-криміналістом під час ОМП може роз'яснити деякі питання, які виникають під час розслідування кримінального правопорушення, зберегти час та направити слідство на відпрацювання першочергово реальніших версій.

В.В. Байгуш розглянув питання визначення давності утворення слідів рук на об'єктах в умовах навколишнього середовища, особливо в тих випадках, коли підозрюваний стверджує, що перебував на місці злочину за декілька днів до його скоєння. Зазвичай криміналісти при вирішенні питання щодо часу виникнення слідів рук вважають, у разі якщо дактилоскопічний порошок легко прилипає до потожирового сліду та не потребує постійного опилування, то слід залишений нещодавно, оскільки в умовах навколишнього середовища здійснюється інтенсивний вплив на слідоутворюючу речовину. Автор проводить аналіз деяких судових рішень, підкреслюючи гостроту поставленого питання та наголошує, що з цього приводу були проведенні дослідження, які показали, що довговічність сліду пальця руки мінлива і залежить від багатьох факторів, включаючи речовину, яка брала участь у його утворенні. Деякі сліди можуть відносно швидко зникати під впливом навколишнього середовища. Потожирова речовина, що виділяється порами на руках, є однією з тих речовин, які легко пошкоджуються. Однак у повсякденному житті людина часто торкається інших предметів та поверхонь, що може призвести до перенесення забруднюючих речовин на її руки. Експерт навів приклад з власного досвіду, де вилучена близько через чотири тижні після скоєння кримінального правопорушення алюмінієва банка з-під напою зберегла на собі сліди папілярних візерунків, що були визнані придатними для ідентифікації особи та в подальшому був ідентифікований підозрюваний за результатами порівняльного дослідження слідів на банці та відбитків пальців рук на дактилоскопічній карті. Так, залежно від зовнішніх умов сліди папілярних візерунків можуть бути виявлені та визначені придатними для ідентифікації особи навіть після

¹ Шаповал Ю.О. Значення попереднього дослідження слідів рук на місці події. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 176-179.

багатьох місяців або років після впливу на них різних факторів¹. Узагальнюючи висловлене експертом, варто вкотре наголосити, на значенні компетентності та уважності спеціалістів, які виявляють і збирають докази під час проведення С(Р)Д невидимі для ока слідчого, дізнавача, безпосередньо сліди папілярних візерунків. Відповідальний підхід спеціаліста впливає на якість проведеного дослідження експертом.

Однією зі С(Р)Д, яка проводиться майже завжди під час розслідування злочинів, в тому числі крадіжок є допит. Хоча допити проводяться уповноваженими особами під час розслідування кримінальних правопорушень у переважній більшості без участі спеціаліста, іноді, для отримання більш розгорнутих, точних відомостей, що мають значення по суті кримінального провадження, варто залучити спеціаліста.

А.І. Плосконос та А.А. Саковський вдало систематизували питання, які можуть бути вирішені у разі залучення спеціаліста до допиту: питання, пов'язані з подоланням можливої протидії розслідуванню (спеціаліст, присутній під час допиту, може звернути увагу слідчого на нещирість допитуваного, неправдиві показання, які надає особа, окремі невідповідності отриманої інформації фактичній ситуації); питання, пов'язані з установленням психологічного контакту з допитуваним та обранням ефективної тактики допиту (участь психолога або педагога під час допиту малолітнього чи неповнолітнього); питання, пов'язані з формуванням базових знань у слідчого щодо ключових понять та термінів, які можуть стосуватися предмету допиту (надає слідчому можливість правильно та грамотно вести допит, сприятиме формуванню у допитуваного уявлення щодо обізнаності слідчого стосовно специфічних обставин та зменшить імовірність введення його в оману); питання, пов'язані з формуванням переліку обставин, які підлягатимуть установленню та які утворюють предмет допиту; питання, пов'язані з вивченням організаційно-правових, нормативних, фінансово-господарських документів, які стосуються вчинення кримінальних правопорушень та визначення правильної послідовності їх

¹ Байгуш В.В. Вплив навколишнього середовища на збереження потожирових слідів рук. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 97-99.

пред'явлення різним категоріям допитуваних осіб¹. Прикладом залучення спеціаліста до допиту при розслідуванні крадіжок може стати допит робітника залізниці стосовно крадіжки майна з вантажних складів вагонів, який в ході допиту надає документацію, для аналізу якої необхідні спеціальні знання. Так, з метою постановки додаткових уточнюючих запитань, уточнення виявленої інформації під час допиту може бути залучений відповідний спеціаліст.

Необхідність залучення спеціаліста до проведення обшуку житла чи іншого володіння особи обумовлюється вимогами статті 107 КПК України. Законодавець встановлює обов'язкове фіксування за допомогою звуко- відеозаписувальних технічних засобів виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку. Крім того, незастосування технічних засобів фіксування слідчої дії може тягти за собою недійсність процесуальної дії та отриманих внаслідок його проведення результатів².

Про важливість залучення спеціалістів різних галузей знань до проведення обшуків доречно зауважує Н.В. Копча. Науковиця підкреслює, що обшук – специфічна слідча (розшукова) дія і в залежності від залучення

спеціалістів до його проведення можна поділити на декілька етапів: встановлення фактичних та юридичних підстав для його проведення; підготовка до проведення; здійснення пошукових дій, спрямованих на виявлення документів, речей та предметів; вилучення об'єктів, які мають відношення до розслідування. Спеціалісти залучалися: в ході підготовки до обшуку (отримання консультацій та підготовка науково-технічних засобів); в ході робочого етапу (безпосередня участь у фото-відео фіксації, огляд та аналіз наявної документації тощо); під час фіксації результатів обшуку (правильний опис об'єктів пошуку із виділенням певних ідентифікаційних ознак, складання протоколу). Авторка підкреслює, що під час проведення обшуку уповноважені особи зазнають труднощів щодо: фотографування, відеозйомки, вилучення необхідної документації, речей та предметів, пакування,

¹ Плосконос А.І. Саковський А.А. Використання спеціальних знань під час допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій. *Підприємство, господарство і право*. 2021. №5. С. 268-272.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

опису у протоколі та інше. Наявність таких труднощів негативно впливає на якість проведення обшуку, а в подальшому і на отримання належного його результату¹.

Специфічність проведення обшуку, кропітка робота з підготовки до обшуку, навантаження, яке лягає на слідчого як під час підготовки, так і під час проведення процесуальної дії, вимагають залучення спеціалістів у різних сферах знань. Виявлення, вилучення предметів, слідів, інформації, яку шукають, фото-відеофіксація, швидкий аналіз виявленого, така багатозадачність потребує залучення спеціалістів до проведення обшуку.

Доречно зазначає Ю.П. Поляк, що під час комп'ютерних технологій частина кримінальних правопорушень вчиняється з використанням мережі Інтернет. Тому часто під час обшуку слідчі стикаються з потребою вилучати різноманітні електронні пристрої, комп'ютерні засоби. Слід пам'ятати, що вилучення електронних засобів зберігання інформації (карт пам'яті, флешок, зовнішніх жорстких дисків, комп'ютерів, ноутбуків тощо) допускається у випадках, коли про такі предмети прямо вказано в ухвалі слідчого судді, або, якщо такі електронні пристрої не були вказані в ухвалі слідчого судді, вони можуть бути вилучені лише за умови, коли під час обшуку у слідчого були достатні підстави вважати, що інформація, яка на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні (абзац другий ч. 6 ст. 236 КПК України)². В інших випадках комп'ютерні дані повинні копіюватися. У зв'язку з цим слідчий повинен подбати про залучення для цього відповідного спеціаліста, мати відповідні засоби для пакування, а також електронні пристрої для здійснення копіювання необхідної інформації³. Варто наголосити,

¹ Копча Н. В. Залучення спеціалістів до проведення обшуку під час розслідування службового підроблення. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 344-347.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

³ Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. ... докт. філософії: 081 Право. Львів, 2022. С.107-108.

що для правильності вилучення, копіювання інформації з електронних засобів, належного його зберігання варто залучати спеціалістів до таких дій, оскільки це збереже час учасників, надасть змогу не втрачати пильність слідчому під час проведення С(Р)Д.

Поглиблюючися в особливості залучення спеціаліста до проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, доцільно стверджує Г.С. Бідняк, що роль спеціаліста набуває більшого значення, зокрема в частині обов'язкової аудіо- та відео фіксації. Фіксуються такі важливі для суду факти, зокрема: чи були дотримані процесуальні права учасників; які особи брали участь та характер їх дій; черговість входу-виходу до приміщення учасників; місце розташування схованок; мить виявлення, вилучення, фіксації об'єктів пошуку, їх стан тощо. Крім того, авторка пропонує проводити зйомку одночасно декількома відеокамерами або з використанням новітніх технологій, таких як 3D-сканери¹. На нашу думку, проведення обшуку одночасно із застосуванням відеофіксації вказаної процесуальної дії однією особою якісно – неможливо. Цей факт обумовлений покладеною на виконавця багатофункціональною С(Р)Д.

Під час проведення досудового розслідування таємного викрадення чужого майна може виникати необхідність у огляді документів. З цього приводу доцільно наголошує В.С. Березняк, виділяючи професійну допомогу спеціалістів під час роботи з паперовими і електронними документами. Спеціалісти-документознавці під час огляду паперових документів звертають увагу на формат документу, папір, наявність певних реквізитів (дати, підписів, відбитків печаток та штампів), ознаки можливого внесення змін в початковий зміст документу чи повної підробки, тощо. В залежності від способу посягань у разі необхідності дослідити змістовну складову документів, можуть залучатися спеціалісти-економісти². Багатоманітність варіантів учинення крадіжок, не виключає необхідності огляду, а навіть передбачає потребу у вивченні документації. У більшості випадків, для

¹ Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2018. 22 с.

² Березняк В. С. Основні напрямки використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері нерухомості. *Юридична наука*. 2020. № 6(108). С. 187-193.

отримання необхідної інформації для розслідування варто залучити спеціаліста, щоб не пропустити ознак правопорушення, підтвердження та доказування вини особи тощо.

Розкриваючи питання про роботу з електронними носіями інформації, Н.В. Павлова наголошує на важливості залучення спеціаліста до вилучення такої інформації. Спеціаліст зможе надати допомогу у разі необхідності ввімкнення зазначеної техніки, якщо вона захищена паролем. Крім того, технічна допомога спеціаліста стане в нагоді й під час огляду веб-сторінок та веб-сайтів, акаунтів користувачів у соціальних мережах з подальшим зберіганням та роздруківкою скриншоту із криміналістично значимою інформацією¹. У зв'язку зі швидким розвитком технологій, якими також користуються злочинці, у тому числі крадії, важливо використовувати всі можливі ресурси для встановлення правопорушника та доведення вини останнього у вчиненні кримінального правопорушення.

Не менш значущим виступає залучення спеціаліста до проведення огляду предметів у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок. Огляд предметів – детальне вивчення характеристик предмету, його властивості, який має значення для кримінального провадження. Законодавець прямо передбачає можливість залучення спеціалістів для участі в огляді, для одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань (ч. 3 ст. 237 КПК України)².

Під час розслідування крадіжок можуть оглядатися, предмети, які зберегли на собі сліди вчинення правопорушення, предмети вилучені з місця правопорушення, безпосередньо предмети крадіжок тощо. Якісно проведений огляд предметів, як і огляд місця події може відігравати ключову роль у встановленні обставин правопорушення, тому доцільно залучати спеціаліста в необхідній сфері знань, якщо знань слідчого, прокурора для огляду предмета недостатньо. Прикладом огляду предметів під час розслідування крадіжок може бути мобільний телефон, який був

¹ Павлова Н. В. Роль спеціаліста у технічному забезпеченні проведення слідчих (розшукових) дій. Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали міжн. наук. практ. конф., (Одеса, 22 листопада 2019 р.). Одеса : ОДУВС, 2019. С. 64-65.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

викрадений, проте у слідчого, прокурора є підстави вважати, що на ньому, знаходяться сліди папілярних візерунків рук злочинця, чи вилучений телефон, як електронний носій, містить інформацію про вчинення кримінального правопорушення, проте уповноважена особа, яка проводить досудове розслідування не має навичок для розблокування носія та ін.

Досліджуючи питання про залучення спеціаліста до проведення слідчого експерименту у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, важливо наголосити, що проведення такої С(Р)Д, може ввести необхідну ясність у досудове розслідування. Наприклад, проведений слідчий експеримент за участі підозрюваного в змозі підтвердити причетність або непричетність особи до вчинення крадіжки, або наголосити на очевидності вчинення правопорушення групою осіб. Можуть бути з'ясовані обставини, які вплинуть на хід досудового розслідування. Проведення слідчого експерименту – кропітка робота уповноваженої особи, що його проводиться, оскільки важливо задавати питання (якщо такі з'являються), слідкувати за учасниками С(Р)Д, фіксувати, що відбувається в протокол, проводити фото-, відео фіксацію. Для забезпечення якості проведення слідчого експерименту варто делегувати деякі функції спеціалістам.

Частиною 2 статті 240 КПК України передбачена необхідність під час слідчого експерименту проведення вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень, відбитків та зліпків, які додаються до протоколу¹. Можемо припустити, що зі вказаних вище причин законодавцем підкреслено участь спеціаліста під час проведення вказаної процесуальної дії.

Розглядаючи значення участі спеціаліста під час проведення слідчого експерименту варто погодитись з Н. З. Рогатинською, яка підкреслює підвищення інформаційної цінності у разі застосування технічних засобів фіксації. Науковиця засвідчує, що фіксація процесуальної дії призначена засвідчувати процесуальний порядок, та є гарантіями дотримання прав учасників процесу. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається

¹ Там само.

у протоколі¹. Доречно додати, що фіксування слідчого експерименту спеціалістом надає можливість особі, яка проводить С(Р)Д, не відволікатися від самого проведення дії, а це своєю чергою унеможливорює шанси на втрату важливої інформації, постановки значущого запитання учаснику, фіксування деталей, які можуть бути виявлені, з'ясовані під час проведення процесуальної дії.

У своїй роботі Ю.П. Поляк розгорнуто дослідив застосування технічних засобів під час С(Р)Д, зокрема слідчого експерименту. Автор виділяє кілька типових місць, де може проводитися слідчий експеримент: 1) спеціально пристосоване для дослідів і випробувань місце; 2) житло чи інше володіння особи, громадське місце, де сталася подія. Наголошуючи на проведенні слідчого експерименту у житлі чи іншому володінні особи з урахуванням вимог КПК України (ч. 5 ст. 240 КПК України), а також громадському місці, де відбулася подія на етапі підготовки до слідчого експерименту слідчому чи дізнавачу варто обов'язково вирішити питання про застосування безперервного відеозапису (наявність повербанків, носіїв інформації), щоб мати змогу повністю зафіксувати процес та результати цієї процесуальної дії. Ю. П. Поляк підкреслює судження про трудомісткість і складність організації слідчого експерименту, пояснюючи це тим, що під час його проведення задіяна значна кількість осіб, проводяться експериментальні дії, відтворюється обстановка, застосовуються різноманітні технічні засоби і слідчий має здійснювати контроль за всіма діями, що спрямовані на перевірку раніше отриманих доказів та їх фіксування². Погоджуючись із твердженням Ю.П. Поляка варто зауважити, що з урахуванням вимог до проведення слідчого експерименту, залучення спеціаліста напряму впливає на якість отриманої інформації вході С(Р)Д. Спеціаліст може залучатися не тільки для фіксації, але і для корегування процесу проведення, формування

¹ Рогатинська Н.З. Деякі особливості проведення слідчого експерименту у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 2. 2016. С. 149-153.

² Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. ... докт. філософії: 081 Право. Львів, 2022. С. 108-114.

питань, такі обставини можуть позитивно вплинути на виявлення істини, що відбулися.

За результатами аналізу слідчої практики розслідування таємного викрадення чужого майна менш характерним є залучення спеціалістів до проведення пред'явлення речей для впізнання. Своєю чергою така С(Р)Д як, пред'явлення особи для впізнання під час досудового розслідування крадіжок майже не проводиться.

Деякі науковці розкривають необхідність залучення спеціалістів до проведення С(Р)Д для забезпечення належної якості передачі зображення та звуку, безперервного, чіткого і стабільного сеансу в рамках дистанційного досудового розслідування¹. Під час розслідування крадіжок, при необхідності проведення С(Р)Д, переважно під час допиту в режимі відеоконференції можливо залучати спеціалістів для допомоги у налаштуванні засобів зв'язку.

Досліджуючи запитання про залучення спеціалістів до проведення С(Р)Д, доцільним є розкриття особливостей залучення їх до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, під час яких останній може надати необхідну допомогу в отриманні інформації, важливої для досудового розслідування.

Інструкцією про організацію негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (п. 4.12) встановлено, що спеціаліст, який бере участь у дослідженні матеріалів про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії і, таким чином, отримує доступ до державної таємниці (ст. 27 Закону України «Про державну таємницю»²), повинен мати допуск до державної таємниці відповідної форми³.

¹ Гарасимів О.І. Ряшко О.В. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. Noiembr 2021. С. 81-87.

² Про державну таємницю: закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.

³ Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. наказ Ген. прокуратури України, МВС України, СБ України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 //

Л.С. Белік підкреслює, що КПК України не містить заборон щодо процесуальних дій, в яких залучення спеціаліста є неможливим. Отже, застереження деяких учених щодо участі спеціаліста під час НС(Р)Д не мають під собою жодного юридичного підґрунтя. Залучення спеціаліста є правом слідчого, прокурора, а не їхнім обов'язком. Тому дотримання режиму секретності (спеціаліст повинен мати допуск до державної таємниці відповідної форми) під час проведення НС(Р)Д та виходячи зі специфіки питань її проведення, складності та її змісту, що вимагають залучення спеціальних знань, слідчий та прокурор самостійно приймають рішення про можливість залучення до НС(Р)Д спеціаліста відповідного фаху та кваліфікації¹. Варто підкреслити, що під час проведення НС(Р)Д за необхідності можуть бути залучені спеціалісти, проте важливо, не нашкодити проведенню, урахувуючи таємність дії.

У своїй роботі А.А. Коваль вказує на необхідність залучення спеціаліста до проведення НС(Р)Д, оскільки їх участь покращує виявлення, фіксацію, приєднання, перевірку доказів та пришвидшує проведення досудового розслідування. Спеціаліст залучається сторонами кримінального провадження, судом для надання допомоги, в тому числі і безпосередньої технічної допомоги, так і після їх проведення для дачі пояснень з приводу певного питання. Авторка зазначає, що у випадках залучення спеціаліста для проведення НС(Р)Д, він зобов'язаний прибути до слідчого, прокурора і суду, маючи при собі необхідне технічне обладнання, а також прилади і пристрої. За результатами проведення певних НСРД (контроль за вчиненням злочину та аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця тощо) виникає необхідність залучення експерта для проведення певних досліджень (об'єктів, явищ, процесів), що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення². Такі

БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

¹ Белік Л.С. До питання тактичних засад взаємодії слідчого, слідчого судді з експертом у кримінальному провадженні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. Том 27. С.22- 29.

² Коваль А. А. Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С. 121.

спеціалісти, які мають доступ до державної таємниці, можуть бути із числа правоохоронних органів, які наділені навичками використання спеціального обладнання для фіксації ходу НС(Р)Д.

Підкреслюючи, що оскільки значна кількість злочинів вчиняється іноземцями та особами без громадянства, які або не володіють українською мовою, або погано її розуміють, це вимагає від сторони обвинувачення та суду залучати до провадження перекладача, А.А. Коваль розкриває участь перекладача під час проведення НС(Р)Д. У сфері проведення НС(Р)Д до найважливіших обов'язків перекладача належать обов'язок з'явитися за викликом сторони обвинувачення, слідчого судді чи суду, заявити самовідвід за наявності підстав та зробити на вимогу суб'єкта виклику повний і правильний переклад. Перекладач засвідчує правильність перекладу своїм підписом у протоколі процесуальної дії. Не менш важливим обов'язком перекладача є обов'язок не розголошувати відомості, які стали йому відомі під час проведення НС(Р)Д по кримінальному провадженню або під час виконання перекладу¹. Неможливо виключити участь перекладача, якщо участь такого спеціаліста необхідна учасникам для реалізації прав під час досудового розслідування. У разі проведення НС(Р)Д із іноземцем, треба враховувати той факт, що слідчий, прокурор можуть не розуміти мову спілкування учасника, що прямим чином буде впливати на якість збору доказів під час розслідування.

Крім того, Є. В. Поляков наголошує, що в слідчій практиці складаються ситуації, коли проведення НС(Р)Д, передбаченого ст. 269 КПК України, а саме спостереження за особою, річчю, місцем проходила стосовно окремих осіб, які спілкувалися між собою іноземною мовою, мовою жестів, або місць чи речей до яких такі особи можуть прийти, вимагають від осіб, які їх проводять, задля отриманих достовірних відомостей щодо подальшого проведення спостереження, поведінки цих осіб, контактів та об'єктивної фіксації його результатів використання спеціальних, лінгвістичних знань. Проте з урахуванням чинного законодавства, залучення таких спеціалістів є недоступним. Залучення психолога до проведення спостереження за особою, річчю та місцем також є проблематичним. Автором наведений лише один виняток, якщо особа, яка проводить вказану НС(Р)Д, застосовує особисті

¹ Там само. С. 120.

лінгвістичні знання, знання в галузі психології людської поведінки та юридичної психології з метою забезпечення отримання достовірних відомостей дії¹. Погоджуємося з автором про доцільність залучення такого ряду спеціалістів для отримання достовірної інформації. Підтримуємо позицію автора, що у практичній діяльності можуть виникати складнощі з залученням такого роду спеціалістів безпосередньо під час проведення НС(Р)Д, оскільки важно знайти необхідного спеціаліста з доступом до державної таємниці. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми та задля забезпечення всебічного й обґрунтованого досудового розслідування, є залучення такого спеціаліста слідчим, прокурором, після розсекречування матеріалів НС(Р)Д для аналізу отриманих результатів. Крім того, пропонуємо створити реєстр в якому буде зафіксований перелік перекладачів, які мають доступ до державної таємниці.

Отже, залучені спеціалісти до С(Р)Д відіграють вагомую роль у розслідуванні таємного викрадення чужого майна. Під час ОМП згадані суб'єкти (зокрема, інспектори-криміналісти) допомагають у виявленні та вилученні слідів, які слідчим в силу відсутності необхідних навичок, не будуть помічені. Більш того, спеціалістом проводиться попереднє дослідження виявлених об'єктів, що безпосередньо впливає на доцільність проведених експертних досліджень під час досудового розслідування, установлення правопорушника «по гарячих слідах». Спеціаліст може корегувати дії слідчого, спрямовувати слідчого під час проведення С(Р)Д, для отримання необхідної інформації від учасників кримінального провадження, звертати його увагу на окремі деталі. Передбачена законодавством обов'язкова відеофіксація процесуальної дії вимагає залучення спеціаліста для забезпечення якості проведення С(Р)Д та її відповідності вимогам кримінального процесуального законодавства.

До проведення НС(Р)Д залучаються спеціалісти, які мають доступ до державної таємниці відповідної форми. Проте не виключаємо необхідності залучення спеціаліста у сферах, які вкрай рідко мають доступ до державної таємниці. Для забезпечення законності отриманої інформації під час проведення НС(Р)Д

¹ Поляков Є.В. Деякі аспекти застосування спеціальних знань під час спостереження за особою, річчю або місцем. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 1 С. 86-87.

важливим є дослідження зібраних матеріалів зі спеціалістом, який не має відповідного допуску, уже після їх розсекречування прокурором.

2.2. Консультаційно-довідкова форма використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок

Однією з доволі поширених форм спеціальних знань, що використовуються під час розслідування крадіжок є консультаційна та довідкова допомога спеціалістів, що надається сторонам кримінального провадження.

Кримінальним процесуальним кодексом України передбачено можливість надання спеціалістом консультації під час досудового розслідування (ст. 71 КПК України) і консультації та роз'яснення спеціаліста під час дослідження доказів судом (ст. 360 КПК України)¹. Водночас питання, з яких спеціаліст може консультувати слідчого, прокурора, суд в рамках кримінального провадження, не обмежені. Окремо, варто наголосити, що така консультація не стосується знань у галузі права, оскільки дізнавач, слідчий, прокурор, суд вважаються фахівцями своєї справи (отримали необхідну освіту, пройшли підготовку, відповідають усім вимогам конкурсу на заняття займаної посади та пройшли його) та в їх процесуальні обов'язки входить вирішення правових питань.

У різних джерелах науковцями застосовуються схожі визначення: «консультаційна», «консультативна», «довідково-консультативна», «консультаційно-довідкова» форма використання спеціальних знань. На наш погляд, з позиції криміналістики всі ці поняття несуть один сенс, розкриваючи консультацію фахівців з певних питань, отримання довідкової допомоги під час розслідування кримінальних правопорушень, та в певній мірі є синонімами зазначених понять. Слушною з цього приводу вважаємо позицію М. Г. Щербаківського, який доречно

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

наголосив, що чітку межу між довідками та консультаціями спеціаліста провести складно, оскільки довідки можуть перетворитися у консультації та навпаки. Але в будь-якому разі вони слугують поясненню сторонам та суду з питань, які потребують спеціальних знань та навичок. При цьому спеціаліст не підмінює експерта, тому що його пояснення не ґрунтовані на дослідженні об'єктів та не мають доказового значення. Пояснення надаються як у перебігу, так і поза проведенням слідчих (розшукових) чи судових дій, у яких бере участь спеціаліст, в усній або письмовій формі. Усні пояснення в суді протоколюються (ч. 1 ст. 360 КПК України). Значення усних пояснень під час проведення слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що слідчий оперативно отримує кваліфіковану допомогу із спеціальних питань. Усні пояснення спеціаліста допомагають слідчому оцінити докази, своєчасно вирішити питання про призначення судової експертизи, визначити коло питань, адресованих експертові¹. Нам імпонує ця думка вченого, оскільки в практичній діяльності важко відокремити довідкову та консультаційну допомогу. Найпростішим прикладом такої суміжної допомоги спеціаліста під час розслідування крадіжок, може бути консультація фахівця у сфері ремонту майна, (побутова техніка, ювелірні вироби, годинники тощо), оскільки викрадене майно могло бути з пошкодженнями на момент викрадення. Фахівець може надати як консультацію, так і довідку, яку може прийняти до уваги експерт при оцінці завданої шкоди.

Г.Л. Чигрина наголошує, що довідково-консультативна форма використання спеціальних знань може ефективно застосовуватися не лише слідчими (прокурорами), але й іншими сторонами та їх представниками під час збирання доказів². В такий спосіб сторона захисту може отримувати необхідну інформацію, яка може бути не зрозуміла через відсутність спеціальних знань та в подальшому ініціювати проведення експертних досліджень. На нашу думку, можливість сторони

¹ Шербаковський М.Г. Консультаційна функція спеціаліста у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 43-51.

² Чигрина Г.Л. Електронні документи: залучення спеціаліста до збирання та використання під час кримінального провадження. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. Т. 25. №. 3. С. 134-137.

захисту консультуватись з фахівцями певної галузі є гарантією дотримання засад кримінального провадження.

Визначаючи місце консультацій під час С(Р)Д, що проводяться під час досудового розслідування, слід наголосити на ОМП, який можливо проводити до внесення відомостей до ЄРДР. У цьому випадку нормативно-правовими актами передбачено можливість надання слідчому інспектором-криміналістом (техніком-криміналістом) консультацій з питань, що потребують спеціальних знань та навичок¹.

Окрім розглянутих раніше практичної, технічної, процесуальної форм залучення спеціалістів до С(Р)Д, Н.В. Копча розкриває також методичну та консультативну форми. Методична форма складається із застосування науково-практичних прийомів і методів у перебігу окремих С(Р)Д та проявляється у практичних діях спеціаліста. Консультативна форма залучення спеціалістів до С(Р)Д передбачає отримання слідчим попередньої, важливої для розслідування інформації. Консультація є однією з найпоширеніших форм участі фахівця у процесі розслідування. Вона може здійснюватися поза рамками конкретної С(Р)Д. Слідчий може отримати консультацію практично з будь-якого питання, що стосується розслідування. Таку інформацію надає особа, яка має спеціальну підготовку, володіє спеціальними знаннями, професійним досвідом у певній діяльності, навичками, вміннями використання науково-технічних засобів і спеціальних знань і на прохання слідчого, органу дізнання, прокурора чи суду пояснює сутність предметів, явищ і показує ефективні напрями застосування досягнень науково-технічного прогресу. Вказана авторка пояснює дискусії серед науковців стосовно необхідності відображення в протоколах С(Р)Д, або в додатках до них, наданої консультації спеціаліста².

¹ Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

² Копча Н.В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій як одна із форм використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення. *Історико – правовий часопис*. 2021. №1(16), 2021. С. 94-99

У практичній діяльності, якщо спеціаліст консультує безпосередньо під час проведення С(Р)Д, то скоріш за все, він бере участь у проведенні такої дії. Законодавець не обмежує уповноважених осіб, які проводять слідство, у залученні спеціалістів. Так, участь спеціаліста повинна відображатись у протоколі, а надані пояснення фіксуватись. Якщо слідчому, дізнавачу чи прокурору необхідно уточнити чи дізнатись особливості, які стосуються розслідуваного кримінального провадження задля повноти слідства, достатньо скористатись усною консультацією фахівців. Така консультація може вирішити декілька питань, які позитивно вплинуть на хід розслідування та залучати для вирішення таких питань спеціаліста до С(Р)Д недоцільно. Якщо розбирати правильність формування запитань під час призначення судових експертиз, то авторкою виділяється методична форма, яка на нашу думку, несе таку саму консультаційну допомогу зі сторони фахівця.

І.В. Гора розкриває питання, які виникають у практичній діяльності щодо необхідності проведення експертного дослідження, або ж достатньо лише консультації спеціаліста. Залучена обізнана особа може констатувати необхідність призначення судової експертизи або надає необхідну консультацію. Якщо проведення експертного дослідження є необхідним, але на сучасному етапі розвитку науки і техніки ще не створено тієї методики, використання котрої дало змогу б дати відповіді на питання, які цікавлять сторону захисту або сторону обвинувачення, обізнаний в цій частині спеціаліст вкаже на дану обставину. У тому випадку, якщо необхідні для проведення експертних досліджень методики і технічні засоби об'єктивно існують, спеціалістом буде визначено клас, рід та вид судової експертизи, яку необхідно призначити¹.

Крім того, консультативну допомогу спеціаліста сторони кримінального провадження можуть отримати для визначення достатності знань експерта однієї спеціальності для проведення конкретного експертного дослідження або ж буде з'ясовано необхідність призначення комплексної експертизи. Певну допомогу сторонам кримінального провадження може надати

¹ Гора І.В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2013, № 1. С. 209-214.

спеціаліст й у правильному формулюванні питань, які підлягають постановці перед експертом. Крім того, науковиця розкриває ще один вид консультативної допомоги, а саме визначення повного переліку документів, які необхідно надати у розпорядження експерту.

Криміналісти розрізняють усну та письмову форми консультацій під час досудового розслідування та судового розгляду. А.Д. Марушев, проаналізувавши слідчу та судову практику, визначає, що усна консультація спеціаліста надається для:

- роз'яснення цільового призначення й методики застосування технічних засобів у процесі фіксації слідів злочину;
- роз'яснення особливостей вилучення, пакування, транспортування і зберігання виявлених об'єктів та слідів злочину;
- роз'яснення особливостей правильного опису в протоколі виявлених об'єктів та слідів злочину;
- роз'яснення механізму і часу утворення слідів на місці злочину, роз'яснення фізичних особливостей особи, що, можливо, вчинила правопорушення;
- проведення попереднього дослідження слідів і речових доказів;
- роз'яснення можливості вилучених об'єктів для подальшого дослідження та проведення судових експертиз;
- роз'яснення можливості і необхідності вилучення експериментальних зразків для проведення в подальшому судової експертизи;
- роз'яснення необхідності обов'язкового призначення судової експертизи по вилучених речових доказах у цьому випадку.

Крім того, автор виділяє консультацію спеціаліста під час визначення класу, роду та виду судової експертизи, яку необхідно призначити, необхідність призначення комплексної експертизи, формулювання питань, які підлягають постановці перед експертом. А.Д. Марушевим також виділена письмова форма консультації, до якої автор відносить документи, що містять довідкові та інші відомості, які стосуються провадження та підготовлені з використанням знань спеціалістів, але не замінюють висновків експертів та інших документів, які складаються у встановленому порядку (довідки разового характеру, що містять відповіді на запити слідчого, можуть, засвідчувати або роз'яснювати положення відомчих наказів та

інструкцій та ін.)¹. Заслугує на підтримку позиція автора щодо виділення усної та письмової форм консультацій. На наш погляд, письмова консультація в переважній більшості може мати довідковий характер. Тому окрім усної консультації може надаватися письмова консультація (довідка). Проте важко уявити отримання за запитом документів, чи вилучення таких у разі необхідності як форму консультаційної допомоги. Така позиція обґрунтовується на законодавчому рівні, оскільки відповідно до ст. 99 КПК України документ – це матеріальний об'єкт, який може бути використаний як доказ факту чи обставин, що встановлюється під час кримінального провадження. Одночасно консультація спеціаліста не є джерелом доказів. Отримана довідка від обізнаних осіб про співпадіння вилучених під час ОМП з місця вчинення крадіжки папілярних узорів з дактилокарткою особи в картотеці не буде прямим доказом вини підозрюваного, але буде підставою проведення дактилоскопічної експертизи для підтвердження отриманої інформації. Так само отримана довідка про вартість викраденого майна потерпілою стороною не замінить висновку експерта-товарознавця.

У своїй роботі письмову консультацію також виділяє О.А. Самойленко. Авторка наголошує, що консультації традиційно можуть бути письмовими й усними, однак процесуальною є лише письмова форма консультації (ч. 2 ст. 105 чинного КПК України регламентує процесуальний спосіб надання консультації спеціаліста – це письмове пояснення спеціаліста, який брав участь у проведенні відповідної процесуальної дії, що є додатком до протоколу такої дії)². На наш погляд, варто розмежовувати участь спеціаліста під час проведення С(Р)Д та надання пояснень, які додаються до протоколу, та консультацію. Законодавцем чітко визначено, що письмові пояснення, які спеціаліст склав під час проведення С(Р)Д, додаються до протоколу. Одночасно, якщо спеціаліст консулює слідчого під час проведення С(Р)Д з якогось питання, вважаємо, що така дія може бути лише в усній формі. Якщо ж спеціаліст бажає

¹ Марушев А.Д. Консультація як одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 307-310.

² Самойленко О.А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі : монографія. Одеса : ТЕС, 2020. С. 287-288.

підсумувати обставини, які стали йому відомі під час процесуальної дії, задати питання учасникам, підготувати схеми, зафіксувати сліди тощо, така інформація, отримана від спеціаліста вноситься до протоколу, оформлюється додатком за необхідності та є безпосередньою участю обізнаної особи у проведенні С(Р)Д.

Мету консультативної та довідкової діяльності обізнаних осіб в своєму дослідженні розглядає К.А. Садчікова. Авторка визначає, що така діяльність надає слідчому попередню інформацію, яка дозволяє правильно орієнтуватися в обстановці, що склалася в ході розслідування. Консультації і довідки можуть надаватися як у письмовій, так і в усній формі. Письмова інформація долучається до матеріалів кримінального провадження і може мати процесуальний статус «документів», передбачених ст. 99 КПК, і мати статус джерела доказів. Відомості, які мають довідковий характер, можуть надавати слідчому і співробітники експертних підрозділів, у яких є спеціалізовані картотеки і колекції. Під час консультації спеціаліст може запропонувати питання для судової експертизи, вказати на можливу некоректність їх формулювань тощо. Усні неофіційні консультації спеціаліста слідчому, прокурору суду, захиснику, іншим учасникам процесу не мають процесуального значення. Вони являють собою неофіційну консультативну діяльність, яка знаходиться за межами кримінального процесу. Така діяльність спеціаліста досить широко поширена на практиці і тому її потрібно чітко відмежувати від процесуальних функцій спеціаліста і не допускати їх змішування¹.

Погоджуємося з науковицею та іншими вченими стосовно необхідності консультації в усній формі з боку спеціаліста щодо встановлення роду, виду судової експертизи, переліку питань для призначення судової експертизи. На нашу думку, будь-яка допомога в усній формі під час розслідування кримінального провадження, яка безпосередньо стосується питань, що виникають в ході слідства, варто вважати консультацією спеціаліста в рамках кримінального процесу, оскільки вона прямо передбачена чинним законодавством.

¹ Садчікова К.А. Використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування (процесуальних аспектів) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. С. 117-199.

Доречно наголошує на необхідності консультації спеціаліста під час та після проведення огляду місця крадіжки з автотранспортних засобів В.Ю. Дрозд. Автор висвітлює діагностичні завдання, які проявляються під час ОМП, які може вирішити консультативна допомога спеціаліста, зокрема: 1) встановлення способу відкриття дверного замка, замка на бензобаці, капота тощо; 2) з'ясування навичок злочинця щодо від'єднання акумулятора, відкриття замків; 3) за наявності слідів-рідин від транспортного засобу на якому зникли злочинці з викраденим та встановлення моделі шин; 4) за слідами встановлення вікової групи особи злочинця, їх кількості тощо. Крім того, науковець підкреслює консультацію спеціаліста після проведення ОМП, наприклад, щодо правил збереження вилучених паливно-мастильних матеріалів, які викрали з автотранспортних засобів¹.

Консультаційна допомога спеціаліста, як під час проведення ОМП, так і одразу після, може вплинути на продуктивність проведення вказаної дії. Допускаємо можливість отримання усної консультації під час проведення ОМП, оскільки можуть виникнути питання стосовно пакування об'єктів тощо. Наприклад, спеціаліст може підказати, що предмет, який виявлений та буде вилучатися не варто перевертати, або не варто перебувати в певній частині приміщення, яке оглядається, оскільки спеціаліст вважає, що там залишились невидимі оку сліди, які мають значення для розслідування. Крім того слідчий, дізнавач може підказати, якими словами краще описати виявлені сліди. Таким чином, хоча спеціаліст бере участь у С(Р)Д та дії спеціаліста фіксуються у протоколі, можуть виникнути координаційні питання, які вирішуються усними поясненнями, підказками, що несуть більш організаційний зміст.

Вивчаючи консультативно-довідкову допомогу спеціаліста, В.С. Березняк зазначає, про використання такої допомоги для ознайомлення з умовами і правилами роботи тієї чи іншої організації, до розслідування незаконної діяльності якої

¹ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 167.

приступає слідчий¹. Автор розкриває допомогу спеціаліста й при визначенні об'єктів техніко-криміналістичної експертизи, якими можуть бути, зокрема, документи.

Ведучи мову щодо актуальності використання комп'ютерних технологій під час розслідування злочинів, у тому числі крадіжок, Н.В. Павлова, доречно підкреслює, що спеціаліст у галузі комп'ютерних технологій може надати консультацію з приводу побудови комп'ютерної програми, її роботи, місцезнаходження інформації, яка цікавить слідчого, способів її вилучення із пам'яті комп'ютера, проведення певних операцій за допомогою комп'ютера².

Стосовно консультаційно-довідкової допомоги вважаємо за потрібне також звернути увагу на проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, що широко розглядається науковцями в галузі криміналістики.

Левову частину своїх праць щодо психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфу, у тому числі під час досудового розслідування присвятив О.І. Мотлях. Науковець розкриває професійні вимоги до спеціалістів-поліграфологів, підкреслюючи необхідність високого рівня професіоналізму фахівців, а саме: наявність вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста чи магістра, отримання кваліфікації спеціаліста-поліграфолога (після проходження цільового курсу за напрямом поліграфології, трирічний стаж роботи, особисті добropорядні якості, набуті достатні професійні навички для проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа. Автор підкреслює надання професійної допомоги спеціалістами-поліграфологами органам досудового розслідування. О.І. Мотлях наводить аргументи на підтвердження компетентності спеціалістів-поліграфологів, високий рівень висновків, які такими спеціалістами надаються та наголошує на необхідності прирівняти надані звіти поліграфологів до висновків експертів у

¹ Березняк В. С. Основні напрямки використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері нерухомості. *Юридична наука*. 2020. № 6(108). С. 187-193.

² Павлова Н. В. Роль спеціаліста у технічному забезпеченні проведення слідчих (розшукових) дій. Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали міжн. наук. практ. конф., (Одеса, 22 листопада 2019 р.). Одеса : ОДУВС, 2019. С. 64-65.

зазначений галузі. Одночасно автором висвітлюється протилежна позиція процесуалістів з цього приводу, які своєю чергою наголошують на різниці між суб'єктами (спеціаліст, експерт)¹.

Консультаційно-довідкова діяльність спеціаліста-поліграфолога може широко використовуватися органами досудового розслідування і під час розслідування таємного викрадення чужого майна. Разом з тим, за результатами вивчення судової практики, яка доступна до аналізу, зафіксовано лише чотири випадки використання результатів дослідження спеціалістами-поліграфологами під час розслідування крадіжок². Усі згадані крадіжки були кваліфіковані як тяжкі злочини. У всіх випадках судом було підкреслено, що надані довідки про опитування з використанням поліграфа несуть вірогідний, орієнтовний характер, тобто не вважаються доказом по справі. Таке формулювання обумовлюється тим, що процесуальним джерелом доказів у вказаних випадках є висновки експертів³.

Хоч ми і не заперечуємо компетентність та доброчесність спеціалістів-поліграфологів, проте високі вимоги до експертів, які наділені правом надавати відповідні висновки, є гарантіями загальних засад кримінального провадження в цілому.

¹ Мотлях О.І. Специфіка участі спеціаліста й експерта в проведенні психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) С. 41-45.

² Вирок Кролевецького районного суду Сумської області від 11.04.2012 р., у справі № 1-38/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/23747427> (дата звернення 28.02.2022); Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 07.10.2022 р. у справі № 522/17245/16к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106692020> (дата звернення 28.02.2022); Вирок Тиврівського районного суду Вінницької області від 25.10.2013 р., у справі № 223/2500/2012 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/35488971> (дата звернення 28.02.2022); Вирок Катеринопільського районного суду Черкаської області від 30.08.2014 р., у справі № 698/684/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39950965> (дата звернення 28.02.2022).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

Підсумовуючи проведений, аналіз підкреслимо, що консультативно-довідкова допомога спеціаліста-поліграфолога під час розслідування крадіжок використовується рідко. Це пояснюється тим, що крадіжки охоплюють кримінальні проступки і злочини, які займають майже половину кримінальних правопорушень від усієї кількості, та якщо крадіжка не відбулася при обставинах, де можна окреслити коло осіб, що підозрюються (наприклад, таємне викрадення майна з магазину співробітником), допомога спеціаліста-поліграфолога є недоцільною. Якщо ж особа, яка підозрюється, встановлена, скоріш за все стороною обвинувачення вже зібрані докази її вини, тому отримання орієнтуючої інформації з застосуванням поліграфа не буде необхідним.

Отже, консультативно-довідкова допомога відіграє вагоме значення під час розслідування кримінальних правопорушень, включаючи крадіжки. Законодавець не обмежує сторони кримінального провадження користуватись такою допомогою з боку фахівців. Варто виділити основні аспекти, які були нами виокремлені під час дослідження цього питання:

1. Консультація спеціаліста під час проведення С(Р)Д. З одного боку, ми вважаємо, що оскільки спеціаліст бере участь під час проведення С(Р)Д, то така особа вважається залученою до проведення процесуальної дії. Проте не виключаємо можливості усної консультативної допомоги з питань організації збору, фіксації слідів, акцентування та певних подіях під час С(Р)Д. Така допомога підкреслює правильність організації досудового розслідування, згуртованість у питанні проведення всебічного, обґрунтованого, об'єктивного розслідування.

2. Консультація спеціаліста до проведення С(Р)Д. Така консультація може направити дізнавача, слідчого, прокурора, сфокусуватися на важливих питаннях організації та вибору тактичних прийомів проведення слідчої (розшукової) дії для встановлення істини в обставинах, що сталися. Прикладом можуть стати особливості проникнення до місця кримінального правопорушення, заволодіння чужим майном тощо. Отримані під час консультації до проведення С(Р)Д знання дізнавач, слідчий, прокурор можуть використати під час огляду предметів, підготовки до допиту, слідчого експерименту тощо.

3. Консультація спеціаліста після проведення С(Р)Д. Така консультація проводиться за результатами отриманих відомостей

під час проведення досудового розслідування, може бути використана з метою встановлення необхідності призначення певного виду судової експертизи, вирішення та формулювання запитань, визначення установи, в якій буде призначена така судова експертиза, необхідності проведення додаткових С(Р)Д, визначення об'єктів дослідження та ін.

Щодо довідкової допомоги спеціаліста, то як вже підкреслювалось провідними науковцями (така позиція імпонує нам), вона взаємопов'язана з консультацією. Варто зауважити, що долучені до матеріалів кримінального провадження довідки, під час проведення досудового розслідування, можуть бути отриманні за безпосереднім запитом уповноваженої особи під час консультації. У разі розслідування крадіжок прикладом можуть бути характеристики викраденого майна.

2.3. Інші форми залучення спеціаліста під час розслідування крадіжок

Під час розслідування крадіжок застосовуються й інші форми використання спеціальних знань, окрім визначених вище. Одна з таких форм – проведення перевірок (ревізії).

Проведення перевірок контролюючими органами передбачено Податковим кодексом України. Крім того, абзацом четвертим пункту 7 розділу I Положень про інвентаризацію активів та зобов'язань передбачено, що проведення інвентаризації є обов'язковим у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів) в обсязі, визначеному керівником підприємства¹. У разі виявлення уповноваженою особою (особами), що проводять перевірку ознак кримінального правопорушення, відповідний акт з копіями результату перевірки надсилається до органу для реєстрації кримінального провадження. Хоча не можна виключати можливість виявлення крадіжки під час проведеної

¹ Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. наказом Міністерства фінансів від 02.09.2014 № 879 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>.

перевірки, проте КК України передбачені інші кримінальні правопорушення, які можуть мати подібні ознаки, що й таємне викрадення, але відрізняються власне притаманними їм особливостями, через що такі діяння слід кваліфікувати за іншою статтею КК України.

Ревізія – це метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, спосіб документального розкриття недочетів, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань, за результатами реалізації якого складається акт¹.

Відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України сторона обвинувачення під час збирання доказів може витребувати та отримати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб висновки ревізій та акти перевірок², однак порядок проведення ревізій чинним КПК України не регламентовано.

Як ми вже зазначали, різновиди перевірок та порядок їх проведення регламентовано Податковим кодексом України³. Найчастіше органи досудового розслідування стикаються з результатами перевірок, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення контролюючими органами. Постає питання проведення позапланових перевірок, у випадку отримання або виявлення інформації про вчинене кримінальне правопорушення службовими особами, які проводять досудове розслідування.

О. В. Капліна та Н.А. Маринів розкривають сутність позапланової ревізії, підкреслюючи, що це ревізія, яка не передбачена в планах роботи органу державного фінансового контролю і може бути проведена також у разі надходження

¹ Криміналістика. Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. В.М. Глібо А.Л. Дудніков В.А. Журавель. 2-ге вид. переробл. і допов. Київ : Ін Юре. 2004. С. 9.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

³ Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

доручення щодо проведення ревізій у підконтрольних установах від Кабінету Міністрів України, органів прокуратури, органів доходів і зборів, Національної поліції, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, в якому містяться факти, що свідчать про порушення підконтрольними установами законів України, перевірку додержання яких віднесено законом до компетенції органів державного фінансового контролю. Крім того, авторами наголошено, що на підставі положень постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами» позапланова виїзна ревізія може здійснюватися лише за наявності підстав для її проведення на підставі рішення суду¹.

Ю.Ю. Ковальов слушно наголошує, що у кримінальному процесуальному законодавстві відсутні положення, які б регламентували процедуру розгляду слідчим суддею клопотань слідчого або прокурора щодо вирішення зазначеного питання, що призводить до великої ймовірності відмови у задоволенні слідчим суддею таких клопотань з підстав їх необґрунтованості з вказівкою на те, що чинні норми КПК України не відносять до компетенції слідчого судді вирішення питання щодо надання дозволу на проведення ревізії або документальної перевірки на певному підприємстві, установі чи організації, а ст. 131 КПК України не визначає такого заходу забезпечення кримінального провадження².

Слідчий, прокурор не мають повноважень ініціювати проведення ревізії, перевірки самостійно, проте під час розслідування крадіжок найчастіше сторона обвинувачення стикається з ревізіями у випадку надання вказаних документів потерпілою стороною. Якщо крадіжка сталася з магазинів, складів, сховищ, де перебуває значна кількість товарів, то одразу виявити крадіжку складно. Частіше за все уповноважені працівники проводять ревізію та виявляють крадіжку. На підставі

¹ Капліна О.В. Маринів Н.А. Проведення ревізій та перевірок у кримінальному провадженні: Дисонанс законодавства та правозастосовної практики. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 2. С. 197-206.

² Ковальов Ю. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Харків, 2020. 244 с.

положень постанови КМУ «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами» ревізії проводяться шляхом документальної і фактичної перевірки. Прикладом такої форми використання спеціальних знань є провадження, у якому встановлено, що обвинуваченим скоєно крадіжку товару з будівельної бази в якому він працює продавцем. Коли останній вирішив звільнитися, в магазині була проведена ревізія, до якої залучались інші працівники будівельної бази. У ході ревізії була виявлена недостача товарів. Судом було визнано доказам, що доводять винуватість обвинуваченого, акт про проведення ревізії по залишку товарів, якою засвідчено виявлену недостачу й акт про результати ревізії¹.

Таким чином, судових рішень, де проведена ревізія береться до уваги під час дослідження та визнається доказом, значна кількість. Проте існує практика, відповідно до якої акти ревізій визнаються недопустимим доказом у суді. Так, судом встановлено, що обвинувачені, шляхом пошкодження вхідних дверей проникли до приміщення магазину та викрали грошові кошти, продукти харчування, алкогольні напої та тютюнові вироби. Потерпілою стороною була проведена ревізія, про що складено акт документальної ревізії, який наданий суду стороною обвинувачення. Суд, розглянувши зазначений акт, визнав недопустимим, оскільки акти документальної ревізії не відповідають вимогам законодавства (судом не встановлено факт проведення інвентаризації, оскільки результати ревізії викладаються в акті на підставі в тому числі наслідків інвентаризації, крім того в таких актах не повинні включатися висновки, факти, які не підтверджуються документами або результатами перевірки)². Оскільки акт ревізії підтверджує наявність товару до моменту скоєння крадіжки, неналежним чином проведена ревізія може впливати на прийняте рішення по

¹ Вирок Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 12.03.2019 р. у справі 133/3047/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80397618> (дата звернення 01.03.2023).

² Вирок Дубровицького районного суду Рівненської області від 06.11.2014 р. у справі 560/1767/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41247143> (дата звернення 01.03.2023).

суті. На наш погляд, однією з причин, через які результати ревізій визнаються судом неналежним доказом є нерегламентована процедура їх отримання чинним КПК України.

Крім того, необхідність закріплення процесуального порядку проведення ревізій (перевірок) під час розслідування кримінальних правопорушень, таємного викрадення чужого майна, засвідчує проведений аналіз зареєстрованих крадіжок зі складів, баз, магазинів та інших торгівельних марок (за 2022 рік – 12113). За 2022 рік обліковано 34 крадіжки вантажів на транспорті¹. Під час розслідування зазначених кримінальних правопорушень доцільно проводити ревізію (перевірку), за ініціативою дізнавача, слідчого, прокурора для підтвердження факту вчинення крадіжки та встановлення характеристик викраденого майна.

Тобто КПК України повинен передбачати можливість проведення ревізій за ініціативою слідчого, дізнавача, прокурора, оскільки результати ревізій широко використовуються під час розслідування крадіжок та подальшого судового розгляду. Повноваження слідчого, дізнавача передбаченні лише КПК України, тому чинний закон потребує змін. Тим паче таким повноваженням були наділені слідчі, що було закріплене в статті 40 КПК України до 2014 року. У цьому контексті погоджуємося з позицією В.В. Неганова, який пропонує закріпити процесуальний порядок розгляду і вирішення слідчим суддею питання щодо призначення ревізії (перевірки) як заходу забезпечення кримінального провадження².

Продовжуючи розглядати інші форми, які використовуються під час розслідування крадіжок, варто зупинитися на особливостях залучення спеціалістів у кримінальних провадженнях за фактом крадіжки в умовах воєнного стану, адже вона відрізняється від загального порядку.

У зв'язку з повномасштабними воєнними діями на території України, статті Кримінального кодексу України зазнали змін. Не стала винятком стаття, яка встановлює кримінальну відповідальність за вчинення крадіжки, адже в такий нелегкий час

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2022 рр.) // Офіс Генерального прокурора: сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

² Неганов В.В. Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. С. 237.

для країни та її жителів, злочинці все одно продовжують реалізувати свої злочинні наміри. Зокрема, частина 4 статті 185 КК України була доповнена крадіжками, вчиненими в умовах воєнного або надзвичайного стану¹. Очевидно, що під час воєнного стану майже будь-яка вчинена крадіжка буде кваліфікуватися за вказаною частинною статті 185 КК України. Результати використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок в умовах воєнного стану залишаються вагомими доказами в подальшому.

Під час оголошеного воєнного стану органи державної влади продовжують свою роботу, водночас воєнні дії ускладнюють процедуру збору доказів за фактом крадіжок. На перший погляд, використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок не повинно відрізнятися від крадіжок в умовах воєнного стану, проте розслідування такого виду злочину все ж таки має свої особливості.

У новинах і соціальних мережах досить часто з'являються фото та відео з особами, які вчиняють кримінальне правопорушення, зокрема, крадіжки. У мережі-Інтернет може опинитись таке відео з камер спостереження, проте вилучити його з першоджерела через активні бойові дії може бути неможливо. Центром з прав людини Берклі Лоу (HRC) і Управлінням ООН з прав людини було розроблено практичні рекомендації щодо використання у розслідуванні цифрової інформації з відкритих джерел в Інтернеті, який у практичній діяльності називають «протокол Берклі».

Протокол знаменує собою перші глобальні рекомендації щодо використання загальнодоступної інформації в Інтернеті, включаючи фотографії, відео та інший вміст, розміщений на сайтах соціальних мереж, як доказ у міжнародних кримінальних розслідуваннях і розслідуваннях у сфері прав людини. Це новий інструмент для посилення використання відео та іншої цифрової інформації для встановлення справедливості за порушення прав людини. На основі багатьох досліджень, шести семінарів і консультацій з більш ніж 150 експертами, він публікується всіма мовами ООН. Протокол окреслює мінімальні стандарти для

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

виявлення, збору, збереження, перевірки та аналізу вмісту соціальних мереж та іншої цифрової інформації з відкритих джерел для покращення її використання в розслідуваннях. Стандарти стосуються практики безпеки, специфічної для цифрового вмісту, етики використання інформації соціальних медіа, методів реплікації, ланцюга контролю та планування розслідування¹.

Берклійський протокол щодо розслідувань цифрових відкритих джерел від Центру прав людини Берклі Лоу та Управління ООН з прав людини було перекладено українською мовою для використання українським урядом та іншими особам, які документують звірства в регіоні². Такий протокол є протоколом огляду в якому, за допомогою застосування спеціальних, а саме: технічних знань, можливо зафіксувати отриману через мережу Інтернет інформацію, для можливості подальшого її використання через певний проміжок часу.

Разом із тим, частиною другою статті 237 КПК України передбачено огляд комп'ютерних даних, який проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або у паперовій формі)³.

Так, у разі отримання інформації про відео, яке містить важливу інформацію, що має значення для кримінального правопорушення, яке розслідується, проте вказане відео перебуває у вільному доступі мережі «Інтернет» та отримати першоджерело неможливо, уповноважена особа, може залучити до огляду такого відео спеціаліста, який має спеціальні знання у сфері

¹ Berkeley Law: Юридичний центр Берклі створює перший глобальний протокол щодо використання соціальних мереж як доказів військових злочинів. URL: <https://www.law.berkeley.edu/article/human-rights-center-berkeley-protocol-social-media-evidence-war-crimes-nuremberg/> (дата звернення 01.03.2023).

² Berkeley Law: Допомога Україні. URL: <https://www.law.berkeley.edu/spotlight/human-rights-center-war-crimes-investigation-ukraine-translation/> (дата звернення 01.03.2023).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

комп'ютерних технологій, технічні знання та може зберегти оглянуте відео, на випадок його видалення. Таке відео, якщо навіть зникне з мережі «Інтернет», може бути використане як першоджерело під час розгляду судом.

Отже, слідчий, прокурор у протоколі огляду фіксує обставини за яких він оглядає відео, а саме з якого носія, та з якого джерела стало відомо про існування такого відео (наприклад: телеграм-канал з відображенням посилання на вказане джерело). Далі проводить звичний огляд відео, деталізуючи оглянуте. Важливо відобразити дату та час публікації інформації. Після огляду та фіксації інформації, її варто завантажити на комп'ютер, відображаючи зазначену дію в протоколі. Після чого, використовуючи Інтернет-браузер Google Chrome відкривають сайт, куди завантажується указаний відеозапис та проводиться його аналіз з метою отримання усіх наявних метаданих. Один з таких сайтів може бути «metadata2go.com». Звіт такого аналізу розміщується за відповідним посиланням. Для того, щоб зберегти веб-сторінку з результатами аналізу здійснюється архівація за допомогою Інтернет ресурсу (наприклад – «archive.ph») та за допомогою необхідної комбінації клавіш архівувати сторінку, яка знаходиться онлайн, тобто, яка була завантажена з оглянутим відеозаписом. Така збережена сторінка в архіві доступна за певним посиланням.

Допускаємо, що проведення такого огляду можливе слідчим, прокурором без участі спеціаліста, проте додаткова його консультація обов'язкова, оскільки сайти, через які зберігається інформація можуть змінюватися. Вважаємо доцільним наголосити на можливості впровадження такого протоколу в дію і під час розслідування крадіжок.

Розділ 3

ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ДО РОЗСЛІДУВАННЯ ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

3.1. Призначення судової товарознавчої експертизи

Під час досудового розслідування корисливих кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок, судова товарознавча експертиза призначається слідчим, дізнавачем майже у кожному кримінальному провадженні, адже визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди є обов'язковою підставою проведення судової експертизи¹. Викладене засвідчує, що висновок експерта-товарознавця є невід'ємною частиною доказів у таких кримінальних провадженнях.

Дослідженню проблем призначення та проведення судових експертиз, а також судових товарознавчих експертиз у кримінальних провадженнях присвятили свої роботи такі провідні науковці: В.Ю. Дрозд², О.В. Хомів³, О.В. Шевченко⁴,

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

² Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. с. 237.

³ Хомів О.В. Формування механізму економічної безпеки підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2012. 22 с.

⁴ Шевченко О.В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування: дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. 317 с.

О.М. Шрамко¹, Г.М. Щербаковський² та інші вчені. Нагальні питання проведення судових товарознавчих експертиз розкривали у наукових доробках судові експерти, серед яких: Л.В. Жиленко, В.В. Жирко, О.М. Коробка, В.С. Косован, Н.О. Коханська, І.Л. Найвер, Ю.С. Олефір, І.А. Петрова, Д.Ю. Середа.

У юридичній літературі неодноразово зазначалося, що судова товарознавча експертиза стала галуззю практичної діяльності, оскільки знання в області товарознавства широко використовуються у кримінальному судочинстві у формі судово-товарознавчих експертиз³.

Під час розслідування крадіжок товарознавчі дослідження проводяться частіше інших судових експертиз підкреслює В.Ю. Дрозд, обумовлюючи це тим, що висновок судово-товарознавчої експертизи робить звичайною та простою процедурою відшкодування майнової шкоди, про що не скажеш щодо моральної шкоди, де точний її розмір визначити проблематично. Автор підкреслює, що крім встановлення матеріальних збитків, проведене вищевказане дослідження може ідентифікувати чи вирішити діагностичні питання щодо викрадених речей⁴. Погоджуючись з автором, крім зазначеного варто підкреслити, обов'язковість встановлення матеріальної шкоди, передбаченої законодавством, яка вже розкривалась нами раніше. Встановити розмір нанесених матеріальних збитків вчиненим кримінальним правопорушенням, можливо лише у разі

¹ Шрамко О.М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2021. 272 с.

² Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

³ Сибірня Р.І. Сибірний А.В. Хомів О.В. Судова експертиза споживчих товарів під час розслідування кримінальних справ. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки.* 2015 №824. С. 455-458.

⁴ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С 176-185.

володіння спеціальним знаннями у галузі товарознавства, проходження відповідної атестації.

Визначаючи поняття судової товарознавчої експертизи, О.В. Шевченко зазначає: «судова товарознавча експертиза – це процесуальна дія, сутність якої полягає у проведенні судовим експертом-товарознавцем, за завданнями сторін кримінального провадження і суду, науково-обґрунтованого дослідження товарів, робіт і послуг, з метою встановлення їх товарних властивостей та іншої інформації у сфері споживання, в ході вирішення завдань кримінального провадження із застосуванням систем і методів, яке оформляється у вигляді висновку експерта»¹. Інші автори визначають судовою експертизою науково-практичні дослідження обізнаною особою – експертом-товарознавцем – певних матеріалів досудового слідства². Підтримуючи думки науковців, варто наголосити, що судово-товарознавча експертиза – це процесуальна дія, яка проводиться експертом-товарознавцем у формі науково-обґрунтованого дослідження, результат якого відображається у формі висновку, що є процесуальним джерелом доказів.

У криміналістичній літературі виділяють такі ознаки судово-товарознавчої експертизи: а) застосування спеціальних товарознавчих знань під час дослідження певного об'єкту і предмету; б) дослідження здійснюється суб'єктом – експертом-товарознавцем на підставі доручення слідчого та суду, договору зі стороною захисту; в) результати судової товарознавчої експертизи оформлюється відповідно до процесуальних вимог; г) отримання нової інформації (фактичних даних) та оформлення результатів у формі

¹ Шевченко О.В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування: дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. С. 155.

² Сибірна Р.І. Сибірний А.В. Хомів О.В. Судова експертиза споживчих товарів під час розслідування кримінальних справ. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2015 №824. С. 455-458.

висновку експерта-товарознавця, є самостійним видом судового доказу¹.

Практичними експертами наголошено, що одна із особливостей судової товарознавчої експертизи – це можливість встановлення ринкової вартості як за наявності, так і за відсутності об'єктів дослідження². На судову експертизу може бути поставлене питання про вартість відсутнього товару (майна)³. Крім того, існує необхідність визначення вартості майна саме на дату вчинення кримінального правопорушення (дату в минулому), що може значно відрізнятися на момент проведення дослідження (дати оцінки)⁴. Експерт при вирішенні питання про вартість товару (майна), оцінює досліджуваний об'єкт станом на час зазначений у постанові про призначення судової експертизи⁵.

Важливим є визначення мети судово-товарознавчої експертизи, яка знайшла своє відображення в отриманні судово-товарознавчих доказів (нових фактів, що мають значення для правильного вирішення обставин кримінального

¹ Шевченко О.В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування: дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. С.131.

² Коробка О.М. Особливості визначення ринкової вартості товарів під час проведення судової товарознавчої експертизи. *Теорія та практика судово-експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвід. конф. (27 листопада 2019 року). Київ, 2019. С. 225-227.

³ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

⁴ Коханська Н.О. Особливості застосування порівняльного методичного підходу при проведенні судової товарознавчої експертизи. *Молодий вчений*. 2019. №12 (76). С. 167-171.

⁵ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

правопорушення). Метою спеціального товарознавчого дослідження є не просто констатація нових фактів об'єктивної реальності, установлених експертом, а професійна їх оцінка¹. Метою судово-товарознавчої експертизи є професійна оцінка фактів, що були встановлені під час дослідження.

Експертами в галузі товарознавства визначений перелік завдань, що постають для вирішення під час проведення судової товарознавчої експертизи, а саме: визначення якості (змін якості, присутність дефектів) товару на момент дослідження; визначення ринкової вартості товару; класифікація товару; відповідності/невідповідності продукції та її фактичних характеристик якості (і відповідно вартості)². Підкреслено, що завданням судово-товарознавчої експертизи може бути не тільки визначення вартості товарів. У процесі проведеного дослідження можуть бути отримані відповіді на низку питань, що пов'язані з властивостями товару.

Варто зауважити, що під час розслідування крадіжок, окрім встановлення вартості предмету злочинного посягання, можуть виникати питання, пов'язані з характеристиками вказаних предметів, які мають значення для всебічного та обґрунтованого розслідування, проте встановити їх без спеціальних знань, якими володіє експерт, неможливо. Наприклад, встановлення ознак підроблення предметів злочинного посягання, що впливає в подальшому на суму спричинених збитків³.

¹ Серeda Д.Ю. Поняття товарознавчої експертизи, її цілі та завдання. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 319-322.

² Коробка О.М. Особливості визначення ринкової вартості товарів під час проведення судової товарознавчої експертизи. *Теорія та практика судово-експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвід. конф. (27 листопада 2019 року). Київ, 2019. С. 225-227; Олефір Ю.С. Можливості судової товарознавчої експертизи в межах кримінального провадження. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 32(2). С. 46-52. DOI: 10.37025/1992-4437/2019-32-2-46.

³ Гайдар О.В. Деякі аспекти проведення судово-товарознавчої експертизи під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від

Питання виявлення ознак підроблення неодноразово розкривалось судовими експертами в своїх працях. Так, Л.В. Жиленко наводить приклад, що з метою визначення величини матеріального збитку, завданого потерпілому внаслідок скоєної крадіжки його майна, вилучений у підозрюваного мобільний телефон направлено експерту для проведення судової товарознавчої експертизи. На вирішення судової експертизи поставлено запитання щодо визначення ринкової вартості бувшого у користуванні мобільного телефону марки «Apple iPhone 7», станом на момент його викрадення. Проте експерткою було встановлено, що виходячи із зібраного під час проведення дослідження матеріалу, конструкції об'єкта, його форми та розмірів, маркувальних позначень, наданий засіб стільникового зв'язку являється копією мобільного телефону марки «Apple iPhone 7». Ринкова вартість копії мобільного телефону марки «Apple iPhone 7» у декілька разів менша від ринкової вартості оригінального телефону вказаної марки¹.

Крім того, варто взяти до уваги позицію В.В. Жирка, який у процесі визначення ринкової вартості годинника марки DIESEL, з вихідних даних, а саме: моделі годинника, терміну експлуатації та фотозображення годинника, які надав власник майна, встановив, що годинник DIESEL моделі DZ 4378, зафіксований у наданому фотозображенні має ознаки підробки оригінального виробу². З огляду вказаної експертної практики, варто підкреслити значущість проведеної судової товарознавчої експертизи під час розслідування крадіжок. Досвідченість та компетентність судових експертів-

дня народження М. В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків, ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С. 101-102.

¹ Жиленко Л.В. Оригінал чи копія – особливості дослідження мобільного телефону відомої марки під час визначення його ринкової вартості. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (2–3 квітня 2020 року). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 102-105.

² Жирко В.В. Виявлення ознак підробки годинника DIESEL за фотозображеннями (з експертної практики). *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (2–3 квітня 2020 року). Полтава : ПУЕТ, 2020. С. 105-108.

товарознавців засвідчують об'єктивність висновку експерта у галузі товарознавства під час розслідуваного кримінального провадження за фактом таємного викрадення чужого майна.

Д.Ю. Середа розкриває об'єкти судово-товарознавчої експертизи, серед яких: продукція, товари, маркування, зразки товарів, та підкреслює, що під час судово-товарознавчої експертизи також працюють з документами, що відображають стан товару, різноманітні процеси, що відбуваються з ним при здійсненні товарних операцій (приймання, бракування, продажі тощо). Такі документи містять додаткову інформацію про досліджуваний товар, а також можуть бути віднесені до об'єктів судово-товарознавчої експертизи¹. Отже, об'єктами зазначеної судової експертизи можуть бути не тільки предмети, надані на дослідження, а і документи, що підтверджують характеристики досліджуваних предметів.

У нагоді розглянути види ідентифікації товарів, які доречно у своїй роботі розписує І.Л. Найвер, виділяючи асортиментну (видову), якісну (кваліметричну), партіонну. Асортиментна (видова) встановлює відповідність назви товару його асортиментній характеристиці, що зумовлює вимоги, які висуваються до товару. Якісна – встановлює відповідність вимогам якості, передбаченим відповідними нормативними документами. Партіонна – встановлює належність наданої частини товару (проби, зразка, одиничних екземплярів) до конкретної товарної партії. При проведенні судової товарознавчої експертизи використовують види ідентифікації об'єктів дослідження, залежно від питань зазначених у матеріалах кримінального провадження, що вимагає багатосторонніх досліджень експертами-товарознавцями². Важливо підкреслити, що ідентифікація товарів під час проведення дослідження товарознавцями націлена на

¹ Середа Д.Ю. Поняття товарознавчої експертизи, її цілі та завдання. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 319-322.

² Найвер, І. Л. Проблеми ідентифікації товарів при проведенні судової товарознавчої експертизи. *Актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 28 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 42-45.

встановлення відповідності такого товару до групи товарів та їх якості, що відрізняється від мети криміналістичної ідентифікації. Одночасно криміналістична ідентифікація може проводитись експертами-товарознавцями у разі встановлення приналежності об'єктів до конкретного комплексу (пара рукавиць, кулон, каблучка тощо).

Аналізуючи методики, які застосовують експерти під час визначення ринкової вартості товарів доречно підкреслює О.М. Коробка, виділяючи основні методичні підходи: витратний, дохідний, порівняльний. Основою дохідного підходу є врахування принципів найбільш дійового використання та очікування, згідно з якими вартість об'єкта оцінки встановлюється як поточна вартість очікуваних доходів від найбільш результативного використання об'єкта оцінки, охоплюючи дохід від його можливого перепродажу. Порівняльний підхід базується на врахуванні принципів заміщення та попиту і пропонування. Основою витратного підходу є врахування принципів корисності і заміщення та передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення). Авторка наголошує, що аналіз ринку досліджуваного товару необхідно проводити у певний період часу та у певному регіоні, оскільки перелічені обставини впливають на достовірність інформації щодо ринкової вартості¹. О.М. Шрамко окреслює методи, що використовуються у судовій товарознавчій експертизі: об'єктивні методи (методи, що використовуються для визначення характеристик шляхом вимірювань показників, невідповідностей і відхилень від встановлених вимог); евристичні методи (сукупність певних прийомів, правил і досліджень для визначення остаточних результатів). Крім того, автор наголошує, що для вирішення поставлених завдань можуть бути використані методи спостереження, аналізу,

¹ Коробка О.М. Особливості визначення ринкової вартості товарів під час проведення судової товарознавчої експертизи. *Теорія та практика судово-експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвід. конф. (27 листопада 2019 року). Київ, 2019. С. 225-227.

порівняння, систематизації тощо¹. Під час проведення судово-товарознавчої експертизи використовуються різні методи, необхідні для встановлення фактичних даних, що мають юридичне значення.

В.С. Косован виділяє п'ять стадій проведення товарознавчої експертизи з визначення ринкової вартості товару: початкову, роздільного дослідження, оцінки результатів проведеного дослідження, формулювання висновків, оформлення результатів проведеного експертного дослідження. На початковій стадії попереднього дослідження судовий експерт з'ясовує мету дослідження та здійснює оцінку наданих матеріалів. На стадії роздільного дослідження судовий експерт проводить усебічне і повне вивчення властивостей та ознак досліджуваних об'єктів, формує проміжний висновок про придатність об'єктів для ідентифікації й установлення групової належності. На стадії оцінки результатів проведеного дослідження та формулювання висновків судовий експерт комплексно оцінює результати проведеного експертного дослідження, науково обґрунтовує походження встановлених ознак та формулює висновки. На стадії оформлення результатів проведеного експертного дослідження судовий експерт складає висновок експерта або експертного дослідження відповідно до встановленої форми та виготовляє ілюстративний або додатковий матеріал, який додає до складеного висновку (додатки до висновку). Крім того, авторка виділяє етап проведення маркетингового дослідження внутрішнього ринку, підкреслюючи його важливість. Зазначений етап включає послідовні дії експерта:

- обрання джерел отримання інформації;
- визначення наявності державних регульованих цін на цей вид товару;
- пошук інформації про ціни пропозицій і ціни продажів ідентичних товарів (а за їх відсутності – однотипних);
- з'ясування економічних (комерційних) умов угод на конкретному сегменті ринку;

¹ Шрамко О.М. Сутність та особливості проведення судової оціночної експертизи. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 175-180.

- визначення впливу економічних, політичних, соціальних та інших факторів на конкретний сегмент ринку¹. Враховуючи викладене, варто виділити такі стадії експертного дослідження: попередню; роздільного дослідження; порівняльного дослідження; оцінки отриманих результатів.

У криміналістичній літературі жваво обговорюється питання класифікації судових експертиз. Зокрема М.Г. Щербаковський стверджує, що критерієм розмежування родів (видів) судових експертиз є спеціальний об'єкт дослідження. Науковцем підкреслено, що саме спеціальний об'єкт є системоутворюючим елементом, який вимагає використання відповідних спеціальних знань і методів та інтегрує рішення експертних завдань².

Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою Міністерством юстиції України, виділені такі підвиди судової товарознавчої експертизи відповідно до об'єкту дослідження:

- машин, обладнання, сировини та споживчих товарів;
- транспортно-товарознавча;
- військового майна, техніки та озброєння³.

На наш погляд, питання класифікації саме судової товарознавчої експертизи досконало дослідив О. В. Шевченко. Автор дотримується позиції розподілу судових експертиз на:

¹ Косован В.С. Особливості визначення вартості товарів на дату в минулому в межах судової товарознавчої експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Зб. наук. пр. / М-во юстиції України, ХНДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2021. Вип. 23. С. 348-358.

² Шрамко О.М. Сутність та особливості проведення судової оціночної експертизи. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 175-180.

³ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

класи, роди, види та підвиди. До родів судової експертизи, яка за класом віднесена до товарознавчих, належать:

а) товарознавча експертиза продовольчих товарів (види (підвиди): експертиза об'єктів рослинного походження, експертиза об'єктів тваринного походження, експертиза об'єктів змішаного походження);

б) товарознавча експертиза непродовольчих (промислових) товарів (види (підвиди): споживчих товарів; транспортно-товарознавча; експертиза машин, обладнання, сировини; нерухомого майна; культурних цінностей; предметів живопису і прикладного мистецтва; годинників; товарів цінних паперів; товарів майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності; одягу; хутряних виробів; парфумерно-косметичних товарів; взуття; галантереї; побутової техніки; меблевих виробів; об'єктів господарювання; товарів будівельної групи; друкарської продукції; ювелірних виробів; канцелярських товарів; медичного обладнання;

в) товарознавча експертиза робіт і послуг.

За видом розв'язуваного завдання виокремлюють судові товарознавчі експертизи щодо розв'язання класифікаційного завдання: визначення відповідності: товарних характеристик досліджуваних об'єктів базовим даним, реєстрам, даним аналогічних виробів, маркувальним даним зафіксованим на ярликах чи етикетках, приналежності одному і тому ж виду чи артикулу; та щодо розв'язання діагностичних завдань, а саме: встановлення наявності дефектів і їх впливу на якість виробів, відповідності якісних характеристик виробів стандартним і еталонним вимогам, фактичних даних пов'язаних з дотриманням правил упакування, маркування, зберігання, транспортування, розбракування, переоцінки і зниження ціни товару.

За видом досліджуваного об'єкту розрізняють товарознавчу експертизу, об'єктами дослідження якої є безпосередньо лише вироби (товарного походження); товарознавча експертиза, об'єктами дослідження якої є лише документи (в них відображено стан товару, процеси які відбувалися з ним, товарні операції і т. ін.); товарознавча

експертиза, об'єктами дослідження якої є змішані об'єкти¹. Проте, оскільки нами досліджується судова товарознавча експертиза в рамках проведення у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок доцільно розглядати види досліджуваної нами судової експертизи, що безпосередньо проводяться під час розслідування та розгляду зазначених кримінальних правопорушень, а саме: обладнання, стровини та споживчих товарів.

У юридичній літературі виокремлюють запитання, які ставлять на вирішення експерта-товарознавця, якщо об'єктом дослідження є споживчі товари: до якого сорту належать ті чи інші товари, чи відповідає фактична ціна, артикул і маркування товару даним, вказаним на ярлику і прибутково-видаткових документах, чи відповідають маркувальні знаки або клейма, які є на товарі, його якості; яка справжня вартість одиниці вимірювання (кілограм, штука.) даного товару, чи відповідає упаковка і тара, в якій знаходились товари при продажу встановленим взірцям; яким підприємством виготовлені товари і тара; чи не виготовлені вони кустарним способом; чи виготовлений товар з доброякісної сировини або сировина була недоброякісною, чи відповідає ціна товару, що вказана на цінниках, прейскурантній ціні².

Як вже підкреслювалось нами раніше, важливим аспектом під час розслідування таємного викрадення чужого майна виступає проведення товарознавчої експертизи, оскільки оцінка спричиненого матеріального збитку потерпілому є обов'язковою вимогою кваліфікації правопорушення за статтею 185 Кримінального кодексу України³.

¹ Шевченко О.В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування: дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. С. 160-163.

² Сибірна Р.І. Сибірний А.В. Хомів О.В. Судова експертиза споживчих товарів під час розслідування кримінальних справ. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2015 №824. С. 455-458.

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Слідчими, дізнавачами може розглядатись можливість, яка передбачена Законом України «Про судову експертизу» залучити до проведення товарознавчої експертизи атестованого експерта, який не є працівником державних експертних установ.

З одного боку такий підхід до вирішення важливого питання щодо оцінки матеріальної шкоди, завданої потерпілому може спростити порядок збору доказів. Атестований експерт, який не є працівником державних експертних установ має необхідну кваліфікацію, яка підтверджує, його право займатись такою діяльністю та висновки, надані ним, можуть бути визнанні доказами по суті справи. Крім того, імовірніше, такий експерт має менше навантаження, а тому може дослідити та надати результат дослідження у вигляді висновку швидше. Також не оминати увагою, безумовно виправданий процес розподілу судових експертиз, які надходять до державних експертних установ (один з прикладів: постанова про призначення судової експертизи потрапляє до канцелярії, потім до уповноваженої особи, яка вправі доручити виконання експертного дослідження одному з експертів). У випадку виконання такої експертизи атестованим експертом, який не є працівником державних експертних установ результат проведеного дослідження замовником буде отриманий раніше. Термін виконання експертного дослідження може впливати на строки досудового розслідування¹.

Проте варто підкреслити, що постає питання оплати таким експертом наданих послуг. Кримінальним процесуальним кодексом України передбачено, що залучення стороною обвинувачення спеціалістів, експертів спеціалізованих державних установ, проведення судової експертизи (обстежень і досліджень) за дорученням слідчого судді або суду здійснюються за рахунок коштів, що за цільовим

¹ Гайдар О.В. До питання визначення окремих особливостей судово-товарознавчої експертизи, що призначається під час розслідування крадіжок. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.). Вінниця ХНУВС, 2023. С. 139-141.

призначенням виділяються таким установам із Державного бюджету України. (ч.2 ст. 122 КПК України)¹. Також, частиною 7 статі 15 Закону України «Про судову експертизу» передбачено, що державні спеціалізовані установи, а також фахівці, які не є працівниками цих установ, виконують інші роботи на договірних засадах².

Що стосується проведення судової експертизи в приватному порядку, то оплата роботи, яку виконують фахівці, що не є працівниками державних спеціалізованих експертних установ законодавством не урегульована. Так, у нашому розумінні, якщо сторона обвинувачення, яка ініціює проведення такої експертизи не домовилась з атестованим експертом, який не є експертом державної установи безоплатно провести необхідне дослідження, то така особа, що залучає експерта, повинна звернутись до відповідного відділу матеріально-технічного забезпечення з питанням оплати проведення такої експертизи. Крім того, необхідно обґрунтувати, чому виникла необхідність, за наявності декількох експертних установ, які можуть проводити таке дослідження, звернутись до атестованого експерта, який не є експертом такої установи. Такий процес може затягти отримання результатів експертного дослідження, що може негативно вплинути на досудове розслідування. Замовлення проведення такої експертизи може виявитись складніше, ніж доручити проведення такої експертизи державній установі, яка базується в іншому місті.

Великий обсяг предметів матеріального світу, які мають цінність та стають предметами крадіжок, створює попит на проведення судово-товарознавчих експертиз. Масивне навантаження на експертів-товарознавців підпорядкованих до державних спеціалізованих установ дає підґрунтя органам досудового розслідування розглядати

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

² Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 №4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed19940225#Text>.

варіанти призначення судово-товарознавчих експертиз експертам, які мають відповідну кваліфікацію, проте працюють в приватному порядку. Судовою практикою визначено, що хоч висновки надані експертами-товарознавцями, які не є фахівцями державних установ, є доказами, однак постає питання про оплату за проведення такої експертизи.

Вибірково проведений аналіз судової практики розгляду кримінальних правопорушень за фактом крадіжок відкриває неурегульоване питання оплати праці таких фахівців. На підтвердження вищезазначеного Дружківським міським судом Донецької області встановлено, що обвинувачений шляхом проникнення в житло таємно викрав ноутбук, вартість якого визначена згідно з висновком судово-товарознавчої експертизи, складеним судовим експертом, який не є працівником державної спеціалізованої установи. Судом у прийнятому рішенні було зазначено, що ухвалюючи вирок, суд повинен вирішити на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі. Також, в рішенні підкреслено, що у разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь держави документально підтверджені витрати на залучення експерта. Експерт, який був залучений є атестованим судовим експертом, який включений до державного Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого покладається на Міністерство юстиції України, але не є працівником державної спеціалізованої установи. За таких обставин, стягнення з обвинуваченого на користь експерта, який не є працівником державної спеціалізованої установи, процесуальних витрат є безпідставним та таким, що не передбачено чинним законодавством¹.

Схожого рішення дійшов Гоцанський районний суд Рівненської області, який визнав доказом висновок експерта, який оцінював викрадене майно, проте зазначив, що

¹ Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 21.12.2022 р. у справі 229/5231/21// Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107964924> (дата звернення: 13.03.2023).

процесуальні витрати відсутні¹. До того ж, Добропільський міськрайонний суд Донецької області під час винесення вироку наголошено, що стягнення з обвинувачених на користь експерта, який не є працівником державної спеціалізованої установи, процесуальних витрат пов'язаних з проведенням судово-товарознавчої експертизи, чинним законодавством не передбачено і буде суперечити вимогам ч. 2 ст. 124 КПК України ².

Отже, передбачена законом можливість проведення судово-товарознавчої експертизи судовими експертами, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, надає органам досудового розслідування та суду додаткові ресурси в отриманні джерел доказів у вигляді висновків експертів-товарознавців. З огляду на практику, такі експерти-товарознавці залучаються до досудового розслідування за фактом крадіжок. Однак, питання оплати послуг, наданих фахівцями, законодавцем не врегульоване. Вважаємо, що така прогалина потребує вирішення.

3.2.Призначення судових криміналістичних експертиз

У кримінальних провадженнях за фактом крадіжок для встановлення особи чи осіб, якими було скоєно кримінальне правопорушення та отримання доказів доволі важливу роль відіграють криміналістичні експертизи.

В юридичній літературі дослідженню особливостей призначення та проведення криміналістичних експертиз

¹ Вирок Гошанського районного суд Рівненської області від 07.05.2019 р. у справі // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81581301> (дата звернення: 13.03.2023).

² Вирок Добропільського міськрайонного суд Донецької області від 16.07.2021 р. у справі 227/735/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98374344> (дата звернення: 13.03.2023).

присвятили свої роботи провідні науковці: В.М. Атаманчук¹, В. О. Гусева², В.Ю. Дрозд³, М.В. Капустіна⁴, В.В. Кікінчук⁵, Ю.Є. Коваль⁶, Н.С. Резцова⁷, Р.Л. Степанюк⁸, М.Г. Щербаковський⁹, В. О. Ящук¹⁰ та інші вчені. Труднощі, що виникають у практичній діяльності під час призначення та проведення криміналістичних експертиз розглядали у своїх наукових працях експерти, серед яких: В.М. Венчагова, В.В. Іонова, Г.П. Мушиний, Б.Р. Хомко, Ю.О. Шаповал.

Криміналістичні експертизи складають великий блок досліджень. Відповідно до підпункту 1.2.1 пункту 1.2 розділу І Інструкції про призначення та проведення судових експертиз

¹ Атаманчук В. М. Термінологія криміналістичних експертиз: сучасні проблеми вивчення та практичного використання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 16 с.

² Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. дис. ... док-ра юрид. наук. 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

³ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 237 с.

⁴ Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 215 с.

⁵ Щербаковський М.Г., Кікінчук В.В., Лапта С.П., Гусева В. О. Проблеми використання судової молекулярно-генетичної експертизи в кримінальному процесу України. *Медичні новини Грузії*. 2019 № 290. С. 157-163.

⁶ Коваль Ю.Є. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. 322 с.

⁷ Затримання у кримінальному провадженні: навч. посіб. / А.В. Захарко, В.В. Рогальська, О.А. Солдатенко та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 224 с.

⁸ Степанюк Р.Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія. Харків : НікаНова. 2012. 382 с.

⁹ Щербаковський М.Г., Степанюк Р.Л., Кікінчук В.В., Петрова І.А., Ганжа Т.В. Оцінка висновків молекулярно-генетичної експертизи при розслідуванні злочинів. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9(25). С. 479-486.

¹⁰ Ящук В. О. Використання запахів слідів під час розслідування кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2023. 256 с.

та експертних досліджень затверджена наказом Міністерства юстиції України визначено, що криміналістична експертиза включає в себе деякі підвиди, а саме: почеркознавчу; лінгвістичну експертизу мовлення; технічну експертизу документів; експертизу зброї та слідів і обставин її використання; трасологічну (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічну, портретну; експертизу голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічну; техногенних вибухів; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртотмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів та виробів з них; наявності шкідливих речовин (пестицидів) у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічну¹.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок можуть бути проведені будь-які судові експертизи, проте серед криміналістичних є ті, що можуть бути віднесені до типових судових експертиз, що засвідчуються аналізом матеріалів кримінальних проваджень.

Однією з таких судових експертиз, що призначається та проводиться під час розслідування таємного викрадення чужого майна, особливо крадіжок поєднаних з проникненням до житла або іншого приміщення, є судова трасологічна експертиза.

Трасологічна експертиза – вид судової експертизи, об'єктами якої є сліди-відображення взаємодії одного з одним

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

що проявляються у зміні зовнішньої будови різних об'єктів¹. Судова трасологічна експертиза призначається у переважній більшості у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок.

Основними завданнями трасологічної експертизи є ідентифікація або визначення родової (групової) належності індивідуально визначених об'єктів за матеріально фіксованими слідами-відображеннями їх слідоутворювальних поверхонь; діагностика (установлення властивостей, станів) об'єктів; ситуалогічні завдання (установлення механізму слідоутворення тощо)².

Під час проведення трасологічної експертизи можна досліджувати просторові, функціональні, структурні, динамічні і деякі інші характеристики процесу слідоутворення, а також особливості слідоутворюючих об'єктів³.

Розрізняють такі основні підвиди трасологічної експертизи: експертиза слідів рук людини; експертиза слідів ніг людини, її взуття, шкарпеток, панчіх; експертиза слідів рукавичок, одягу людини, слідів пошкоджень на об'єктах, слідів нашарувань на об'єктах; експертиза слідів ніг (лап) тварини; експертиза знарядь, агрегатів, інструментів, холодної зброї і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами, експертиза слідів знаряддя та інструментів; експертиза слідів транспортних засобів; експертиза замикальних та контрольних засобів; експертиза слідів поділу цілого на частини; експертиза

¹ Економічна безпека держави: криміналістичне забезпечення : навч. посіб. / В.В. Топчій, Т.П. Яцик, В.А. Шкелебей, А.В. Свінцицький, А.М. Падалка. Київ, 2021. С. 174.

² Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

³ Трасологічна експертиза / Полтавський науково-дослідний інститут МВС України. URL: <https://poltavandeks.pp.ua/> (дата звернення 10.06.2023).

рельєфних знаків на металі, пластмасі та інших матеріалах; експертиза вузлів та петель¹.

Експертиза слідів ніг людини та взуття. Основними завданнями цього виду трасологічної експертизи під час розслідування крадіжок є ідентифікація взуття за залишеними слідами та вирішення діагностичних завдань з установлення особливостей пересування людини, розміру взуття, зросту людини тощо². Варто підкреслити, що під час ОМП, де відбулась крадіжка може бути виявлено слід підошви взуття. Ці сліди фіксують на фото, застосовуючи при цьому масштабну лінійку, робляться зліпки, які потім при призначенні судової експертизи направляються на дослідження.

Крім того, об'єктами дослідження є як зліпок (відбиток) сліду ніг, взуття, шкарпеток, панчіх людини, так і безпосередньо взуття або отримані зразки для порівняння. Взуття направляється на дослідження в тому вигляді, у якому воно було виявлене. Якщо взуття після події і до моменту вилучення носилось або ремонтувалось, то про це слід повідомити експерта³.

До діагностичних запитань, які можуть бути поставлені на вирішення експерта належать такі:

- Чи є на наданій поверхні (даному предметі) сліди босих ніг (панчіх, шкарпеток, взуття) людини та чи придатні ці сліди для ідентифікації людини (панчіх, шкарпеток, взуття)?

- Чи залишені сліди даною особою (ПІБ, дата народження) чи це сліди шкарпеток, панчіх чи взуття, вилучених у певної особи (ПІБ, дата народження)?

- Чи залишені сліди ніг (шкарпеток, панчіх, взуття), виявлені в різних місцях, однією особою (сліди тих самих шкарпеток, панчіх, взуття)?

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

² Там само.

³ Там само.

- Взуттям якого виду залишені дані сліди і які його характеристики, особливі ознаки (розмір, ступінь зношування тощо)?

- Який орієнтовно зріст людини, яка залишила сліди?

- Які особливості ходи людини відбилися у «доріжці слідів»?

- Який механізм утворення слідів взуття¹?

До ідентифікаційних питань, які можуть бути вирішені шляхом проведення вказаної судової експертизи варто віднести:

- Чи не залишені сліди взуттям, вилученим у певної особи, наданого на дослідження²?

Однією з трасологічних експертиз, що призначається слідчими, прокурорами під час розслідування крадіжок, поєднаних з проникненням до житла або інше приміщення – це експертиза замикальних та запобіжних (контрольних) пристроїв (засобів), об'єктами якої є замки та інші замикальні пристрої, пломби, контрольні пристрої (засоби). Основними завданнями судової експертизи є встановлення факту і способу відмикання (злому) пристрою, видів предметів, що були використані для цього, ідентифікація цих предметів, а для пломб, крім того, ідентифікація пломбувальних лещат, факту переклеювання паперових контрольних засобів³.

Перелік запитань, який слід поставити на розв'язання експерта становлять такі:

1. Чи справний механізм замка? Якщо ні, то в чому полягає несправність?

¹ Там само.

² Трасологічна експертиза / Тернопільський науково-дослідний інститут МВС України. URL: <https://www.ndekc.te.ua/news/trasologchna-ekspertiza-> (дата звернення 15.06.2023).

³ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

2. Чи був відімкнений замок сторонніми предметами (відмичками, підібраними або підробленими ключами)?
3. У який спосіб відімкнений (зламаний) замок?
4. Чи одним способом відімкнені (зламані) надані замки?
5. У якому стані (замкненому, відімкненому) був замок у момент його пошкодження?
6. Чи можливо відімкнути даний контрольний замок без пошкодження контрольного вкладиша?
7. Чи можливо відімкнути даний замок за допомогою інструмента (предмета), що був вилучений у особи (прізвище, ім'я, по батькові)?
8. Знаряддям якого виду зламано замок?
9. Чи зламано замок знаряддям, вилученим у особи (прізвище, ім'я, по батькові)?
10. Чи відмикався замок за допомогою даного ключа (відмички)?
11. Чи є на ключі-оригіналі ознаки, характерні для виготовлення його копії або зліпка¹?

Під час розслідування крадіжок, поєднаних з проникненням до житла або інше приміщення, яке оснащено дверима з замком, у переважній більшості випадків злочинець чи злочинці пошкоджують замикаючі пристрої, щоб здійснити злочинний умисел на таємне викрадення чужого майна. Ґрунтовно розкриває значення слідів дії стороннього предмету при проведенні трасологічної експертизи замків і замикаючих пристроїв Г.П. Мушин. Експерт наголошує, що за своїм функціональним призначенням замикаючі пристрої можуть бути одноразової або багаторазової дії. До перших належать, наприклад, силові запірно-пломбувальні пристрої. Замикаючі пристрої багаторазової дії — замки, дверні та віконні засуви, гачки та ін. Трасологічні дослідження замків мають специфічні особливості, обумовлені конструкцією моделей замків, способами їх фіксації до перешкоди, видами знарядь та інструментів, що використовуються для зламу, відмикання та ін. Під зломом замка розуміється нанесення самому замку чи

¹ Там само.

додатковим до нього пристосуванням таких пошкоджень, завдяки яким замок втрачає функцію замикання. У переважній більшості випадків злочинці використовують для цього різного роду пристосування. У такому разі на поверхнях замка та його елементах має місце наявність слідів дії сторонніх предметів. Під слідами дії сторонніх предметів розуміють сліди взаємодії або впливу на поверхні замків, замикаючих пристроїв та їх механізмів будь-яким іншим предметом, окрім ключа. У процесі дослідження внутрішніх поверхонь замка чи замикаючого механізму, експертом виявляються сліди дії стороннього предмету чи предметів, відмінні від слідів, характерних для взаємодії з ключем. Однак форма, розміри, направленість, розташування та взаєморозташування даних слідів не дозволяють віднести їх до категорії таких, що були спрямовані на відмикання замка (оскільки могли виникнути, наприклад, внаслідок впливу на внутрішню поверхню ключової шпарини замка та його деталі звичайною шпилькою чи канцелярською скріпкою, якими бавилася дитина). Таким чином, наявність слідів дії стороннього предмету на поверхнях замків та замикаючих пристроїв, що надходять на судову експертизу, не завжди свідчить про їх належність до саме того предмету, яким було відчинено замок.

Найчастіше з метою відмикання використовуються шило, викрутку, цвях, голку, шпицю для в'язання, канцелярську скріпку та ін. Зазвичай, відмиканню випадковими предметами піддаються замки та замикаючі механізми з низьким ступенем секретності. Аналізуючи експертну практику, автор зазначає, що на вирішення судової трасологічної експертизи замків та замикаючих механізмів часто виноситься питання про те, чи був відімкнений замок (замикаючий механізм) сторонніми предметами (відмичками, підібраними або підробленими ключами), вирішення якого є найбільш складним¹. На наш

¹ Мушин Г.П. Значення слідів дії стороннього предмету при проведенні трасологічної експертизи замків і замикаючих пристроїв. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: збірник матеріалів міжнарод.наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 18-19 квіт. 2019 р.).* Харків, 2019. С.255-257.

погляд, експертом розкриті труднощі трасологічного дослідження з якими часто стикаються слідчі та прокурори, оскільки це унеможливує ототожнення знаряддя вчинення злочину із замком, імовірно відмикаючи який злочинець незаконно проник до приміщення. Якщо в ході розслідування крадіжки, поєднаної з проникненням до житла були виявленні сліди пошкодження замку, а у слідства є міркування, що вилучений предмет у потенційного підозрюваного міг служити останньому відмичкою оглянутого замка, але експерт під час проведення трасологічного дослідження не зазначає таку можливість, це сприяє втраті доказів, оскільки припущення сторони обвинувачення не можуть сприйматися судом як доказ.

Однією з криміналістичних експертиз, яка нерідко призначається слідчими, прокурорами у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, поєднаних з проникненням до приміщення є *експертиза слідів злому, інструментів, виробів масового виробництва*. Основним завданням останньої є: установлення конкретного екземпляра або виду (характерних особливостей) знаряддя, інструмента, агрегату за слідами його дії; установлення механізму (способу) злому (іншої дії), напрямку, в якому проводився злом перешкоди (з внутрішнього або зовнішнього боку), типу (виду) виробу, що залишив слід, способу його виготовлення тощо. Об'єктами дослідження є предмети зі слідами, зліпки з об'ємних об'єктів¹.

Питання, які може вирішити експерт-трасолог під час проведеного дослідження є такі:

- Чи даним знаряддям (інструментом) було вчинено злом або іншу дію (зрубано дерево, спиляно гілку, перекушено дріт тощо)?

- Чи не залишено сліди злому, вилучені з різних місць подій, тим самим знаряддям?

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

- Одним чи декількома знаряддями було вчинено злом?
- Знаряддям якого виду вчинено злом?
- З якого боку (внутрішнього чи зовнішнього) було вчинено злом перешкоди (стіни, вікна, ґрат тощо)?
- Яким способом розділено предмет (шляхом розрізування, розрубання, розпилювання, свердління тощо)¹?

Доречно вказує Ю.Є. Коваль, який погоджується з М. В. Капустіною, що трасологічна експертиза слідів злочину є найпоширенішим видом судової експертизи при розслідуванні крадіжок вантажів проте враховуючи практичний досвід, Ю.Є. Коваль стверджує, що трасологічна експертиза не використовується при розслідуванні крадіжок особистого майна пасажирів, учинених на залізничному транспорті України². Варто погодитись з Ю.Є. Ковалем та виділити не тільки крадіжки особистого майна пасажирів, а і кишенькові крадіжки, крадіжки майна шляхом вільного доступу під час яких проведення трасологічних експертиз не є властивим.

Особливості проведення трасологічної експертизи під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів дослідив і визначив В.Ю. Дрозд, наголошуючи перед усім на вагомості значення цієї судової експертизи. Такий вид дослідження вивчає матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення). Трасологічному дослідженню при розслідуванні крадіжок з автотранспортних засобів підпадають такі об'єкти, виявлені на місці події як: сліди рукавичок, знарядь, інструментів, замки, замикальні механізми, сліди протектора шин транспортних засобів, а також частини предметів для подальшого їх встановлення цілого за частинами³. Варто підкреслити, що до об'єктів, які виявляють на місці події крадіжок зокрема з автотранспортних засобів варто додати відбитки слідів взуття, одягу тощо.

¹ Там само.

² Коваль Ю.Є. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. С. 166.

³ Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 173-174.

Потрібно узагальнити, що трасологічне дослідження відіграє вагоме значення під час розслідування крадіжок, поєднаних з проникненням до житла, інше приміщення, сейфи, автотранспортні засоби, вантажі на залізничному транспорті тощо. Не є типовим проведення трасологічної експертизи під час розслідування кишенькових крадіжок, крадіжок майна, до якого був вільний доступ, проте поглибившись у дослідження різновидів судової трасологічної експертизи під час розслідування крадіжок, необхідно звернути увагу на дактилоскопічну експертизу, що є також різновидом трасологічної експертизи та зазвичай призначається слідчими, дізнавачами під час розслідування крадіжок, зокрема крадіжок майна до якого був вільний доступ.

Основним завданням дактилоскопічної експертизи є ідентифікація особи за слідами її рук, які залишені на місці події. Якщо версія про особу, що залишила слід, ще не висунута, а також якщо слідчий вважає за потрібне встановити, чи є на предметах обстановки місця події невидимі або слабовидимі сліди, перед експертом можна постати питання про наявність такого роду слідів і їх придатність для ідентифікації особи. Експертиза слідів рук вирішує і ряд неідентифікаційних завдань, пов'язаних з визначенням механізму слідоутворення, особливостями будови руки, яка залишила слід, деякими іншими характеристиками слідоутворювального об'єкта¹. Крім того, одним із завдань, яке можливо вирішити шляхом проведення судової дактилоскопічної експертизи є питання визначення давності утворення слідів рук на об'єктах в умовах навколишнього середовища.

Об'єктами дослідження з метою ідентифікації особи за папілярними лініями рук є сліди пальців та (або) долонь².

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

² Там само.

Сучасна дактилоскопія ґрунтується на трьох важливих особливостях шкірних візерунків – їх індивідуальності, незмінності і відновлюваності. Саме тому дактилоскопічна експертиза залишається одним з найпоширеніших видів досліджень, крім того підкреслює існуючу тенденцію у роботі зі слідами пальців і долонних поверхонь рук, яка передбачає вдосконалення методик дослідження не тільки самих папілярних візерунків у цих слідах, а й потожирової речовини цих слідів. У цьому аспекті перспективними вважаються використання куркуміну та люміцину для обробки пальцевих відбитків. Куркумін – це поліфенол, який міститься в корені куркуми, вважається, що ця речовина може допомогти в аналізі молекулярних складових відбитків пальців. Таким чином, досліджуються не самі відображення папілярних ліній на слідосприймальному об'єкті, а потожирова речовина. Люміцин (Lumiscano™) – швидший, кращий і дешевший засіб виявлення маловидимих слідів рук. Значною перевагою виявлення слідів за допомогою люміцину є те, що він, на відміну від його аналогів, не є токсичним і залишає сліди придатними до подальшого дослідження ДНК. Для використання в Україні доступна система DCS 5 для відображення відбитків пальців, яка представляє собою багатофункціональний пристрій для виявлення, запису та покращення практично будь-якого типу відбитків пальців на будь-якій поверхні або фоні, щоб забезпечити максимальну деталізацію. Крім того, в Україні застосовуються три спеціальні методи виявлення слідів, які не перешкоджають подальшому відібранню зразків для проведення біологічних та генетичних експертиз. Такими методами є: оброблення об'єктів дослідження немагнітними дактилоскопічними порошками «Сажа» та «Окис цинку», а також спеціальний фізико-хімічний метод обкурювання парами чотириокису рутенію¹. Спеціальні методи виявлення слідів, що застосовуються в Україні, наведенні авторкою дають змогу не зупинятись стороні обвинувачення на отриманому

¹ Венчагова В. М. Інновації в дактилоскопічній експертизі: досвід зарубіжних країн та України. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 126-128.

результаті після дослідження відбитків пальців експертом. Оскільки в практичній діяльності сліди пальців рук надані для аналізу експерту, можуть виявитись непридатними для ідентифікації. Методи дослідження слідів папілярних узорів, що не руйнують ДНК, надають змогу призначити біологічну експертизу, для встановлення осіб, які залишили сліди.

Питання дослідження непридатних для ідентифікації слідів рук в рамках дактилоскопічної експертизи, з якими стикаються в практичній діяльності експерти, ґрунтовно розкриває Ю.О. Шаповал. Авторка наголошує на вилученні спеціалістами в процесі С(Р)Д таких слідів лише у випадку впевненості, що вони залишені пальцями рук, для подальшого направлення на біологічну експертизу з метою встановлення групи крові особи, що їх залишила, за потожировим складом¹.

Орієнтовний перелік вирішуваних запитань, які можуть бути поставлені перед експертом при призначенні дактилоскопічної експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок, становлять такі:

- Чи є на об'єкті сліди рук?
- Чи придатні дані сліди для ідентифікації особи?
- Чи залишені сліди рук конкретною (однією) особою?
- Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях?
- Чи є на даному предметі сліди рук і якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації?
- Якою рукою і якими пальцями руки залишено сліди?
- Які особливості мають руки людини, що залишила сліди (відсутність пальців, наявність шрамів тощо)?
- Якими ділянками поверхні долоні залишено сліди?
- У результаті якої дії залишено слід (захват, торкання тощо)?
- Чи були сліди до вилучення на поверхні конкретного об'єкта?

¹ Шаповал Ю.О. Значення попереднього дослідження слідів рук на місці події. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 176-179.

- Чи є ознаки перенесення вилучених слідів з однієї поверхні на іншу¹?

Якщо слідчий, прокурор планує після проведення дактилоскопічної експертизи призначати судову молекулярно-генетичну експертизу в рамках якої будуть досліджуватися одні й ті самі об'єкти, то у постанові про призначення дактилоскопічної експертизи слід зазначити, про проведення експертом дослідження слідів рук неруйнівними методами дослідження.

Окрім звичних криміналістичних експертиз, що проводяться в рамках кримінального провадження за фактом крадіжок призначаються експертизи зброї та слідів і обставин її використання. Доречно підкреслив Ю. О. Пілюков, що такі експертизи можуть призначатися сторонами кримінальних проваджень, у розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вбивствами, розбійними нападами, нанесенням тілесних ушкоджень, викраденням, привласненням, вимаганням, або заволодінням зброї шляхом зловживання службовим становищем тощо. Об'єктами балістичного дослідження може бути вогнепальна зброя та бойові припаси, сліди кулі на перешкоді тощо. Під час розслідування злочинів у слідчого виникають питання щодо віднесення вилучених предметів до вогнепальної зброї, боєприпасів, визначення моделі зброї, виду боєприпасу, їх технічного стану, придатності для проведення пострілів, встановлення тотожності із зброєю вилученої у злочинця, обставин, за яких відбувалось застосування зброї та явищ, якими воно супроводжувалось².

Варто наголосити, що експертиза зброї та слідів її використання поділяється на: дослідження вогнепальної зброї

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

² Пілюков Ю. О. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 240 -245.

та бойових припасів до неї; дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу; дослідження холодної зброї; дослідження зброї з некінетичним принципом ураження; дослідження гранатометів та ствольної артилерійської зброї; дослідження ракетно-реактивної зброї¹.

Головним завданням вказаної судової експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень за фактом крадіжок є встановлення належності об'єктів до вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, визначення виду, системи (моделі), стану (справності) зброї, боєприпасів до неї. Основним питанням, яке постає перед експертом це чи є наданий об'єкт зброєю та до якого саме типу зброї він належить?

Найрозповсюдженішим прикладом проведення судової експертизи зброї та слідів і обставин її використання під час розслідування крадіжок є крадіжки в яких предметом злочину стає пневматична гвинтівка², гладкоствольна мисливська рушниця, патрони до неї³ тощо, для встановлення приналежності якої необхідні спеціальні знання, оскільки це впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу кваліфікується за статтею 263 КК України. Тому у разі спростування факту приналежності зброї до вогнепальної, зокрема крадіжки пневматичної гвинтівки,

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

² Вирок Болехівського міського суду Івано-Франківської області від 01.06.2022 р. у справі 339/108/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104559451> (дата звернення: 17.06.2023).

³ Вирок Немирівського районного суду Вінницької області від 05.11.2019 р. у справі 140/1813/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85717366> (дата звернення: 17.06.2023).

гладкоствольної мисливської рушниці, обов'язкове проведення згаданої судової експертизи.

Залучення експерта в галузі фототехніки під час досудового розслідування, розкриває Б.Р. Хомко підкреслюючи, що нерідко висновок судової експертизи стає неоціненим джерелом доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень. Автор наголошує, що Експертною службою МВС України проводиться робота по розробці методики дослідження відображень об'єктів, зафіксованих за допомогою технічних засобів фіксації, в рамках проведення фототехнічної експертизи, а також методичних рекомендацій для практичних співробітників поліції щодо виявлення та вилучення такої інформації.

Об'єктами згаданого виду дослідження є кадри матеріалів відеозаписів з камер спостереження, відеореєстраторів та камер мобільних телефонів, різноманітні фотознімки, в тому числі з місця пригоди. Аналіз покадрового перегляду матеріалів відеозапису дозволяє встановити саме ті предмети і речовини, які відбивають світло, завдяки чому містять відображення об'єктів, які не потрапили в кадр камери відеоспостереження. Дослідження кадрів відеозаписів виконується з використанням спеціального програмного забезпечення, за допомогою якого експертом виділяються найбільш інформативні кадри в необхідному проміжку часу. Також застосування окремих методів дозволяє покращити якість зображення з метою подальшого дослідження, в тому числі для вирішення ідентифікаційних завдань. Планується, що в результаті проведеної науково-дослідної роботи працівниками Експертної служби МВС України буде вироблений належний алгоритм експертного дослідження відображень об'єктів, зафіксованих за допомогою технічних засобів фіксації, у вигляді методики такого дослідження, а також підготовлені методичні рекомендації для органів досудового розслідування щодо належного виявлення, фіксації та вилучення матеріалів відеозапису та сучасних можливостей їх експертного дослідження, з метою встановлення фактичних

даних, з використанням спеціальних знань у галузі фототехніки¹.

У разі можливості встановлення перебування причетних осіб біля певної місцевості, де вчинялась крадіжка, встановлення напрямку пересування таких осіб, перед органами досудового розслідування відкривається перспектива розкриття злочину. Також необхідно підкреслити, що у такому разі шлях злочинця буде зафіксований та проаналізований експертом та буде висвітлюватись у висновку, що може бути визнаний доказом під час судового розгляду.

Одним з основних процесуальних способів ідентифікації особи за ознаками зовнішності є портретна експертиза. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності під час розслідування кримінальних правопорушень стає можливою завдяки тому, що ознаки зовнішності певною мірою є неповторними. Для ідентифікації живих осіб на дослідження експертам найчастіше направляють відеозаписи, на яких зафіксовано протиправну діяльність таких осіб. Використання матеріалів відеозапису в правоохоронній діяльності обумовлено певними повнотою й ефективністю самого фіксування події (часу, умов, характеру дій) і її учасників. Зазначена судова експертиза є унікальною за своїм доказовим значенням, адже завдяки їй можна розв'язати низку ідентифікаційних завдань, вирішити які, в інший спосіб неможливо. Особливо вагому роль вона відіграє у кримінальних провадженнях, з метою ідентифікації особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, протиправну діяльність якої зафіксовано на відеозаписі або фотографії. Найтиповішими проблемами, що унеможливають вирішення ідентифікаційних завдань під час проведення портретної експертизи, є низька якість порівняльних зразків, спричинена як роздільною здатністю камери, так і умовами, за яких було здійснено відеозапис чи

¹ Хомко Б.Р. Перспективи криміналістичного дослідження відображень об'єктів, зафіксованих за допомогою технічних засобів та інших об'єктів, з використанням спеціальних знань у галузі фототехніки. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 301-303.

фотографування (відстань, ракурс, освітлення тощо). У зв'язку із цим основним завданням сторони обвинувачення є виготовлення порівняльних матеріалів із дотриманням відповідних вимог, якщо йдеться про фотографії. Для підвищення якості відеозапису доцільно застосовувати спеціальне програмне забезпечення, однак залучати до цього слід судових експертів. Якщо якість порівняльних матеріалів підвищити неможливо, має сенс організувати пошук інших зразків¹.

У процесі розслідування крадіжок серед криміналістичних експертиз варта уваги судова вибухотехнічна експертиза. Проведення судової вибухотехнічної експертизи під час розслідування крадіжок стає актуальним у разі застосування спеціальної речовини для підриву захисної панелі банкомату, з метою викрадення грошових коштів.

У криміналістичній літературі звертають увагу на відмежування судової вибухотехнічної експертизи від суміжних із нею експертних досліджень, пов'язаних із вибухами на виробництві, транспорті тощо, такими, що викликані порушенням технологічного процесу, правил техніки безпеки або експлуатації різних виробничих потужностей під час проведення робіт, завантаженні/розвантаженні будь-яких твердих матеріалів або рідких речовин, зокрема, вибухонебезпечних речовин і матеріалів. Серед об'єктів вибухотехнічної експертизи можна назвати наступні: вибухові речовини та їх пакування, капсулі та детонатори, вогнепровідні та детонуючі шнури, гранати, міни, снаряди, підривачі, запалювачі, саморобні боєприпаси, саморобні вибухові пристрої, піротехнічні вироби, навчально-імітаційні засоби та їх залишки після вибуху, а також предмети, що імітують вибухові речовини та вибухові пристрої².

¹ Гусева В. О. Проблеми ідентифікації особистості людини за зовнішніми ознаками при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2021, № 24 (2), С. 109-122.

² Кучеренко Д. Резцова Н. С. Поняття і підготовка до проведення судової вибухотехнічної експертизи: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування*.

У цілому, виходячи з потреб практики, предметом вибухотехнічної експертизи є: установлення групової належності та єдиного джерела походження вибухових пристроїв у непошкодженому вигляді або за фрагментами (осколками); вибухових речовин і засобів підризу, а також обставин вибуху¹.

Завданнями вибухотехнічної експертизи є:

1. Визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою;

2. визначення (опис) конструкції пристрою та способу його виготовлення;

3. встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання тощо);

4. встановлення наявності в обставинах провадження даних, що стосуються особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій і привела його в дію.

До питань, які можуть бути поставлені перед експертом при призначенні судової вибухотехнічної експертизи під час розслідування крадіжок, належать такі:

- Чи підірвано в даному місці вибуховий пристрій? Якщо так, то до якого виду пристроїв він належить (які особливості його конструкції тощо)?

- Чи є предмети, знайдені на місці події, частинами вибухового пристрою? Якщо так, то до якого виду пристроїв вони належать?

- Яким способом, саморобним чи промисловим, виготовлено вибуховий пристрій?

- Який спосіб підризу був застосований в цьому випадку?

- Якщо підірвано боєприпаси, до якого виду вони належать (гранати, міни, снаряди тощо)?

Матеріали круглого столу (м. Дніпро, 25 лютого 2021 року). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 51-54.

¹ Київський науково-дослідницький інститут судових експертиз: вибухотехнічна експертиза. URL: <https://kndise.gov.ua/vybuhovno-tehnichna/> (дата звернення 14.06.2023).

- Чи здатний даний пристрій викликати вибух? Якщо не здатний, то з яких причин?

- Чи містять надані експерту матеріали дані, що вказують на характерні риси особи, що виготовила вибуховий пристрій (професійні навички, ступінь обізнаності з технологією виготовлення і використання вибухових пристроїв тощо)?

- Чи однакова конструкція саморобного вибухового пристрою, частини якого знайдені на місці події, та макета, виготовленого особою (ПІБ, дата народження)¹?

Із судової практики встановлено, що невідомі особи проникли до приміщення будинку культури, де знаходився банкомат. У подальшому, вказані особи за допомогою газової суміші здійснили підрив вищевказаного банкомату та викрали контейнери з грошовими коштами на суму приблизно 290 000,00 грн, чим завдали відповідного матеріального збитку. Висновком експерта встановлено, що на наданому на дослідження мішку, що був вилучений під час ОМП виявлено сліди нітрит-іонів, які можуть бути характерними для продуктів вибухового перетворення нітроорганічних вибухових речовин².

Можемо припустити, що у зв'язку з розв'язанням повномасштабної війни країною-агресоркою на території України, набуватимуть поширення злочини, виконавці яких будуть застосовувати вибухові речовини та вибухові пристрої. Тому можемо спрогнозувати зростання потреби залучення експертів-вибухотехніків до проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок³.

¹ Там само.

² Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 01.03.2023 у справі 127/16413/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109332493> (дата звернення 16.06.2023).

³ Гайдар О.В. Деякі аспекти призначення вибухотехнічної експертизи під час розслідування крадіжок грошових коштів з банкоматів. *Актуальні аспекти криміналістичного забезпечення та психологічного*

Не менш значущою у розслідуванні таємного викрадення чужого майна є висновки, отримані за результатом призначення біологічної експертизи. Біологічна експертиза досліджує об'єкти рослинного та тваринного походження¹. Остання поділяється за спеціальностями таким чином: дослідження об'єктів рослинного походження; дослідження об'єктів тваринного походження; імунологічні дослідження; цитологічні дослідження; молекулярно-генетичні дослідження; дослідження волосся; одорологічні дослідження².

Однією з криміналістичних експертиз, яка має важливе значення для розслідування злочинів, зокрема крадіжок є молекулярно-генетична експертиза. Як доречно зауважує Ю.О. Шульга: «сьогодні метод ДНК-аналізу дозволяє вирішити проблему ідентифікації конкретної особи навіть за мікрослідами, виявленими на місці події. Але таку інформацію необхідно зберігати належним чином і використовувати лише в інтересах запобігання злочинності. Дослідження біоматеріалу, що вилучається під час огляду місця події при розслідуванні розбоїв, вчинених із проникненням у житло, проводяться з метою ідентифікації особи, як правило, у випадку встановлення належності біоматеріалу (крові, слини, сперми, волосся, органів, тканин та окремих частин тіла) конкретній особі або виключення такої належності; встановлення статевої належності біологічних слідів і

забезпечення правоохоронної діяльності. (м. Одеса, 06 жовт. 2023 р.). Одеса, ОДУВС, 2023. С. 35-38.

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

² Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС затв. нак. мін. внутр. справ від 21.09.2020 № 675 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0022-21#Text>.

об'єктів»¹. Погоджуючись з твердженням науковиці, варто зауважити, що дослідження біологічного матеріалу, що був вилучений під час ОМП у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок так само, як і при розслідуванні інших корисливих злочинів, дозволяє підтвердити причетність особи до вчиненого злочину.

Варто наголосити, що об'єктами молекулярно-генетичної експертизи є: біологічні зразки, відібрані у живих осіб (кров, слина, букальний епітелій) та сліди біологічного походження, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій (кров, сперма, букальний епітелій, слина, піднігтьовий вміст, кісткові рештки, зуби, волосся з цибулиною, а також контактні сліди, які містять клітини з ядрами)².

Проведення молекулярно-генетичної експертизи практикується під час крадіжок, передбачених частинами 3,4,5 відповідної статті 185 КК України. На наш погляд, такий факт обумовлений тяжкістю злочину, оскільки саме за зазначеними вище частинами крадіжка кваліфікується як тяжкий злочин.

У криміналістичній літературі зазначено, що сучасні досягнення судово-медичної, молекулярно-генетичної експертизи дозволяють одержувати інформацію про визначену особу при учиненні тяжких неочевидних кримінальних правопорушень проти людини і майже із 100 % вірогідністю провести ідентифікацію особистості людини за біологічними слідами або залишками, вилученими з ймовірних місць вчинення кримінальних правопорушень. Результати ідентифікації людини методом ДНК-аналізу набувають процесуального статусу джерел доказів в ході проведення молекулярно-генетичної експертизи. Такі судові експертизи на

¹ Шульга Ю.О. Особливості залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. №1. С. 189-199.

² Експертна спеціальність 9.5 «Молекулярно-генетичні дослідження» / Харківський науково-дослідний криміналістичний центр МВС України. URL: <https://ndekc.kh.ua/diialnist/vydy-doslidzhen/ekspertna-spetsialnist-9-5-molekulyarno-genetichni-doslidzhennya>.

замовлення слідчих підрозділів та громадян проводять зокрема фахівці Експертної служби МВС України¹.

Такий засіб як ДНК-аналіз та його важливість у боротьбі зі злочинністю розкриває М.В. Чорний. Автор зазначає, що ДНК-аналіз дозволяє не тільки сприяти інформації щодо осіб, які проходять у справі, але і вже на ранніх стадіях розслідування дає можливість сприяти розшуку злочинця. Призначення судової експертизи методом ДНК-аналізу є найбільш доцільним після проведення ідентифікаційних імунологічних, цитологічних та криміналістичних експертиз, коли визначена видова та групова належність об'єкту, інші ідентифікаційні ознаки. Проведення комплексу ідентифікаційних досліджень сприяє одержанню найбільш повної та достовірної інформації про об'єкт. Досліджуються будь-які біологічні сліди, які містять ДНК – кров, сперма, цибулинки волосся, кістки, рештки органів та тканин. Крім того, автором висвітлено ряд завдань, які дозволяє вирішити використання досліджуваного методу, а саме: встановлення належності біологічних слідів (кров, сперма, слина, волосся, м'язова, епітеліальна та кісткова тканини) виявлених на місці злочину конкретній особі; встановлення приналежності вилучених біологічних слідів з різних місць нерозкритих злочинів одній особі; здійснення перевірки ДНК-профілів виділених з біологічних слідів, вилучених з місця нерозкритого злочину за інформаційними базами ДНК-профілів, що формуються правоохоронними органами; диференціювати ДНК у змішаних слідах біологічного походження та встановити кількість осіб, яким належить біологічна речовина; у невстановлені підозрюваного – зберегти біологічний об'єкт для наступної ідентифікації, коли підозрюваний буде встановлений. У названих випадках дослідженню підлягають: кров, слина, сперма, волосся, кістки, зуби, нігті, піднігтьовий вміст, інші тканини, органи, або окремі частини тіла. Це можуть бути зразки біоматеріалу як

¹ Атаманчук В.М., Волошин О.Г. Деякі питання забезпечення генетичної (геномної) ідентифікації людини в Україні. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 93-97.

від живих осіб або трупів, так і сліди на речових доказах; матеріали кримінальних та цивільних справ, вивчення яких вимагає спеціальних знань у галузі молекулярної біології і генетики. М.В. Чорним наголошено на необхідності дослідження біологічних слідів людини за різними напрямками для отримання об'єктивної інформації (про джерело їх походження (конкретну людину), відповідність часу утворення біологічних слідів, часу вчинення злочину). Якщо злочинець заздалегідь приготував предмет з біологічним матеріалом, а потім підкинув його на місце злочину цей час буде відрізнятися, що потребує ретельної перевірки і співставлення з іншими доказами у провадженні¹.

До типових проблем, з якими стикаються експерти, у зв'язку з допущенням помилок слідчих, прокурорів при призначенні судової молекулярно-генетичної експертизи на стадії досудового розслідування, належать:

- Надання для експертного дослідження надмірної кількості об'єктів, зокрема: а) багатьох однотипних слідів біологічного походження (наприклад, чисельних слідів крові на одному предметі одягу), які з високим ступенем імовірності належать одній особі (потерпілому, підозрюваному), а їхня наявність ніяк не впливає на встановлення обставин, які підлягають доказуванню; б) значної кількості однотипних предметів (наприклад, коробка патронів, ящик зброї тощо), на яких відсутні сліди біологічного походження; в) великогабаритних предметів без визначення місць (ділянок) знаходження слідів біологічного походження; г) змивів, виконаних під час огляду місця події в тих місцях, де вкрай низька вірогідність знаходження ДНК підозрюваного, але можливе виявлення фонові ДНК.

- Ненадання експертові зразків для порівняльного дослідження.

- Контамінація (забруднення) слідів і зразків під час проведення слідчої (розшукової) дії, а також під час зберігання

¹ Чорний М.В. Використання генотипоскопії під час розслідування та розкриття злочинів. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.)*, Київ, 2021. С. 309-312.

й транспортування об'єктів. Процесуальні недоліки постанови про призначення судової експертизи, пов'язані із: а) ненаданням експерту дозволу на повне або часткове знищення об'єктів дослідження; б) ненаданням дозволу на використання даних, отриманих у результаті інших проведених судових експертиз.

- Некоректна постановка запитань експертові¹.

До запитань, які вирішуються судовою молекулярно-генетичною експертизою у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок є такі:

- установлення генетичних ознак (ДНК-профілю) біологічного матеріалу людини, а саме: крові, сперми, клітин, волосся з цибулиною, тканин;

- установлення походження (збігу генетичних ознак) або виключення походження сліду від конкретної особи;

- визначення чи залишені сліди на різних місцях скоєння злочинів однією особою (шляхом порівняння за регіональною та центральною базами)².

Цінність судової молекулярно-генетичної експертизи під час розслідування таємного викрадення чужого майна знайшло своє відображення не лише в працях науковців та експертів, але і під час дослідження нами кримінальних проваджень в яких була проведена вказана судова експертиза. Проаналізувавши 71 кримінальне провадження, які розглядались судами України за фактом крадіжок встановлено, що 83 % мали доказове значення у кримінальному провадженні. Такий високий показник підкреслює значущість досліджуваної судової експертизи, та прорив у галузі криміналістичних експертиз.

¹ Степанюк Р.Л., Іонова В.В. Призначення судової молекулярно-генетичної експертизи на стадії досудового розслідування: проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2020, № 3(91), С. 307-319.

² Види досліджень / Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: [https://ndekc.kh.ua/diialnist/vydy-doslidzhen/ekspertna-spetsialnist-9-5-molekulyarno-genetichni-doslidzhennya#:~:text=\(дата звернення: 15.06.2023\).](https://ndekc.kh.ua/diialnist/vydy-doslidzhen/ekspertna-spetsialnist-9-5-molekulyarno-genetichni-doslidzhennya#:~:text=(дата%20звернення%3A15.06.2023).)

Крім того, важливо підкреслити, що в судовій практиці вже зафіксовані випадки, коли судом було прийнято до уваги, що в ході розслідування крадіжки не було проведено судової молекулярно-генетичної експертизи, що стало однією із підстав винесення виправдувального вироку. Так, Миколаївський районний суд Львівської області мотивуючи прийняте рішення звернув увагу сторін, що не може визнати доказом протокол огляду місця події, оскільки вказаний протокол не містить доказів перебування на місці події обвинувачених, також судом зазначено, що через те що вилучені серветки із слідами РБК не було відправлено та не було призначено судової молекулярно-генетичної експертизи. Водночас, судом було підкреслено, що хоч під час досудового розслідування було відмовлено у призначенні судової молекулярно-генетичної експертизи слідчим суддею, проте вже під час огляду місця події було здобуто об'єкти (серветки з РБК), необхідні для призначення та проведення судової експертизи, у даному випадку слідчий і прокурор мали можливість на призначення судової експертизи. «Суд вважав, що сторона обвинувачення не мала жодних перешкод для призначення та проведення вказаної судової експертизи на досудовому розслідуванні, однак таким правом, передбаченим законом не скористалася. З наведеного суд робить висновок, що під час ретельного дослідження, наданих стороною обвинувачення доказів, прокурор у судовому засіданні виявив неповноту досудового розслідування через відсутність даної судової експертизи та за допомогою суду вирішив здобути нові докази для обвинувачення, що є неприпустимим, оскільки суд під час судового провадження зобов'язаний дотримуватись принципу неупередженості та не повинен допомагати стороні обвинувачення збирати нові докази, які не були здобуті під час досудового розслідування»¹. Ураховуючи вищевикладене вважаємо, що проведення судової молекулярно-генетичної експертизи необхідне для розслідування таємного викрадення

¹ Вирок Миколаївського районного суду Львівської області від 20.03.2023 р. у справі №443/1127/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109641617> (дата звернення: 20.06.2023).

чужого майна. Наведений приклад, дозволяє зробити висновок, що вина обвинувачених доведена не була, тому суд ухвалив виправдувальний вирок. Водночас не можна виключати імовірність причетності виправданих осіб до скоєних крадіжок.

Ще однин різновид біологічної експертизи, який вартий уваги під час розслідування таємного викрадення чужого майна – одорологічне дослідження.

Доречно наголошує В. О. Гусева, що запаховий слід людини являє собою складний комплекс запахів, що включає в себе: місцеві запахи (окремих частин тіла), індивідуальний запах (вся сума місцевих запахів), загальний запах (запах в одязі, включно з професійним запахом та побічними запахами парфумів, тютюну тощо). Таким чином, запаховий слід людини складається з її індивідуального запаху, різноманітних побутових запахів (наприклад, помешкання, виробничих та інших запахів) та запаху предметів, наявних у людини. Тому зазначений склад запахового сліду забезпечує індивідуальність¹.

Детально питання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень розкрив В. О. Яшук. Автор підкреслює, що належне процесуальне збирання запахових слідів забезпечує можливість подальшого використання результатів їх дослідження у доказуванні під час кримінального провадження. Джерела одорологічної інформації – це матеріальні об'єкти, що можуть використовуватися в розслідуванні як речові докази, наприклад, ґрунт зі слідами запаху пальної рідини з вогнища пожежі, потожирова речовина, інші виділення людини. Такі джерела досліджуються в експертних установах сучасними технічними засобами, а отримана і відображена у висновку експерта інформація використовується як доказ. Запахову інформацію з тих же джерел можна одержати, досліджуючи їх за допомогою біологічних детекторів, головним чином нюху

¹ Гусева В. О. Використання результатів одорологічного дослідження як доказів у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 68-71.

собаки, із дотриманням методики судово-одорологічного дослідження¹.

Крім того, В. О. Ящуком наголошено, що предметом вивчення криміналістичної одорології є закономірності виявлення, фіксації, вилучення, дослідження, оцінки та використання запахових слідів, а також закономірності розробки на основі пізнаних закономірностей прийомів, способів, методів, методик, технологій, інструментів, матеріалів, приладів та їх комплексів та інших засобів для роботи із запаховою інформацією².

А. М. Толкач наголошує, що об'єктами досліджень одорологічної експертизи є вилучені зразки запаху людини, які зберігаються в крові, потожирових слідах, спермі, волосі, або предметах, з якими вона мала контакт³.

Ураховуючи біологічне походження об'єктів одорологічного дослідження, а також такі його особливості як відносно недовга тривалість збереження, варто підкреслити, що погодні умови, щільний поверхневий шар запахоносія (скелястий ґрунт, металеві, пластмасові, скляні та подібні щільні предмети), затримка зі збиранням, у першу чергу консервуванням і направленням на дослідження ймовірних носіїв слідів запаху істотно знижують терміни збереження слідів індивідуального запаху людини, їх концентрацію, необхідну для ідентифікації⁴.

При призначенні судової одорологічної експертизи слідчому варто враховувати особливості об'єктів, що надаються на дослідження, адже порушення правил зберігання,

¹ Яшук В. О. Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2023. С. 121, 131.

² Там само. С. 66-67.

³ Толкач А. М. Сучасні можливості одорологічної експертизи. *Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: зб. тез XI Міжнарод. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 берез. 2021 р.) : у 2-х ч. Ч. 2. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 159-161.

⁴ Мультимедійний підручник «Криміналістика». Веб-сайт Національна академія внутрішніх справ України. URL: <https://arm.naiau.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec12.html>.

затягування з призначенням судової експертизи впливає на вилучені сліди. Сліди можуть стати непридатними для ідентифікації, що в перспективі може стати втратою доказів.

Судова одорологічна експертиза вирішує наступні питання:

1. Чи походять запахові сліди, наявні на наданих предметах (фрагментах одного предмету), від особи, що перевіряється?

2. Чи наявні на наданих предметах (або у вилучених пробах) запахові сліди людини?

3. Чи залишені вони однією або декількома особами, що перевіряються?

4. Особою якої статі залишені дані запахові сліди?

5. Чи наявні запахові сліди даної особи у вилучених слідах крові, на волоссі¹.

Досліджувані нами судові експертизи проводяться у кримінальних провадженнях за фактом таємного викрадення чужого майна, а отримані висновки визнаються судом доказами. На підтвердження сказаного варто привести, як приклад рішення прийняте Вінницьким міським судом Вінницької області, де був визнаний доказом висновок експерта Вінницького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, яким встановлено, що зразок запаху, наданий на дослідження, вилучений з крові відібраної у підозрюваного має спільне джерело походження (збігається) зі зразком запаху, вилученим під час огляду місця події крадіжки, з імовірністю 99,9995%².

Проаналізувавши 57 кримінальних проваджень, направлених на судовий розгляд після 01.01.2019 за фактом крадіжок, що були розглянуті судами України під час

¹ Одорологічна експертиза / Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: <https://www.ndekc.zhitomir.ua/odorologichna-ekpertiza> (дата звернення 17.06.2023).

² Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 01.03.2023 у справі 127/16413/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109332493> (дата звернення 16.06.2023).

досудового розслідування яких проводились одорологічні дослідження, варто підкреслити, що 87% підтверджували причетність обвинувачених до вчинення кримінальних правопорушень. Такий відсоток підкреслює ефективність вказаного дослідження піл час розслідування крадіжок. Крім того, нами акцентовано, що переважна більшість проведених одорологічних досліджень проводилась Вінницьким науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України, а саме у 33 кримінальних провадженнях. Крім того, 32 кримінальні провадження в яких проводились вказані біологічні експертизи, розглядались судами Вінницької області, що свідчить про проведене досудове розслідування на зазначеній території. Також одорологічні дослідження із проаналізованих нами 57 справ за фактом крадіжок проводились у Закарпатській області – 14 кримінальних проваджень і в Житомирській – 2 кримінальних провадження.

Враховуючи вищевикладене, необхідно наголосити, що ефективність проведення одорологічного дослідження знайшло своє відображення не лише у працях науковців, але і в практичній діяльності.

Підсумовуючи зазначене, наголошуємо, що висновки криміналістичних експертиз, які проводяться в рамках кримінальних проваджень за фактом крадіжок, займають левову частину від усіх доказів, зібраних на стадії досудового розслідування, і як показала судова практика та розкриті проблеми експертами не проведення дослідження зменшує шанси на притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за скоєння крадіжок.

3.3. Призначення інших видів судових експертиз

Під час розслідування крадіжок, окрім криміналістичних та товарознавчих судових експертиз слідчим, прокурором можуть призначатися інші різновиди судових експертиз, які вирішують питання, що виникають під час

досудового розслідування. До таких судових експертиз варто віднести судову мистецтвознавчу експертизу.

Судові мистецтвознавчі експертизи у системі судових експертиз Н.В. Карпінська визнає відносно новим класом, який перебуває на стадії свого становлення і розвитку. Підставою призначення мистецтвознавчої судової експертизи є потреба в застосуванні спеціальних знань в науці, техніці, мистецтві чи ремеслі при провадженні дізнання, на стадії досудового розслідування і під час судового розгляду. У науці судові мистецтвознавчі експертизи прийнято поділяти на судово-мистецтвознавчі експертизи та судові психолого-мистецтвознавчі експертизи. Безпосередньо судово-мистецтвознавча експертиза досліджує об'єкти з метою визначення їх історичної, наукової чи культурної цінності¹.

До числа об'єктів мистецтвознавчої експертизи належать предмети антикваріату та твори монументального та станкового живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва, пам'ятки архітектури, скульптури, дрібної пластики, музичні інструменти, нотна література; нумізматика, фалеристика, геральдика та вексилологія (герби, прапори); друкована продукція, аудіо- та відеозаписи, фотографія².

Грунтовно у своєму дослідженні розкрив сутність судової мистецтвознавчої експертизи О.О. Шульга. Автором визначено, що предметом мистецтвознавчої експертизи є фактичні дані, які мають значення для кримінального провадження, і пов'язані з встановленням культурної, історико-культурної цінності та матеріальної вартості мистецького твору, відповідності його змісту та ідейного спрямування встановленим нормам суспільної моралі. Крім того,

¹ Карпінська Н.В. Проблемні аспекти судової мистецтвознавчої експертизи. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 2. С. 124-129.

² Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

О.О. Шульга виділяє головні завдання мистецтвознавчої експертизи є:

- проведення атрибуції твору (встановлення автора твору, періоду створення роботи, її належність до певної школи тощо);
- визначення художнього рівня, історичного значення, культурної цінності та стану твору;
- встановлення автентичності об'єкта; визначення якісних змін, що відбувалися з об'єктом у процесі його використання: встановлення факту реставраційних втручань, довільних вилучень (втрат), доповнень, інших переробок, яких зазнав об'єкт;
- визначення вартості твору;
- визначення факту відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі¹.

Зважаючи на залучення експертів-мистецтвознавців під час розслідування крадіжок, варто виділити такий перелік запитань, що ставиться слідчим, дізнавачем при призначенні судової мистецтвознавчої експертизи:

- Чи є наданий на дослідження предмет оригіналом (авторською роботою), копією, виконаною від імені іншого автора, або копією, виконаною від імені автора?
- Хто є автором наданого на дослідження твору мистецтва?
- Яку вартість має твір мистецтва, що досліджується?²

Судова мистецтвознавча експертиза зустрічається не часто, проте потребує уваги у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок. Проаналізувавши судову практику, яка представлена в Єдиному реєстрі судових рішень у 148 кримінальних провадженнях за фактом крадіжок за період з 2012 року по червень 2023 року призначались судові мистецтвознавчі експертизи. У кожному провадженні після

¹ Шульга О.О. Судово-мистецтвознавча експертиза у кримінальному судочинстві України : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2020. С. 59.

² Мистецтвознавча експертиза / Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL:<https://kndise.gov.ua/mystecztvoznavcha/> (дата звернення: 23.06.2023).

проведеного дослідження, експертом встановлювався факт приналежності досліджуваного предмету до історичної, художньої, культурної, музейної цінності, приналежність до антикваріату, вартість на момент викрадення. В переважній більшості на дослідження направлялися ікони, церковні книги, медалі, монети, ордена, марки, скульптури, що стали предметом посягання. Також досліджувались ювелірні вироби, годинники, рушниці, шаблі, швейні машинки тощо, що визнаються антикваріатом. Разом з тим, варто наголосити, що відповідно до п. 7 «Методики мистецтвознавчої експертизи (загальна частина)», схваленої науковою радою Експертної служби МВС України, протокол від 14.12.2018 № 58, «дослідження здійснюється тільки в разі наявності об'єкта або надання безперешкодного доступу до об'єкта»¹; ². Постає питання стосовно встановлення характеристик і вартості викраденого майна, яке імовірно може мати художню, культурну, історичну цінність, якщо в ході досудового розслідування встановити місцезнаходження та долучити до матеріалів кримінального провадження не виявилось можливим.

Як і об'єкти мистецтва, які можуть стати предметами крадіжок, що підтверджує необхідність у призначені судових мистецтвознавчих експертиз, в процесі розслідування досліджуваних нами кримінальних правопорушень схожу позицію займає проведення судової гемологічної експертизи.

В юридичній літературі підкреслено, що вперше термін «гемологічна експертиза» було розкрито ще у 1997 р. як сукупність операцій з діагностики (ідентифікації), оцінки якості і вартості та визначення інших характеристик гемологічних об'єктів, у Положенні про акредитацію експертів-гемологів

¹ Вирок Чернобайвського районного суду Черкаської області від 26.06.2020 р. у справі 709/354/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90067521> (дата звернення: 23.06.2023).

² Вирок Кам'янського районного суду Черкаської області від 18.08.2020 р. у справі № 696/1342/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91109058> (дата звернення: 23.06.2023).

дорогоцінного, напівдорогоцінного та декоративного каміння (додаток № 9 до наказу Міністерства фінансів України від 29.01.1997 р. № 19). В той же час приписи, пов'язані з судовою гемологічною експертизою почали з'являтися нещодавно. В системі Експертної служби МВС такий вид судової експертизи (дослідження дорогоцінного, напівдорогоцінного та декоративного каміння) вперше введено згідно з наказом МВС від 22.11.2016 р. № 1229, а в системі судової експертизи Міністерства юстиції – наказом від 10.01.2019 р. № 83/5¹.

Сутність судової гемологічної експертизи доречно розкрито О.С. Оболенцевою-Красивською. Авторкою підкреслено, що інструментальна діагностика, яка застосовується під час проведення зазначеної судової експертизи, дозволяє визначити індивідуальні характеристики каменів, діагностувати камені або мінерали, встановити, чи є наданий камінь дорогоцінним або декоративним, розпізнати імітацію і підробку, визначити якісні характеристики каміння, питання фальсифікації та облагородження дорогоцінного каміння².

Орієнтовний перелік вирішуваних питань, які можна поставити на вирішення експерта під час призначення судової гемологічної експертизи в рамках кримінальних проваджень за фактом крадіжок, становлять такі:

Чи є каміння, зразки якого надано для дослідження, дорогоцінним, декоративним, природним, синтетичним чи імітацією? Якщо так, - яким саме?

Яка вартість каміння, наданого для дослідження?³.

¹ Кірін Р.С., Баранов П. М. Хронологія джерел права гемологічної експертизи. *Теорія та практика судової експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвідом. конф. (27 листопада 2019 року). Київ. 2019. С. 179-183.

² Оболенцева-Красивська О. С. Судова гемологічна експертиза: генеза та сучасний стан. *Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності*. Харків, 2020. С. 48-50.

³ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

У сучасних ювелірних виробках особливої уваги експерти приділяють саме встановленню факту облагороджування дорогоцінних каменів. Об'єктами досліджуваної судової експертизи є: діаманти (алмази ограновані, алмази у сировині), дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення (перли, бурштин) у сировині, виробках і колекційних зразках, їх штучні замінники та імітації. Експерткою наголошено, кількість виконаних експертних досліджень невинно зростає¹.

Крім того, експерткою І.О. Руденькою, підкреслено особливості комплексної судової гемологічно-товарознавчої експертизи, оскільки експерт-товарознавець не завжди має знання тонкощів судової гемологічної експертизи і, навпаки, експерт-гемолог часто не знає методику визначення ринкової чи іншої вартості дорогоцінного каміння або ювелірного виробу. Цей факт і зумовив необхідність проведення дослідження дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння та дорогоцінних металів зі вставками з каміння в межах комплексної судової гемологічно-товарознавчої експертизи². І.О. Руденькою представлені кваліфікаційні вимоги до підготовки судових експертів-гемологів для проведення судової гемологічно-товарознавчої експертизи (наявність: вищої гемологічної освіти; атестації в Державному гемологічному центрі України за відповідними спеціальностями³.

Проаналізувавши судову практику розгляду кримінальних проваджень за фактом крадіжок у ході досудового розслідування слідчими, дізнавачами призначаються судові гемологічні експертизи з яких 15 % комплексні судові гемологічно-товарознавчі експертизи. Крім

¹ Оболенцева-Красивська О. С. Судова гемологічна експертиза: генеза та сучасний стан. *Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності*. Харків, 2020. С. 48-50.

² Руденька І.О. Особливості призначення та провадження комплексної судової гемологічно-товарознавчої експертизи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 281-286.

³ Там само.

того, варто підкреслити випадки, коли відсутність проведеного в ході досудового розслідування гемологічного дослідження впливало на підтвердження вартості викраденого майна. Підтверджуючи зазначене вище варто навести рішення Ленінського районного суду м. Кіровограда, яким було прийнято до уваги неможливість визначити вартість ювелірних виробів, що були оснащені дорогоцінним камінням, оскільки не представлено висновок судової гемологічної експертизи дорогоцінних каменів¹. Схоже твердження під час ухвалення рішення прийняв до уваги Городнянський районний суд Чернігівської області, підкресливши, що визначення ювелірних виробів (каблучки з каменем рожевого кольору), які містять вставки з каміння не проводиться, оскільки зазначене питання відноситься до компетенції спеціаліста, який має право на проведення гемологічних досліджень². У наведених вище кримінальних провадженнях, не призначення судової гемологічної експертизи слідчим вплинуло на оцінку предметів крадіжок, що унеможливило процес доказування.

Отже, необхідно зазначити, що судова гемологічна експертиза розвивається і має значення у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, оскільки ювелірні вироби часто стають предметами посягання, крім того велика вірогідність, що серед викрадених прикрас наявні вироби оснащені камінням.

На наш погляд аналізуючи спеціальні знання, які використовуються експертами під час розслідування крадіжок, як і під час розслідування будь-якого правопорушення, не оминати увагою судові експертизи, які проводяться для встановлення стану підозрюваного. Однією з таких судових

¹ Вирок Здолбунівського районного суду Рівненської області 17.11.2017 р. у справі № 562/3716/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70436530> (дата звернення: 26.06.2023).

² Вирок Городнянського районного суд Чернігівської області 27.01.2017 р. у справі № 749/1090/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/64340607> (дата звернення: 26.06.2023).

експертиз, що може призначатись слідчим, дізнавачем в ході досудового розслідування є судова психіатрична експертиза.

Відповідно до ч. 1 ст. 509 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані залучити експерта (експертів) для проведення судової психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними. Такими обставинами, зокрема, є: 1) наявність згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання; 2) поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння або після нього була або є неадекватною (затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо)¹.

Крім того, ч. 3 ст. 242 КПК України передбачено, що примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду². У цих статтях законодавцем наголошено на конституційних правах людини, які не можуть порушуватись без ґрунтовних на те підстав.

Разом з тим, згідно з ч. 6 ст. 101 КПК України експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення³. Таким чином питання осудності

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

² Там само.

³ Там само.

підозрюваного, обвинуваченого не може бути поставлене на вирішення експерта.

Повно розкриває окремі питання призначення та проведення судової психіатричної експертизи Н.М. Сенченко. Авторка наголошує, що за законодавством України кожна людина вважається осудною, якщо не доведене інше. У разі виникнення сумнівів у психічній повноцінності особи слідчий, прокурор зобов'язані залучити експерта з метою призначення судово-психіатричної експертизи. Проведення судово-психіатричної експертизи передбачає втручання у особисте життя людини, розголошення про стан її психічного здоров'я. Проте така слідча дія є обов'язковою у кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного характеру та є гарантією захисту підозрюваного (обвинуваченого), якщо процесуальний стан особи не визначений¹.

Головною метою такої судової експертизи є визначення психічного стану особи, що на далі може вплинути на визнання її неосудною та звільнення особи, яка вчиняла суспільно небезпечне діяння, від відбування покарання. Експертне дослідження проводить лікар – судово-психіатричний експерт. Предметом судово-психіатричної експертизи є визначення психічного стану особи у конкретний проміжок часу щодо певних обставин. Об'єктами такої судової експертизи у кримінальному провадженні можуть бути підозрювані, обвинувачені, потерпілі, щодо яких виникли сумніви у їх психічній повноцінності. Також об'єктами дослідження судово-психіатричного експерта є матеріали кримінального провадження, медична документація, а також інші документи та інформація стосовно психічного стану особи, якій призначена експертиза². Погоджуючись з авторкою варто додати, що судова психіатрична експертиза може проводитись у кримінальних провадженнях, де наявні підстави для цього відповідно до чинного законодавства, зокрема у разі наявності

¹ Сенченко Н.М. Щодо окремих питань призначення та проведення судово-психіатричної експертизи у кримінальних провадженнях. *Право і суспільство*. 2017. №5 частина 2. С. 249-253.

² Там само.

медичних довідок в яких зазначено перебування на обліку підозрюваного у психіатричних диспансерах, лікарнях, або, коли поведінка підозрюваного неадекватна чи підозрюваний наголошує на психічній хворобі, хоча на обліках не перебуває.

Крім того Н.М. Сенченко зауважує, що при судово-психіатричній експертизі у переважній більшості випадків мова йде про визначення психіатричного стану особи на момент скоєння кримінального правопорушення. Осудність відображає ту міру вимоги щодо психіки людини, яка дозволяє притягти її до кримінальної відповідальності у випадку порушення кримінально-правової заборони¹.

На вирішення експерту при призначенні судової психіатричної експертизи слід ставити такі запитання:

—Чи страждала особа (ПБ, дата народження) у період часу, що відноситься до інкримінованого йому діяння (діянь) на будь-який психічний розлад?

—Чи могла особа (ПБ, дата народження) у період часу, що відноситься до інкримінованого йому діяння (діянь), за своїм психічним станом усвідомлювати свої дії або керувати ними?

—Чи могла особа (ПБ, дата народження) у період часу, що відноситься до інкримінованого йому діяння (діянь), за своїм психічним станом повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними?

—Чи страждає особа (ПБ, дата народження) у даний час на будь-який психічний розлад?

—Чи здатна особа (ПБ, дата народження) у даний час за своїм психічним станом усвідомлювати свої дії або керувати ними?

—Чи потребує особа (ПБ, дата народження) застосування до нього примусових заходів медичного характеру?

¹ Сенченко Н. М. Поняття та передумови обов'язковості проведення судово-психіатричної експертизи. *Юридична Україна*. 2011. № 12 (108). С. 102-108.

—Чи здатна особа (ПБ, дата народження) за своїм психічним станом брати участь в проведенні з ним процесуальних дій¹?

Окрім правильно сформульованих запитань, які відображаються в постанові про призначення судової психіатричної експертизи, до установи де буде проводитися дослідження, необхідно надати матеріали кримінального провадження, в яких повинні міститися данні, що характеризують особу підозрюваного (документи, що засвідчують особу, відомості про перебування на обліках в психоневрологічних, наркологічних диспансерах тощо. Якщо особа військово зобов'язана, то в матеріалах повинна знаходитись відповідна довідка з територіального центру комплектування та соціальної політики.

Керівник експертної установи розглядає отримані матеріали та у разі, якщо вони оформлені з порушеннями, що виключають можливість організації проведення судової психіатричної експертизи, в одноденний строк у письмовій формі повідомляє про це орган (особу), який (яка) призначив(ла) судову психіатричну експертизу (залучив(ла) експерта), та повертає матеріали, надані для проведення судової психіатричної експертизи, для прийняття подальших процесуальних рішень².

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, за необхідності, може бути призначена амбулаторна психіатрична експертиза та стаціонарна психіатрична експертиза.

Таким чином, проведена судова психіатрична експертиза (за перелічених підстав вище) вирішує питання про

¹ Види судово-психіатричних експертиз / ДУ «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків Міністерства охорони здоров'я України». URL: <https://cmhmda.org.ua/home/news/sudovo-ekspertna-diyalnist-du-ipcpemh-moz-ukrayiny/sudovo-psyhiatrychna-ekspertyza/vydy-sudovo-psyhiatrychnyh-ekspertyz-i-pytannya-shho-vyryshuyutsya-du-ipcpemh-moz-ukrayiny/> (дата звернення: 01.07.2023).

² Порядок проведення судово-психіатричної експертизи: затв. Наказом МОЗ України від 08.05.2018 №865 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text>.

психічний стан людини, що на пряму впливає на визнання судом під час розгляду кримінального правопорушення осудності, чи неосудності обвинуваченого.

Окрім визначених нами судових експертиз, можуть призначатися інші судові експертизи, які мають значення для встановлення істини під час розслідування крадіжок.

ВИСНОВКИ

Метою цієї роботи є визначення та виокремлення теоретичних аспектів і практичних засад використання спеціальних знань, з метою впровадження їх у процес розслідування кримінальних правопорушень, зокрема щодо таємного викрадення чужого майна.

На підставі вивчення наукових праць в галузі кримінального права та криміналістики визначено, що під поняттям «крадіжка» слід розуміти таємне викрадення чужого майна, головною ознакою якої є таємний спосіб учинення кримінального правопорушення та багатоваріативність способів учинення зазначеного кримінального правопорушення. Запропоновано виокремлювати такі різновиди крадіжок:

За формою власності:

- Крадіжки об'єктів державної власності;
- крадіжки об'єктів комунального господарства;
- крадіжки об'єктів приватної власності.

За об'єктами з якими скоюється крадіжка:

- крадіжки, поєднані з проникненням до житла, іншого сховища;
- кишенькові крадіжки;
- крадіжки з автомобілів;
- крадіжки з банківських рахунків, карток, банкоматів;
- крадіжки вантажів на транспорті;
- крадіжки особистого майна осіб на вокзалах, з потягів тощо;
- крадіжки майна з підприємств, установ, організацій.

За просторовою територією учинення:

- крадіжки, вчинені у містах та селищах міського типу;
- крадіжки, скоєні в сільській місцевості;
- крадіжки, учинені за межами населених пунктів;
- крадіжки, скоєні у громадських місцях.

Сформульовано, що спеціальні знання, які використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна – це знання в певних галузях, крім права, отримані за результатами засвоєння теоретичного матеріалу та закріплені під час здійснення практичної діяльності, з використанням яких здійснюється допомога сторонам кримінального провадження та суду у вирішенні завдань кримінального провадження.

Визначено, що форми використання спеціальних знань – це спосіб реалізації таких знань з певних галузей, що застосовуються обізнаною особою під час кримінальної процесуальної діяльності. З'ясовано, що типовими формами використання спеціальних знань, які реалізуються під час розслідування крадіжок, є:

- залучення спеціалістів до участі у слідчих (розшукових) діях та негласних слідчих (розшукових) діях;
- залучення експерта до проведення судових експертиз;
- консультативно-довідкова допомога спеціаліста;
- проведення перевірки контролюючими органами (ревізія);
- попередні дослідження;
- перевірки за криміналістичними обліками.

Установлено, що загальні засади кримінального процесу є базисними щодо порядку використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок. Визначено чинники, що негативним чином позначаються на реалізації організаційних засад, що врегульовують порядок призначення судової експертизи у кримінальних провадженнях. Серед яких: формулювання неточних, двозначних запитань; типове формулювання запитань без урахування специфіки конкретного експертного завдання; ненадання дозволу на руйнування об'єкту під час дослідження тощо.

З'ясовано, що до проведення С(Р)Д та НС(Р)Д під час розслідування таємного викрадення чужого майна, залучаються, як спеціалісти-криміналісти, так і фахівці, діяльність яких не пов'язана з криміналістикою. З'ясовано, що спеціалістів-криміналістів залучають із числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції.

Виокремлено типові засоби криміналістичної техніки, що використовуються спеціалістами, а саме: засоби фіксації, засоби виявлення невидимих і маловидимих слідів та інших об'єктів, засоби закріплення (копіювання) та вилучення слідів, засоби освітлення, пошукові засоби, оптичні засоби, вимірювальна техніка, додаткові допоміжні засоби, технічні комплекси електронно-обчислювальної техніки. Закцентовано на можливості залучення пересувної лабораторії Експертної служби МВС України під час розслідування крадіжок грошових коштів з відділень банків, банкоматів, що були вчинені шляхом вибуху.

Визначено, що змістовність слідів папілярних візерунків полягає в їх одорологічній, біологічній (на рівні генної) природі. Обґрунтовано необхідність проведення попереднього дослідження спеціалістами виявлених слідів рук і визначено, що стадіями дослідження, є: встановлення придатності слідів рук для ідентифікації особи; ідентифікація особи за слідами рук; визначення будови кисті руки особи, що залишила сліди рук; встановлення за слідами рук професійних ознак.

Визначено види допомоги, які надає спеціаліст під час проведення допиту, серед яких: встановлення психологічного зв'язку з допитуваним, обрання тактики допиту; формування базових знань у слідчого щодо ключових понять і термінів, які стосуються предмету допиту; визначення переліку обставин, які треба з'ясувати; з'ясування організаційно-правових, нормативних, фінансово-господарських документів, визначення правильної послідовності їх пред'явлення різним категоріям допитуваних осіб.

Обґрунтовано потребу обов'язкового фіксування за допомогою звуко- відеозаписувальних технічних засобів проведення обшуку. Визначено функції, реалізацію яких покладено на спеціалістів під час огляду паперових і електронних документів. Розкрито складнощі, які виникають під час залучення спеціалістів до НС(Р)Д, основною серед яких є: відсутність у таких спеціалістів допуску до державної таємниці.

Установлено основні аспекти надання консультаційно-довідкової допомоги та визначено рекомендації, що сприяють

підвищенню їх ефективності, серед яких: консультація спеціаліста під час проведення С(Р)Д; довідкова допомога спеціаліста. Визначено питання, які можна вирішити шляхом отримання консультації спеціаліста, серед яких: необхідність призначення судової експертизи (комплексної експертизи) визначення класу, роду та виду судової експертизи; правильність формулювання питань для призначення судової експертизи; визначення повного переліку документів, які необхідно надати експерту; роз'яснення особливостей вилучення, пакування, транспортування і зберігання виявлених об'єктів та слідів злочину. З'ясовано напрями діяльності спеціаліста при визначенні об'єктів техніко-криміналістичної експертизи, об'єктами якої можуть бути документи. Установлено важливість отримання консультацій спеціаліста у галузі комп'ютерних технологій для встановлення особливостей побудови комп'ютерної програми, її роботи, місцезнаходження інформації, способів її вилучення із пам'яті комп'ютера, проведення певних операцій за допомогою комп'ютера.

Розкрито особливості консультаційно-довідкової діяльності спеціаліста-поліграфолога у рамках досудового розслідування, зокрема таємного викрадення чужого майна, серед яких: кваліфікаційні вимоги до поліграфолога (вища освіта, доброчесність, практичний досвід). Установлено напрями використання результатів дослідження, проведеного спеціалістами-поліграфологами під час розслідування крадіжок, зокрема у разі визначеного переліку осіб, які підозрюються у крадіжці (крадіжки, вчинені співробітниками магазинів, сховищ, складів та ін.).

Досліджено таку форму спеціальних знань, що використовується під час розслідування крадіжок як проведення перевірок (ревізії). Установлено, що позапланова виїзна ревізія може здійснюватися лише на підставі рішення суду. Висвітлено проблеми з якими стикаються органи досудового розслідування у разі необхідності проведення позапланових перевірок, основною з яких є нерегламентована процедура розгляду слідчим суддею таких клопотань чинним кримінальним процесуальним законодавством.

Визначено необхідність впровадження «протоколу Берклі», який зараз переважно використовується органами досудового розслідування для фіксації злочинів, учинених під час війни. Розкрито можливості його використання під час розслідування крадіжок та запропоновано впровадити вказаний протокол у практичну діяльність з метою фіксації виявленої інформації в мережі Інтернет, яка має значення для доказування.

Констатовано обов'язковість призначення судової товарознавчої експертизи у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, з метою встановлення матеріальної цінності предмету викрадення. Визначено типові завдання, що виносяться на вирішення експерта-товарознавця, а саме: визначення на момент дослідження якості, ринкової вартості, класифікації товару, відповідності продукції та фактичних характеристик якості і вартості, ознак підроблення тощо.

Визначено типові об'єкти судово-товарознавчої експертизи, серед яких: продукція, товари, маркування, зразки товарів, документами, що відображають стан товару, процеси (приймання, бракування, продажі тощо). Сформульовано підстави залучення до проведення судової товарознавчої експертизи атестованого експерта, який не є працівником державних експертних установ. На підставі аналізу судової практики розгляду кримінальних правопорушень за фактом крадіжок, де судова товарознавча експертиза проводилась вищевказаними експертами-товарознавцями, констатовано, що питання компенсації процесуальних витрат на залучення вказаних експертів потребує урегулювання чинним законодавством України, на підставі чого запропоновано внести зміни до відповідних нормативно-правових актів.

Визначено типові криміналістичні експертизи, які призначаються у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, зокрема: трасологічна; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; фототехнічна, портретна; вибухотехнічна; біологічна. Установлено, що трасологічна експертиза досліджує сліди-відображення взаємодії одного об'єкту з іншим. Виділено підвиди трасологічної експертизи: експертизу слідів рук людини; експертизу слідів ніг людини, її

взуття, шкарпеток, панчіх; експертизу слідів рукавичок, одягу людини, слідів пошкоджень на об'єктах, слідів нашарувань на об'єктах; експертизу слідів ніг (лап) тварини; експертизу знарядь, агрегатів, інструментів, холодної зброї і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами, експертизу слідів знаряддя та інструментів; експертизу слідів транспортних засобів; експертизу замикальних та контрольних засобів; експертизу слідів поділу цілого на частини; експертизу рельєфних знаків на металі, пластмасі та інших матеріалах; експертизу вузлів та петель.

Установлено, що основними завданнями експертизи слідів ніг людини та взуття, є: ідентифікація людини за слідами взуття, установлення особливостей пересування людини, розміру взуття, зросту людини тощо. Досліджено та визначено специфіку експертизи замикальних і запобіжних (контрольних) пристроїв (засобів), об'єктами якої є: замки та інші замикальні пристрої, пломби, контрольні пристрої (засоби).

Визначено, що завданнями цієї судової експертизи є: встановлення факту і способу відмикання (злому) пристрою, видів предметів, що були використані для цього, ідентифікація цих предметів, а для пломб, крім того, ідентифікація пломбувальних лещат, факту переклеювання паперових контрольних засобів.

З'ясовано, що експерт може не вирішити питання «чи був відімкнений замок (замикаючий механізм) сторонніми предметами (відмичками, підібраними або підробленими ключами)?», оскільки особливості слідів дії стороннього предмету не дозволяють віднести їх до категорії таких, що були спрямовані на відмикання замка. Досліджено специфіку експертизи слідів злому, інструментів, виробів масового виробництва, яка призначається під час розслідування крадіжок. Визначено, що завданнями зазначеної судової експертизи є: встановлення конкретного екземпляра або виду (характерних особливостей) знаряддя, інструмента, агрегату за слідами його дії; установлення механізму (способу) злому (іншої дії), напрямку, в якому проводився злом перешкоди (з

внутрішнього або зовнішнього боку), типу (виду) виробу, що залишив слід, способу його виготовлення тощо.

Розкрито особливості призначення дактилоскопічної експертизи під час розслідування крадіжок, зокрема: визначено завдання (ідентифікація особи за слідами її рук, які залишені на місці події; визначення механізму слідоутворення, особливостями будови руки, яка залишила слід; визначення давності утворення слідів рук на об'єктах в умовах навколишнього середовища); об'єкти (сліди пальців, долонь); спеціальні методи виявлення слідів (оброблення об'єктів дослідження немагнітними дактилоскопічними порошками «Сажа» та «Окис цинку», спеціальний фізико-хімічний метод обкурювання парами чотириокису рутенію); перелік питань, які виносяться на вирішення експерту-трасологу. Визначено можливості дослідження слідів рук після проведення дактилоскопічної експертизи в рамках судової молекулярно-генетичної експертизи.

На підставі слідчої та судової практики визначено необхідність проведення експертизи зброї та слідів і обставин її використання під час розслідування таємного викрадення чужого майна, якщо предметом злочинного посягання стали пневматичні гвинтівки, гладкоствольні мисливські рушніці та патрони до них. Охарактеризовано ефективність призначення судової фототехнічної експертизи під час розслідування крадіжок, об'єктами якої є кадри матеріалів відеозаписів з камер спостереження, відеореєстраторів та камер мобільних телефонів тощо, досліджуючи які, може бути встановлено обставини вчинення кримінального правопорушення, зокрема крадіжок, які неможливо встановити без застосування спеціальних знань.

З'ясовано, що у разі проведення портретної експертизи в рамках розслідування крадіжок можливо ідентифікувати особу за ознаками зовнішності на відеозаписах, на яких зафіксовано протиправну діяльність таких осіб. Визначено підстави призначення судової вибухотехнічної експертизи під час розслідування крадіжок грошових коштів з банкоматів, зокрема у разі застосування спеціальної речовини для підриву захисної панелі банкомату.

Охарактеризовано можливості біологічної експертизи, зокрема молекулярно-генетичних досліджень та одорологічних досліджень під час розслідування крадіжок. Розкрито проблеми, з якими стикаються експерти, у зв'язку з допущенням помилок слідчих, прокурорів при призначенні судової молекулярно-генетичної експертизи, серед яких: надання для експертного дослідження надмірної кількості об'єктів; ненадання експертові зразків для порівняльного дослідження; зміщення (забруднення) слідів і зразків під час проведення С(Р)Д, зберігання, транспортування об'єктів; некоректна постановка запитань експертові.

На підставі аналізу судової практики визначено, що у разі виявлення та вилучення слідів біологічного походження під час розслідування таємного викрадення чужого майна ефективним рішенням є призначення судової молекулярно-генетичної експертизи. Досліджено такий різновид біологічної експертизи як одорологічне дослідження. Визначено об'єкти цього дослідження, якими є: зразки запаху людини, які зберігаються в крові, потожирових слідах, спермі, волосі, або предметах, з якими вона мала контакт. З'ясовано, що у 87 % з 57 проаналізованих кримінальних проваджень за фактом крадіжок у яких призначалась вказана судова експертиза була встановлена причетність винної особи.

Розкрито значення судової мистецтвознавчої експертизи у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок, зокрема, з'ясовано, що метою і завданням призначення такої судової експертизи є визначення історичної, наукової чи культурної цінності досліджуваних об'єктів, їх стану, автентичності, вартості.

Встановлено, що у разі викрадення імовірно дорогоцінних каменів у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок варто призначити судову гемологічну експертизу, оскільки товарознавцями та гемологами під час дослідження застосовуються різні методики. Обґрунтовано, що метою і завданням вказаного дослідження в рамках кримінальних проваджень за фактом крадіжок є з'ясування індивідуальних характеристик каменів, дорогоцінності, факту імітації, підробки, фальсифікації тощо. Визначено, що у 15%

кримінальних проваджень замість судової гемологічної експертизи призначаються комплексні судові гемологічно-товарознавчі експертизи, що пов'язано з особливостями досліджуваних предметів.

Окреслено обставини за яких обов'язково призначають судову психіатричну експертизу, а саме: наявність згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання; неадекватна поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння або після нього (затямарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо).

Визначено, що метою судової психіатричної експертизи є визначення психічного стану особи, предметом є визначення психічного стану особи у конкретний проміжок часу щодо певних обставин. Установлено, що об'єктами можуть бути підозрювані, обвинувачені, потерпілі щодо яких виникли сумніви у їх психічній повноцінності. Одночасно встановлено, що питання осудності підозрюваного, обвинуваченого не може бути поставлене на вирішення експерта-психіатра. Обґрунтовано, що під час призначення судової психіатричної експертизи (амбулаторної чи стаціонарної), експерту обов'язково необхідно надати матеріали кримінального провадження.

ПІСЛЯМОВА

За результатами наукових досліджень та положень чинного законодавства обґрунтовано низку теоретичних питань і наведено вирішення практичних проблем, що виникають під час використання спеціальних знань у процесі розслідування таємного викрадення чужого майна. Сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації, які можуть використовуватися під час побудови криміналістичних методик розслідування крадіжок, а також спрямовані на вдосконалення практичної діяльності дізнавачів і слідчих щодо різноманітних аспектів використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень цього виду.

Проаналізовано поняття таємного викрадення чужого майна з урахуванням визначень, сформульованих у теорії кримінально-правової доктрини та сучасної криміналістичної доктрини, та піддію аналізу класифікації крадіжок, розроблені вченими, за різними критеріями. Запропоновано класифікувати крадіжки за такими критеріями як форма власності, предмет злочинного посягання, спосіб і місце вчинення крадіжок.

Визначено та піддано аналізу позиції провідних науковців щодо виокремлення форм, у яких використовуються спеціальні знання. Констатовано, що під час розслідування крадіжок застосовуються такі форми використання спеціальних знань як: залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій; залучення експерта до проведення судових експертиз; довідково-консультаційна форма використання спеціальних знань; проведення перевірок (ревізії).

З'ясовано, що правові засади використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок втілені у положеннях чинного законодавства України, а організаційні засади

реалізовані взаємодією сторін кримінального процесу та обізнаних осіб.

Розкрито особливості залучення інспекторів-криміналістів під час огляду місця події у рамках кримінальних проваджень за фактом крадіжок. Визначені засоби, що належать до криміналістичної техніки, яка застосовується спеціалістами у слідчих (розшукових) діях.

Сформульовано обставини правопорушення, встановленню яких може сприяти спеціаліст, залучений до участі в допиті. З'ясовано вид і специфіку участі спеціалістів у проведенні обшуків, а також встановлено, яку допомогу під час обшуку можуть надати спеціалісти щодо паперових і електронних документів у разі їх огляду. Розкрито труднощі, які виникають у слідчого при залученні спеціалістів до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Визначено підстави залучення психологів, педагогів, перекладачів під час розслідування таємного викрадення чужого майна.

З'ясовано особливості консультативно-довідкової допомоги, яка надається спеціалістами різних галузей у кримінальних провадженнях за фактом крадіжок. Установлено, що за формою консультація може бути усна і письмова, охарактеризовано кожну з них.

З'ясовано особливості використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок, зокрема, у формі проведення перевірок (ревізій); участь спеціаліста під час складання «протоколу Берклі». Розкрито особливості огляду комп'ютерних даних під час розслідування злочинів досліджуваного виду, наголошено на необхідності їх проведення.

Сформульовано поняття судової товарознавчої експертизи, визначено її іманентні ознаки, особливості призначення. Розкрито особливості залучення атестованого експерта-товарознавця до проведення судової експертизи, який не є працівником державної спеціалізованої установи. Визначено необхідність врегулювання питання компенсації процесуальних витрат на проведення судової товарознавчої експертизи, якщо дослідження проводив експерт, який не є працівником державної спеціалізованої установи.

З'ясовано важливість призначення деяких різновидів криміналістичних експертиз під час розслідування таємного викрадення чужого майна.

Охарактеризовано об'єкти, завдання та підстави призначення судової мистецтвознавчої експертизи. Визначено поняття, об'єкти, завдання та предмет судової гемологічної експертизи. Встановлено підстави призначення, предмет, об'єкти та завдання судової психіатричної експертизи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Berkeley Law: Допомога Україні. URL: <https://www.law.berkeley.edu/spotlight/human-rights-center-war-crimes-investigation-ukraine-translation/> (дата звернення 01.03.2023).
2. Berkeley Law: Юридичний центр Берклі створює перший глобальний протокол щодо виокристання соціалних мереж як доказів військових злочинів. URL: <https://www.law.berkeley.edu/article/human-rights-center-berkeley-protocol-social-media-evidence-war-crimes-nuremberg/> (дата звернення 01.03.2023).
3. Амеліна А.С. Поняття та форми використання спеціальних знань. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу*: мат. міжн. наук.- практ. конф. (м. Київ, 5.11.2019 р.) Київ : КНДІСЕ Мініюста України, 2019. С.20-13.
4. Атаманчук В. М. Термінологія криміналістичних експертиз: сучасні проблеми вивчення та практичного використання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 16 с.
5. Атаманчук В.М., Волошин О.Г. Деякі питання забезпечення генетичної (геномної) ідентифікації людини в Україні. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 93-97.
6. Байгуш В.В. Вплив навколишнього середовища на збереження потожирових слідів рук. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 97-99.
7. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. ЦЕД НБУ. Знання : Київ, 2011. 502 с.
8. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
9. Березняк В. С. Основні напрямки використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері нерухомості. *Юридична наука*. 2020. № 6(108). С. 187-193.

10. Белік Л.С. До питання тактичних засад взаємодії слідчого, слідчого судді з експертом у кримінальному провадженні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. Том 27. С.22- 29.

11. Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. 152 с.

12. Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2018. 22 с.

13. Боднар А.В. Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна : дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.09. Київ, 2019. 205 с.

14. Боднар А.В. Форми використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх*. 2017. № 3(104). С. 46 - 56.

15. Бондар В.С. Проблеми теорії практики використання спеціальних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 23 с.

16. Бондар В.С., Кривонос М.В. Використання спеціальних знань під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Діденка*. 2016. №3 С. 210-223.

17. Венчагова В. М. Інновації в дактилоскопічній експертизі: досвід зарубіжних країн та України. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 126-128.

18. Види досліджень / Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: [https://ndekc.kh.ua/diialnist/vydy-doslidzen/ekspertna-spetsialnist-9-5-molekulyarno-genetichni-doslidzhennya#:~:text=\(дата звернення: 15.06.2023\).](https://ndekc.kh.ua/diialnist/vydy-doslidzen/ekspertna-spetsialnist-9-5-molekulyarno-genetichni-doslidzhennya#:~:text=(дата звернення: 15.06.2023).)

19. Види судово-психіатричних експертиз / ДУ «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків Міністерства охорони здоров'я України». URL: <https://cmhmda.org.ua/home/news/sudovo-ekspertna-diyalnist-du-ipcpehm-moz-ukrayiny/sudovo-psyhiatrychna-ekspertyza/vydy-sudovo->

psyhiatrychnyh-ekspertyz-i-pytannya-shho-vyrishuyutsya-du-ipcremh-moz-ukrayiny/ (дата звернення: 01.07.2023).

20. Вирок Болексівського міського суду Івано-Франківської області від 01.06.2022 р. у справі 339/108/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104559451> (дата звернення: 17.06.2023).

21. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 01.03.2023 у справі 127/16413/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109332493> (дата звернення 16.06.2023).

22. Вирок Городнянського районного суду Чернігівської області 27.01.2017 р. у справі № 749/1090/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/64340607> (дата звернення: 26.06.2023).

23. Вирок Гошанського районного суд Рівненської області від 07.05.2019 р. у справі // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81581301> (дата звернення: 13.03.2023).

24. Вирок Допропільського міськрайонного суду Донецької області від 16.07.2021 р. у справі 227/735/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98374344> (дата звернення: 13.03.2023).

25. Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 21.12.2022 р. у справі 229/5231/21// Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107964924> (дата звернення: 13.03.2023).

26. Вирок Дубровицького районного суду Рівненської області від 06.11.2014 р. у справі 560/1767/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41247143> (дата звернення 01.03.2023)

27. Вирок Здолбунівського районного суду Рівненської області 17.11.2017 р. у справі № 562/3716/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/70436530> (дата звернення: 26.06.2023).

28. Вирок Кам'янського районного суду Черкаської області від 18.08.2020 р. у справі № 696/1342/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91109058> (дата звернення: 23.06.2023).

29. Вирок Катеринопільського районного суду Черкаської області від 30.08.2014 р., у справі № 698/684/13-к// Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39950965> (дата звернення 28.02.2022).

30. Вирок Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 12.03.2019 р. у справі 133/3047/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80397618> (дата звернення 01.03.2023)

31. Вирок Кролевецького районного суду Сумської області від 11.04.2012 р., у справі № 1-38/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/23747427> (дата звернення 28.02.2022).

32. Вирок Локачівського районного суду Волинської області від 23.09.2019 р. у справі 335/7212/19// Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84471980> (дата звернення 15.05.2021).

33. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 10.12.2019 у справі № 161/9110/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86250671> (дата звернення: 15.05.2022).

34. Вирок Миколаївського районного суду Львівської області від 20.03.2023 р. у справі №443/1127/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109641617> (дата звернення: 20.06.2023).

35. Вирок Немирівського районного суду Вінницької області від 05.11.2019 р. у справі 140/1813/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85717366> (дата звернення: 17.06.2023).

36. Вирок Новгородківського районного суду Кіровоградської області від 22.08.2017 р. у справі № 393/175/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68444620> (дата звернення 15.05.2021).

37. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23.09.2019 р. у справі № 335/7212/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84471980> (дата звернення: 15.05.2022).

38. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 07.10.2022 р. у справі № 522/17245/16к // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106692020> (дата звернення 28.02.2022).

39. Вирок Тиврівського районного суду Вінницької області від 25.10.2013 р., у справі № 223/2500/2012// Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/35488971> (дата звернення 28.02.2022).

40. Вирок Хмельницького міськрайонного суду від 06.06.2012 р. у справі 2218/5553/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24592848> (дата звернення 15.05.2021).

41. Вирок Чорнобаївського районного суду Черкаської області від 26.06.2020 р. у справі 709/354/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90067521> (дата звернення: 23.06.2023).

42. Висотенко Ю.В. Розслідування крадіжок вчинених злочинними групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. 23 с.

43. Волобуєв А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 Харків. 2002. 42 с.

44. Вуйма А. Г. Поняття, сутність та форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування вбивств. *Вісник*

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2020. №1(89), С. 54-62.

45. Вуйма А.Г. Правові засади використання спеціальних знань під час розслідування вбивств. *Право і безпека*. 2020. № 1(76). С.107-111.

46. Гайдар О. В. Поняття та класифікація таємного викрадення чужого майна. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (93). С. 233-241. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.2.20>.

47. Гайдар О. В. Сучасний стан наукового забезпечення використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (94). С. 224-233. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.3.20>.

48. Гайдар О. В. Форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Право і безпека*. 2022. №2 (85). С. 30-39. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.03>.

49. Гайдар О.В. Використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.). Харків, ХНУВС, 2021. С. 445- 446.

50. Гайдар О.В. Деякі аспекти призначення вибухотехнічної експертизи під час розслідування крадіжок грошових коштів з банкоматів. *Актуальні аспекти криміналістичного забезпечення та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності*. (м. Одеса, 06 жовт. 2023 р.). Одеса, ОДУВС, 2023. С. 35-38.

51. Гайдар О.В. Деякі аспекти проведення судово-товарознавчої експертизи під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М. В. Салтєвського (Харків, 19.05.2023). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С. 101-102.

52. Гайдар О.В. Деякі особливості використання спеціальних знань під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану* :

тези доповідей Всеук. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 черв. 2022 р.). Харків, ХНУВС, 2022. С. 84-86.

53. Гайдар О.В. До питання визначення окремих особливостей судово-товарознавчої експертизи, що призначається під час розслідування крадіжок. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доповідей Всеук. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.). Вінниця ХНУВС, 2023. С. 139-141.

54. Гайдар О.В. Поняття спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : тези доповідей учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки. (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків, ХНУВС, 2021. С. 44-46.

55. Гарасимів О.І. Філософсько-правовий аспект соціальної відповідальності в діяльності органів внутрішніх справ : монографія. Львів : ЛДУВС, 2012. 192 с.

56. Гарасимів О.І. Ряшко О.В. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. Noiembr 2021. С. 81-87.

57. Гора І.В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2013, № 1. С. 209-214.

58. Грібов М.Л. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини : монографія. Нац. Акад. внутр. Справ. Вінниця. Київ. Твори. 2022. 351 с.

59. Грібов М.Л. Поняття та правове регулювання використання спеціальних знань, умінь і навичок у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1(110). С. 13-21.

60. Гуменський О.А. Використання спеціальних знань у кримінальному та адміністративному судочинстві. *Міжвідомчий науковий збірник. Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 116-127. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.13>.

61. Гусева В. О. Використання результатів одорологічного дослідження як доказів у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 68-71.

62. Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів, сучасний стан наукового забезпечення та перспективи подальших

досліджень. *Jurnalul juridic national: teorie si practica* : науч.-практ. журнал. 2019. Вип. № 3 (37). С. 151–156.

63. Гусєва В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Правові горизонти: наук.-практ. юрид. журнал Сумського держ. ун-ту*. 2019. № 16. С. 69-75.

64. Гусєва В. О. Проблеми ідентифікації особистості людини за зовнішніми ознаками при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2021, № 24 (2). С. 109-122.

65. Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... док-ра юрид. наук. 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

66. Гусєва В. О., Безсона Т.Ф. Деякі аспекти використання спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій в реаліях реформування правоохоронних органів України. *Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі*: Міжнар. науко-практ. конф. (м.Арад, Румунія, 25–26 січня 2019 року). Арад, 2019. С. 499-502.

67. Даніч О.Є. Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 22 с.

68. Домедична підготовка : навч. посіб. / В. В. Кікінчук, С. О. Книженко, Т. І. Савчук та ін. Харків : ХНУВС, 2021. 176 с.

69. Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотransпортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. с. 237.

70. Економічна безпека держави: криміналістичне забезпечення : навч. посіб. / В.В. Топчій, Т.П. Яцик, В.А. Шкелебей, А.В. Свінцицький, А.М. Падалка. Київ, 2021. 537 с.

71. Експертна спеціальність 9.5 «Молекулярно-генетичні дослідження» / Харківський науково-дослідний криміналістичний центр МВС України. URL: <https://ndekc.kh.ua/diialnist/vydydoslidzhen/ekspertna-spetsialnist-9-5-molekulyarno-genetichni-doslidzhennya>.

72. Жеребко О.І. Методика розслідування крадіжок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 153-160.

73. Жеребко О.І. Судово-експертна діяльність: сутність, принципи, організаційні основи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2010. 236 с.

74. Жила А.С. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Одеса, 2009. 16 с.

75. Жиленко Л.В. Оригінал чи копія – особливості дослідження мобільного телефону відомої марки під час визначення його ринкової вартості. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (2–3 квітня 2020 року). Полтава : ПУЕТ, 2020. С. 102-105.

76. Жирко В.В. Виявлення ознак підробки годинника DIESEL за фотозображеннями (з експертної практики). *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (2–3 квітня 2020 року). Полтава : ПУЕТ, 2020. С. 105-108.

77. Журавель В.А. Теорія та методологія криміналістичного прогнозування : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1999. 391 с.

78. Затримання у кримінальному провадженні : навч. посіб. / А.В. Захарко, В.В. Рогальська, О.А. Солдатенко та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 224 с.

79. Зуєва О.М., Косторна О.А. Особливості пакування та зберігання об'єктів дослідження при проведенні судової товарознавчої експертизи. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 2-3 квітня 2020 року). Полтава, 2020. С. 224-226.

80. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/z0937-17>.

81. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. наказ Ген. прокуратури України, МВС України, СБ України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> .

82. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події: затв. Наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>.

83. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

84. Іщенко А.В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1996. 415 с.

85. Капліна О.В. Маринів Н.А. Проведення ревізій та перевірок у кримінальному провадженні: Дисонанс законодавства та правозастосовної практики. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 2. С. 197-206.

86. Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 215 с.

87. Карпінська Н.В. Проблемні аспекти судової мистецтвознавчої експертизи. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 2. С. 124-129.

88. Київський науково-дослідницький інститут судових експертиз: вибухотехнічна експертиза. URL: <https://kndise.gov.ua/vybuchovo-tehnichna/> (дата звернення 14.06.2023).

89. Кірін Р.С., Баранов П. М. Хронологія джерел права гемологічної експертизи. *Теорія та практика судової експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвідом. конф. (27 листопада 2019 року). Київ. 2019. С. 179-183.

90. Коваль А. А. Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 264 с.

91. Коваль Ю.Є. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. 322 с.

92. Ковальов Ю. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Харків, 2020. 244 с.

93. Ковальова О.В. Правові засади використання спеціальних знань під час інформаційного забезпечення досудового розслідування. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 168-175.

94. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

95. Комар Ю.М. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні. *Теорія та практика судово - експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвід. Конф. (27 листопада 2019 року). Київ, 2019. С. 213-216.

96. Конституційне право України: підруч. для студ. Вищ. юрид. закладів і фак. /В.Я.Таций та ін.; Акад. наук України, Укр. правн. фундація. Київ : Український центр правничих студій, 1999. 376 с.

97. Копйова Т.Л. Особливості призначення судово-товарознавчої експертизи у кримінальному провадженні.. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 2-3 квітня 2020 року). Полтава, 2020. С. 28-30.

98. Копча Н. В. Використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення : дис. ... докт. філософії: 081 Право. Київ, 2022. 264 с.

99. Копча Н. В. Залучення спеціалістів до проведення обшуку під час розслідування службового підроблення. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 344-347.

100. Копча Н.В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій як одна із форм використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення. *Історико – правовий часопис*. 2021. №1(16), 2021. С. 94-99.

101. Коробка О.М. Особливості визначення ринкової вартості товарів під час проведення судової товарознавчої експертизи. *Теорія та практика судово-експертної діяльності*. Матеріали VIII Міжвід. конф. (27 листопада 2019 року). Київ, 2019. С. 225-227.

102. Косован В.С. Особливості визначення вартості товарів на дату в минулому в межах судової товарознавчої експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Зб. наук. пр. / М-во юстиції України, ХНДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2021. Вип. 23. С. 348-358.

103. Коханська Н.О. Особливості застосування порівняльного методичного підходу при проведенні судової товарознавчої експертизи. *Молодий вчений*. 2019. №12 (76). С. 167-171.

104. Кривонос М. В. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2016. 301 с.

105. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. 312 с.

106. Криміналістика : підручник. / В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

107. Криміналістика. Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. В.М. Глібко А.Л. Дудніков В.А. Журавель. 2-ге вид. переробл. і допов. Київ : Ін Юре. 2004. 728с.

108. Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва, В. В. Кікінчук та ін. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.

109. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 4-те вид. переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

110. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

111. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17>.

112. Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. ДДУВС. Ліра ЛТД, Діпропетровськ, 2008. 168 с.

113. Кулик Я.О. Проблеми призначення судової експертизи у кримінальному провадженні. *International scientific e-journal logos.online*. 2020. №16. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.68.html>.

114. Кучеренко Д. Резцова Н.С. Поняття і підготовка до проведення судової вибухотехнічної експертизи: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування*: Матеріали круглого столу (м. Дніпро, 25 лютого 2021 року). Дніпро : ДДУВС, 2021. 161 с.

115. Лазебний А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2016. 227 с.

116. Лопата О.А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. 234 с.

117. Лопата О.А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 259–264.

118. Маланчук П.М. Функція захисту в кримінальному процесі України : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 19 с.

119. Малачук П.М., Молчанова А.П. Особливості розслідування крадіжок. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 6. С. 69–73.

120. Маркусь В. О. Криміналістика. Навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 558 с.

121. Марушев А.Д. Консультація як одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 307–310.

122. Мистецтвознавча експертиза / Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/mystecztvoznavaucha/> (дата звернення: 23.06.2023).

123. Мотлях О.І. Специфіка участі спеціаліста й експерта в проведенні психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) С. 41–45.

124. Мультимедійний підручник «Криміналістика». Веб-сайт Національна академія внутрішніх справ України. URL: <https://arm.naiau.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec12.html>.

125. Мушин Г.П. Значення слідів дії стороннього предмету при проведенні трасологічної експертизи замків і замикаючих пристроїв. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: збірник матеріалів міжнарод.наук.-пракг. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 18-19 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С.255-257.

126. Найвер, І. Л. Проблеми ідентифікації товарів при проведенні судової товарознавчої експертизи. *Актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 28 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 42-45.

127. Наконечна Н.В. Контроль і ревізія: навч.посіб. ЛДУВС, Львів : Видавництво ТзОВ “Ліга-Прес”, 2015. 178 с.

128. Неганов В.В. Використання висновків ревізій у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 292 с.

129. Оболенцева-Красивська О. С. Судова гемологічна експертиза: генеза та сучасний стан. *Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності*. Харків, 2020. С. 48-50.

130. Одорологічна експертиза / Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: <https://www.ndekc.zhitomir.ua/odorologichna-ekpertiza> (дата звернення 17.06.2023).

131. Олефір Ю.С. Можливості судової товарознавчої експертизи в межах кримінального провадження. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 32(2). С. 46-52. DOI: 10.37025/1992-4437/2019-32-2-46.

132. Особливості підготовки матеріалів для призначення судових експертиз: навч. наоч. посіб. для працівників правоохоронних органів/уклад. О.П. Угровецький, В.В. Аброськін, І.Р. Шинкаренко, та ін. Харків : ХНІСЕ, Промінь, 2019. 180 с.

133. Особливості розкриття та документування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів із використанням сучасних телекомунікаційних технологій : монографія / Гритенко О.А., Заєць О.М., Ісмаїлов К.Ю., Лефтеров Л.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. 185 с.

134. Павлова Н. В. Роль спеціаліста у технічному забезпеченні проведення слідчих (розшукових) дій. Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали міжн. наук. практ. конф., (Одеса, 22 листопада 2019 р.). Одеса : ОДУВС, 2019. С. 64-65.

135. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2007. 223 с.

136. Пиріг І.В. Сучасні хімічні методи виявлення слідів рук під час розслідування кримінальних правопорушень. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 45-48.

137. Пиріг І.В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ : монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2011. 312 с.

138. Пиріг І.В., Самсонова В.В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2017. 152 с.

139. Пілюков Ю. О. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 240 -245.

140. Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

141. Плосконос А.І. Саковський А.А. Використання спеціальних знань під час допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій. *Підприємство, господарство і право*. 2021. №5. С. 268-272.

142. Плосконос А.І. Тактика допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій : дис. ... докт. філософії: 081. Київ, 2021. 253 с.

143. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> .

144. Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС затв. нак. мін. внутр. справ від 21.09.2020 № 675 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0022-21#Text>.

145. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. наказом Міністерства фінансів від 02.09.2014 № 879 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>.

146. Полтавський А.О. Питання стандартизації збирання слідової інформації як іноваційного підходу у діяльності з оглядання місць вчинення злочинів на сучасному етапі розвитку криміналістики. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 255 – 260.

147. Поляк Ю. П. Застосування технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та використання його результатів під час досудового розслідування : дис. ... докт. філософії: 081 Право. Львів, 2022. 230 с.

148. Поляков Є.В. Деякі аспекти застосування спеціальних знань під час спостереження за особою, річчю або місцем. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 1 С. 86-87.

149. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи: затв. Наказом МОЗ України від 08.05.2018 №865 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text>.

150. Про державну таємницю: закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.

151. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2022 рр.) // Офіс Генерального прокурора: сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

152. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 №4038-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed19940225#Text>.

153. Проблеми кримінально-правової кваліфікації. Навч. посіб. М.Г. Арманов, О.О. Книженко, Н.М. Ярмиш та ін. Київ. Національна академія прокуратури України. 2017. 392 с.

154. Пясковський В.В. Методика розслідування торгівлі людьми. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 24 с.

155. Рівчаченко О.А. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів пов'язаних із незаконним

використанням обладнання призначеного для виготовлення наркотичних засобів. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97) С. 74-84.

156. Рівчаченко О.А. Розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2016. 261 с.

157. Рогатинська Н.З. Деякі особливості проведення слідчого експерименту у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 2. 2016. С. 149-153.

158. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 20 с.

159. Руденька І.О. Особливості призначення та провадження комплексної судової гемологічно-товарознавчої експертизи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 281-286.

160. Ряшко О.В. Проблеми законності і дисципліни та профілактики правопорушень в органах внутрішніх справ: поняття, принципи, основні засади, схеми, коментарі: навч. посіб. Львів. ЛДУВС, 2008. 140 с.

161. Садчикова К.А. Використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування (процесуальних аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 233 с.

162. Саковський А. А. Криміналістичні засади розслідування інсценувань злочинів: дис.... канд. юрид. наук: 12.00. 09. Київ, 2013. 202 с.

163. Самойленко О.А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі : монографія. Одеса : ТЕС, 2020. 372 с.

164. Свириденко С.М. Пясковський В. В. Щодо питання залучення до участі в слідчих (розшукових) діях працівників МВС України як спеціалістів. *Підприємство, господарство і право*. 2021. №6. С. 205-209.

165. Сенченко Н. М. Поняття та передумови обов'язковості проведення судово-психіатричної експертизи. *Юридична Україна*. 2011. № 12 (108). С. 102-108.

166. Сенченко Н.М. Щодо окремих питань призначення та проведення судово-психіатричної експертизи у кримінальних провадженнях. *Право і суспільство*. 2017. №5 частина 2. С. 249-253.

167. Серета Д.Ю. Поняття товарознавчої експертизи, її цілі та завдання. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 319-322.

168. Сибірна Р.І. Сибірний А.В. Хомів О.В. Судова експертиза споживчих товарів під час розслідування кримінальних справ. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2015 №824. С. 455-458.

169. Сиводед І. Використання спеціальних знань і проблеми призначення судових експертиз під час розслідування умисних вбивств військовослужбовців під час проведення бойових дій. *Знання європейського права*. 2021. № 4. С. 176-180.

170. Смірнов О.С., Тетерятник Г.К. Організаційно-правові питання фіксування обшуку технічними засобами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. №. 3. С. 176-179.

171. Спіцина Г. О., Бідняк Г. С. Форми використання спеціальних знань. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. №. 18. С. 240-248.

172. Спіцина Г.О., Філіпенко Н.Є. Застосування спеціальних знань при виявленні і розслідуванні злочинів у сфері комп'ютерної інформації та високих технологій. *Пропілеї права та безпеки*. 2022. №1. С. 27-38.

173. Спіцина Г.О., Філіпенко Н.Є. Криміналістична діяльність судово-експертних установ: Концепція впровадження в Україні. *Teisé*. 2022. Т. 124. С. 67-80.

174. Степанюк Р.Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія. Харків : НікаНова. 2012. 382 с.

175. Степанюк Р.Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Спецвипуск. С. 38–42.

176. Степанюк Р.Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: дис. ... д-ра юрид. Наук: 12.00.09. Харків, 2012. 240 с.

177. Степанюк Р.Л., Іонова В.В. Призначення судової молекулярно-генетичної експертизи на стадії досудового розслідування: проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2020, № 3(91), С. 307-319.

178. Таранова А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків

медичним або фармацевтичним працівником. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Київ, 2020. 21 с.

179. Таранова А.М. Форми використання спеціальних знань у розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. *Підприємство, господарство і право*. 2019. №10. С. 198-203.

180. Теоритичні та практичні аспекти реформування інституту адвокатури : монографія / Н.З. Рогатинська, С.В. Банах, Н.В. Береза та ін. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 182 с.

181. Тетерятник Г. К. Гарантії забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. Т. 1. С. 115-119.

182. Тетерятник Г.К. Проведення огляду місця події в умовах надзвичайних правових режимів. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С 233-239.

183. Тіщенко В.В., Загородній В.Є., Белік Л.С. Тактико-психологічна засади слічої та оперативно-розшукової діяльності: навч.-метод. посіб.: для зобувачів вищою освіти ф-ту прокуратури та слідства (кримінал. Юстиції); Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Гельветика, 2019. 159 с.

184. Толкач А. М. Сучасні можливості одорологічної експертизи. *Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: зб. тез XI Міжнарод. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 берез. 2021 р.) : у 2-х ч. Ч. 2. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 159-161.

185. Трасологічна експертиза / Полтавський науково-дослідний інститут МВС України. URL: <https://poltavandekc.pp.ua/> (дата звернення 10.06.2023).

186. Трасологічна експертиза / Тернопільський науково-дослідний інститут МВС України. URL: <https://www.ndekc.te.ua/news/trasologchna-ekspertiza-> (дата звернення 15.06.2023).

187. Фесюнін В. М., Курдес Е. П., Свиридова Л. В. Поняття спеціальних знань і межі їх застосування у цивільному та господарському процесі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 21. С. 218-233.

188. Фешин М.А. Особливості проведення огляду місця події при розслідуванні кишенькових крадіжок. *Науковий вісник*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 4 С.168-172.

189. Харлов О.О. Особливості залучення спеціаліста під час розслідування злочинів, вчинених у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2018. Випуск 4, том 2. С. 151-155.

190. Хомич Д.О. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 195 с.

191. Хомич Д.О. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. №10. С. 286-291.

192. Хомів О.В. Формування механізму економічної безпеки підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2012. 22 с.

193. Хомко Б.Р. Перспективи криміналістичного дослідження відображень об'єктів, зафіксованих за допомогою технічних засобів та інших об'єктів, з використанням спеціальних знань у галузі фототехніки. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 301-303.

194. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес. 2010. С. 86-99.

195. Чернявський С. С., Черноус Ю. М. Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності: *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики.* Матеріали міжнародно-науково-практ. конф.-полілог (Харків, 15—16.04.2021). Харків, 2021. С. 86-88.

196. Чигрина Г.Л. Джерела доказів у кримінальних справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 21 с.

197. Чигрина Г.Л. Електронні документи: залучення спеціаліста до збирання та використання під час кримінального провадження. *Jurnalul juridic national: teorie și practică.* 2017. Т. 25. №. 3. С. 134-137.

198. Чорний М.В. Використання генотипоскопії під час розслідування та розкриття злочинів. *Інновації в криміналістиці*

та судовій експертизі: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.), Київ, 2021. С. 309-312.

199. Чорноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 245 с.

200. Шаповал Ю.О. Значення попереднього дослідження слідів рук на місці події. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) Київ, 2021. С. 176-179.

201. Шевченко О.В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування : дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2017. 317 с.

202. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого. Акад. прав. наук України. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. 202 с.

203. Шепітько В.Ю. Правове регулювання експертної діяльності та тенденції формування єдиного європейського простору в галузі судової експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*. Матеріали міжнародн. наук.-практ. конф.-полілог (Харків, 15 – 16.04.2021). Харків, 2021. С. 92-94.

204. Шепітько В.Ю. Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1996. 30 с.

205. Шрамко О.М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2021. 272 с.

206. Шрамко О.М. Сутність та особливості проведення судової оціночної експертизи. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 175-180.

207. Шульга О.О. Судово-мистецтвознавча експертиза у кримінальному судочинстві України : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2020. 273 с.

208. Шульга Ю.О. Особливості залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. №1. С. 189-199.

209. Щербаківський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

210. Щербаковський М.Г. Консультаційна функція спеціаліста у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 43-51.

211. Щербаковський М.Г. Сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 184-193.

212. Щербаковський М.Г., Кікінчук В.В., Лапта С.П., Гусєва В. О. Проблеми використання судової молекулярно-генетичної експертизи в кримінальному процесу України. *Медичні новини Грузії*. 2019 № 290. С. 157-163.

213. Щербаковський М.Г., Степанюк Р.Л., Кікінчук В.В., Петрова І.А., Ганжа Т.В. Оцінка висновків молекулярно-генетичної експертизи при розслідуванні злочинів. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9(25). С. 479-486.

214. Яремчук В. О. Залучення спеціаліста до проведення слідчих дій (організація і тактика) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. 20 с.

215. Яремчук В. О. Організація залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 231- 239.

216. Ярмиш Н.М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2003. 40 с.

217. Ящук В. О. Використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень : дис. ... докт. філософії. 081 Право. Київ, 2023. 256 с.

Наукове видання

ГАЙДАР Ольга Вячеславівна

**ВИКОРИСТАННЯ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ТАЄМНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА**

Монографія

Підписано до друку 30.11.2023. Формат 60×84/16. Друк цифровий.
Гарнітура TimesNewRoman. Ум. друк. арк.11,8. Обл.-вид. арк. 8,6.
Наклад 100 пр. Зам. № 20

Видавництво «Факт»

Україна, 61166, м. Харків, вул. Бакуліна, 11, оф. 2-26.

+38(050) 323 22 01, publish_fakt@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3172 від 2 2.04.2008 р.

Видавець і виготовлювач – Видавництво «Константа» Україна,
Харківська область, м. Харків, вул. Космічна, 26 Свідоцтво суб'єкт видавничої
справи ДК № 376 від 22.01.2001

